

Lelkipásztor

Evangélikus Lelkeszi Szakfolyóirat

Szólj Uram! Hallja a te szolgád...

Sokat kaptunk – sokat adhatunk – *Dr. Hafenscher Károly* 264

Tanuljuk a Krisztust!

Teológia és igehirdetés figyelemmel Lutherra – *D.h.c. Scholz László* 265

Székfoglaló előadás – *D.h.c. Veöreös Imre* 266

Teológiai megújulás – hitvallásaink nélkül? – *id. Magassy Sándor* 267

Evangélikusok a nagyvilágban

Egyházi Napok a Ruhr-vidéken – *Gáncs Péter* 270

Kitekintés az ökumené világába

Egyházi világhíradó – *D.Dr. Nagy Gyula* 271

A Magyarországi Metodista Egyház – *Hecker Róbert* 274

Imádságok – *Görög Tibor* 274

Lelkész-szemmel...

Felnőtt hittan – felnőtt káté – *Csepregi András* 275

Egyházunk lélekszámának alakulása 1940-től – *Jankovits Béla* 277

Tanít az egyháztörténet

Ötven évvel ezelőtt – *Dr. Hafenscher Károly* 279

Fél évszázaddal ezelőtt... – *Bencze Imre* 281

Egyházunk jövője – a múlt tükrében – *Dr. Fabiny Tibor* 281

A teológia szomszédságában

A tolerancia türelmetlen apostola – *Donáth László* 284

Szekták szárnyán 285

Fórum

Reflexiók – *Dr. Frenkl Róbert* 286

Öt éves a Testvéri szó – *ifj. Bence Imre* 288

Igehirdető műhelye

Szentháromság ünnepe utáni 18. vasárnap – *Brebovszky Gyula* 290

Szentháromság ünnepe utáni 19. vasárnap – *Mekis Ádám* 291

Szentháromság ünnepe utáni 20. vasárnap – *Vértessy Rudolf* 292

Szentháromság ünnepe utáni 21. vasárnap – *Bárány Gyula* 293

Szentháromság ünnepe utáni 22. vasárnap – *Bödecs Barnabás* 293

Reformáció ünnepe – *Fabiny Tamás* 294

Gyülekezeti szolgálat — lelkeszi közélet

† Bártfay Kellő Gusztáv – *Pásztor Pál* 296

Lelkeszi szolgálat kórházban betegek között – *Fodor Viktor* 296

Mire jó az egyháztörténet ismerete – *Trajtler Gáborné* 297

Lelkeszi csendesnapra készülve – *Dr. Hecker Frigyes* 298

Legyetek irgalmasok... – *Veczán Pál* 299

Gondolatok Bételben – *Bolla Árpád* 299

Vendég a kocsinkon – *Görög Tibor* 300

Ébredést! Kinek? – *Csepregi Béla* 301

66

1991/9

Sokat kaptunk – sokat adhatunk

**Akinek sokat adtak, attól sokat kívánnak,
akire sokat bíztak, attól többet kérnek
számon – Lk 12,48**

Az 1991/92 munkaévet kezdjük iskolában és gyülekezetben egyaránt. Saját és gyülekezete korlátait ismerő lelkész is tudatosan tervez ilyenkor. A józan tervezésnek ma is szerepe van. Hosszú, forró, eseménydús nyarunk közepén Útmutatónk egyik heti igéje a fenti bibliai vers, most is segíthet alapvetően rendet teremteni bennünk és körülöttünk, ha nem is dolgozza ki munkatervünket részletesen.

Jézusnak van mondanivalója lelkészekhez és gyülekezetekhez egyaránt egy munkaév elején is. Valóban fontos arra gondolni, aki mondja ezt a mondatot: *Jézus Krisztus Ura munkaévünknek is*. Jelentős lehet, ha egy politikus, államférfi, közgazdász, filozófus, író, vagy tudós nyilatkozik alapvető kérdésekben. Megszívlelendő, amit egy-egy apostol mond, de nekünk mindennél fontosabb, amit Urunk mond. Nélküle ez a mondat közmondássá silányul, tapasztalatból leszűrt emberi bölcsességgé fokozódik le. A mai világ hangzavarában sokféle programot hirdető ajánlatai között figyelünk erre az egyszerű jézusi szóra.

Megajándékozott emberek vagyunk – Nem indulunk nulla pontról és üres tarisznyával egy munkaév elején sem. Sokrétű panaszaink helyett ez hálaadásra készítet. Ma szinte divat a panaszkodás, nyilván van is miért: külpolitikai helyzetünk a környező országok között és belső gazdasági, társadalmi nehézségeink, természeti katasztrófák és közlekedési szerencsétlenségek ismeretében jogosnak véljük panaszaink zömét. Mégis, most is, tapasztalataim ellenére is *Jézusnak hiszek*: nekünk sáfároknak van miért hálát adni. Megajándékozott emberek vagyunk. Már pusztán életünk is ajándék, pótolhatatlan, megfizethetetlen ajándék. Gazdag Urunk megajándékozott *valamivel*: anyagi, szellemi, lelki, fizikai javakkal. Mink van, amit ne úgy kaptunk volna? – Megajándékozott *valakivel*: családban, barátokkal, szomszédokkal, gyülekezeti tagokkal, testvérekkel, szolgatársakkal. Isten megajándékozott Fiával, Jézus Krisztussal, s Vele együtt hogyan adna mindent nekünk, amire szükségünk van? A soknevű Jézus Úr, Megváltó, Bárány, Út, Igazság, Élet – minden neve egyfajta ajándékot jelent. Csak legyen szemünk, hálás szívünk, hogy észrevegyük ajándékait. Gazdag egyház, gazdag gyülekezet vagyunk, lehet hogy valaki szinte komikusnak érzi ezt a kijelentést, mégis igaz. Gazdag lelkészi kar – sok levélből, cikkből ilyenek ismertem meg lelkésztársaimat a Lelkipásztor szerkesztőjeként az elmúlt két év alatt. Nem is tudtam, hogy ilyen gazdagok vagyunk!

Felelős emberek vagyunk – Munkaév elején is jó eszünkbe juttatni ezt! Nemcsak embereknek, családnak,

előjáróinknak, társadalmunknak, korunknak, történelmi ftélőszéknek vagy saját becsületes nevünknek, hanem Gazdánknek, a *sáfárok Urának*. Igeversünkben elő sem fordul Isten neve – mégis világos kiról, miről van szó. – Itt minden a miénk, de mi Istené vagyunk, Gazdánk az Isten. Gyakran panaszkodunk arról is, hogy sok ma a felelőtlen ember, akinek minden mindegy, aki nem törődik a másikkal s azt kívánja ővele se törődjenek. A lelkész tudja, hogy nem lehet felelőtlen ember, nem is csak presbitériumának gyülekezeti közgyűlésének felelős, hanem a sáfárok Gazdájának. Az ember Isten felelős teremtménye, akit rejtekhelyen is megszólított: Ádám hol vagy? – vagy egy néma Jézusi pillantás keres, mint Pétert, a tagadóvá lett hitvallót a kihallgatás udvarán a Passio történet szerint. – A felelőség emlegetése nem ijesztgetés, hanem józan bejelentés. A lelkész tudja, hogy naprakész elszámolásra kötelezett szolgálatában és magánéletében egyaránt és egyszer valamennyiünk életében elérkezik a végső elszámolás ideje. Bolond az a gazdag, aki megfélemedzik a lehetőségről: még az éjjel elkéri lelkét... Hát ami az enyém – az sem az enyém? Ágaskodik a kérdés bennünk. Semmit sem hoztunk e világra, világos, hogy ki sem vihetünk semmit, s amit kaptunk útközben azzal el kell számolnunk becsületesen. Jó, ha egész munkaévünket ez a felelősség határozza meg.

Elkötelezett emberek vagyunk – nem szabadúszók. Így is írhatom: lekötelezett emberek. Hitünket, Urunk komolyanvételét emberszeretettünkben mutathatjuk meg. Irgalmat nyert sáfárok, irgalmat kell gyakorolnunk. Tudjuk többet kaptunk: a többlet a szeretet, ezért többet is adhatunk. Felnőtté az embert keresztyénységében is az teszi, hogy már adni is tud, nemcsak szerezni akar. *Karácsony Sándor* tanította, hogy az ifjú, a kamasz csak gyűjt „begyreszed”, az a felnőtt aki adni mer, pazarló módon, telik neki, tudja sokat kapott. Hogy mit kell adni és mikor; erre nincs recept: csak leleményes szeretet van, kicsinyben és nagyban adakozásra kész szeretet. Van biztos valamim, amit megoszthatok a másikkal. A Rádió éjszakai adásában egy idős, magára maradt asszony hangjára lettem figyelmes „akkor vagyok boldog, ha a szomszéd ágyon levőnek odaadhatom a vacsorám, tudja kedvesem akkor vagyok boldog, ha valamit én is adhatok” – Meg tudja ezt magyarázni néni? – Kérdezte a riporter. – „Nem tudom, csak így tapasztalom” – volt a válasz. Nem ismerem az éjjel telefonálót, csak annyit tudok róla, hogy ismerte a jézusi titkot. Jobb adni, mint kapni. – Kívánom a Lelkésztestvéreknek, hogy ebben a munkaévben sokszor tapasztalják ugyanezt.

Jézus többször beszél okos, bölcs emberről, a szolgákkal kapcsolatban is. Még a hamis sáfár is lehet okos, ha eszesen cselekszik... az az okos szolga, akit Ura hazajövelekor munkában talál, olvassuk másutt. Fenti igeversünkkel így fogalmazom Lelkésztestvéreknek meditációm végén: *bölcs és boldog az, aki tudja: megajándékozott ember, felelős sáfár, elkötelezett tanítvány*. Így kívánok boldog új munkaévet minden kollegának!

Teológia és igehirdetés figyelemmel Lutherra

Székfoglaló – elhangzott az Evangélikus Teológiai Akadémia díszdoktoravató ünnepi ülésén, 1991. június 21-én.

Megilletődötten, szívbéli hálával mondok köszönetet Akadémiánknak a nékem adományozott tiszteletbeli teológiai doktori címért. Erre aligha gondolhattam volna valaha is. Leginkább neves külföldi teológusokat szoktak kitüntetni velem. Magam ritka szép ajándékként fogadom s ismételtlen megköszönöm.

Akarva-akaratlan felidéződik most benem Berlinben töltött ösztöndíjas éven, 1935/36 két szemesztere. Akkor ugyanis volt olyan szándékom, hogy fölkészülök egy doktori disszertáció megírására. Választottam témát is; *Luther mint igehirdető*. D. Leonhard Fendt neves professzor, kinek vendéghallgatója voltam, tanácsokat adott. Olvastam, jegyzeteltem. Ámde egyfelelől elégtelennek bizonyult ez az idő az anyag alapos feldolgozására, másfelől hazatérve évről évre, majd évtizedről évtizedre szép és sürgős feladatok vártak rám. A dolgozat nem készült el, de a téma végigkísért pályámon. Nem engedte feledni az igehirdetői szolgálat folytonos gyakorlatlása.

Teológia és igehirdetés figyelemmel Lutherra – így összegezhetem gyakorlatból hozott mai mondanivalómat. Mint ahogyan hamuval takart parázsból, ha levegőt fújnak rá, szikrák röppennek föl, úgy szeretnék most az emlékezés lehelle-tével néhány szikrát előhozni az említett téma hunyó parázsából.

Most legelőször is vizsgáljon fel az a szikra, mely a teológiának vagyis az ige tudományának és a gyakorlati igehirdetésnek a viszonyát világítja meg. Meg kell különböztetnünk őket, de nem szabad elválasztanunk őket egymástól. Oly elválaszthatatlanok akár a Napnak fénye, s melege. Luthernál még így volt. W.v. Loewenich tanulmányozta Luther frásait János evangéliumból vett textusokhoz s megállapította, hogy a tudományos és a gyakorlati frásmagyarázat nála egészen közel esik egymáshoz; prédikációi exegetikai jellegűek, az építő cél nélkül való exegetikai foglalatosságok viszont nem tartja elegendően tudományosnak!

Más szóval: *tanítás és élet összerakozik*. A dogmává merevedett tan olyan, mint az élettelen szobor. A tanítást, a tudományos teológiát nélkülöző kegyesség meg örökös bizonytalanságok közt ingadozik. Widor Hans Worst c. iratában Luther meglepően fejtegeti; élet tekintetében az egyház nem bűn nélkül való, imádkoz-

nia kell a Miatyánk szerint: Bocsásd meg a mi vétkeinket; de a helyesen tanító igehirdetőnek nem szükséges és nem jó bűnbocsánatot kérni tanításáért, mert az nem az övé, hanem Istené.

Örüljünk, hogy van Teológiai Akadémiánk, lelkészképzésünk! Teológiai felkészülésre, a reformatori teológia megélevenedésére ma is nagy szükségünk van. 1947 nyarán Lelkészegyesületünk a soproni Fakultással közösen kéthetes lelkésztovábbképző konferenciát tartott ennek a szellemében. Engedtessek meg, hogy ottani megnyitóból idézzek s ezzel zárjam a teológia és igehirdetés kapcsolatát vázoló gondolatokat. „Az az igazi teológus, aki feltétel nélkül kiszolgáltatja magát az ő Urának, olyannyira kiszolgáltatja, hogy az ige tudományának kemény, verítékes munkáját is napról-napra vállalja. Az az igazi teológus, akinek fáj minden sebtiben készült prédikáció, zavaros fejtegetés, az egyház hitvallásos tanításának elhanyaglása és borzadva gondol erre, hogy olyan orvos, aki biztos tudás nélkül áll oda a műtőasztalhoz; igaz, a beteg meghalhat szakértő kezek közt is, de jaj annak, aki Istent kísérti avatatlan kezű munkájával.”

Mivelhogy az időnk is csak szikrányi, a többi felröppenő szikrát éppen csak felvillanthatjuk.

Mit hirdetünk? Az evangéliumot, a Jóhírt, hogy ti, Isten Jézus Krisztusban a bűnös embert irgalommal szívére öleli, Óérette az istentelent kegyelemből igazzá teszi. *Az igehirdetés középpontjában Krisztus engesztelő áldozati halála áll, a Kereszt. „Bizonyosak csak az Ő sebei”* – mondja Luther. Ezt néki valójában akkor újonnan kellett felfedeznie, mert a pompába és hatalomba öltözött középkori egyház elfeledte az evangéliumot. Szó szerint vissza kellett térni a forráshoz.

Luther a Szentfrásban felfedezte, hogy *kétféle ígéje van*. A törvény az, amely követel s mivel az ember nem képes teljesíteni, ítéletet hoz reá. Egyedül csak az evangélium az, amely szabadulást szerez számára. Amint a Nap teszi a nappal nappallá, úgy az evangélium teszi a Szentfrást Isten ígéjévé. Krisztust ne gyűjük újra Mózeszé. Ő elsősorban ajándék, csak azután példakép. Krisztus az a szemüveg, melyen át Isten atyai arcát megismerhetjük. Ő az istenismeret Jákób-lajtorjája.

Krisztuson kívül rettenetes a kiküszöbölhetetlen, megfoghatatlan, dicsőséges Isten közelébe kerülni. Erasmussal vitakozva magyarázza Luther, mit jelent az Isten „mindenhatósága” (omnipotencia). Nem azt, hogy sok mindent megtehetne, amit nem tesz, hanem azt, hogy mindent mozgat, mindenben hat, semmi nincs kikeresztve hatalma alól. Ettől a félelmes, elrejtőzött Istentől kell nekünk Krisztushoz menekülnünk, a kinyilatkoztatott Istenhez. Ebből a komoly háttérből világlik ki, hogy miért „jóhír” az, amit a keresztyén egyház Krisztusról hirdet. S ez a főfeladata. Ezt helyette senki más nem hirdeti. Ennek hirdetése nélkül az egyház üres, megromlott, elveszett.

Itt kell most azonnal fölvilánnia a fénylő szikrával együtt a következőnek: a hitének. *A hit nem más, mint kedvező visszhang a felhangzó evangéliumra*. A bizodalmas hit mindenestül Krisztuson csüng. Ezért bizonyos a dolgában. Ha saját tetteinken fordulna meg üdvösségünk ügye, mindig bizonytalanságban lennénk: mi elég az Istennek? Krisztus azonban eleget tett helyettünk, értünk. Ezt bizodalommal hinni a tulajdonképpeni megtérés. Mert ezzel változott meg az Istenhez való viszonyunk.

Nagy dolog a hit! Isten ugyanis az *ellenkezőjének a látszatában cselekszik*. És egyedül csak a hit képes átlátni azon, ami szemünk, értelmünk elé tárul. Meglátáni például Jézus Krisztus keresztségében a győzelmet bűnön, halálon. A hit ad erőt a keresztyén embernek arra, hogy a szenvedések közt is hű maradjon Istenéhez, valamint arra, hogy bármilyen helyzetben az emberek között a jót önként cselekedje.

Ezzel azonban már a következő szikra gyúlt ki: *a szeretet, a szolgálat*. Akárcsak Pál apostolt, Luthert is támadták azal, hogy az ingyen kegyelem tanításával az embert restté teszi. Aki ismeri Luther élettörténetét, rögtön meglátja, milyen aktív volt önála a kegyelem. A kegyelembe vetett hit felszabadít az önzetlen jócselekedetre. Az evangélium nem a cselekedetektől foszt meg, csak attól a vallásos egoizmustól, mely kegyességünket érdemnek tulajdonítja. A hívő ember, ha igazán az, spontán cselekszi a jót családjában, hivatása gyakorlása közben, általában ember-társai körében.

Együttal reménységgel várja a beteljesedést, Isten országának eljövését. Lut-

Székfoglaló előadás

her frásaiban mindenütt fellelhető az az un. *eszkatológikus szólam*. A Krisztusban már megtörtént kinyilatkoztatás garancia az ígért jövőre. Halála előtt két nappal vetette papírra Luther utolsó írását. Ismeretek végső szavai: *Wir sind Bettler, hoc est verum*. S hogy e szavak nem borulást tükröznek, hanem Isten tökéletes országának buzgó várásáról tanúskodnak, igazolja többek közt az is, hogy az ítélet napját „kedves ítéletnapnak” hívja.

Még két szót ad számba ez a mai alkalom.

Az egyik a *biztatás* az utánunk következőknek. Világos előttem, hogy kitüntetésem a múltnak szól. Említettek publikációim. Ámde mérlegeljünk józanul: számlálatlan sok-sok millió írásból egy-kettő, ha túléli hosszabb időt. Luther az élőlévő hangzó evangéliumot részesíti előnyben, nála a *viva vox evangelii* az igazán fontos. Kérlek benneteket, utánunk következő fiatalabbakat, mának és holnapnak igehirdetőit: vigyázzatok a szóra! Egykor Kazinczy mondotta: „Jót és jól!” Mi volna jobb, mint a Jóhír? De vajon jól is adjuk-e tovább? Luther a latin teológiát a nép nyelvére fordította. Nem lekcisinylendő nemzeti szolgálatunk: kristálytisza magyarsággal hirdetni az ígét. Beszédünk legyen formájában is méltó a tartalmához. Pontatlanságnak, pongyolaságnak nincsen helye a szószéken, a felesleges mondatokat is száműzni kell onnan. Ezt kívánja tőlünk a gyülekezet iránt való szeretetünk.

Másik szavam a *köszönés*. Megroppanva ugyan az évek és századunk ropantó súlya alatt, ha visszanezdek, sok köszönnivalóm is van. Helyek és arcok jelennek meg lelki szemem előtt köszönésre készítve. A Fásori gimnázium tanáraival, kiknek nevelése irányt szabott életpályámrá. A Soproni fakultás professzorai, kiktől a hitvallásos szellemet örököltem exkluzivitás nélkül. A három gyülekezet, hol hivatalosan szolgáltam: Deák-tér, a kibontakozás iskolája; Zugló, munkásságom derekas része folyt le itt; és Hatvan, az oltalom fészke próbás években, mikor nemcsak személyek forogtak veszélyben, de a tiszta igehirdetés hazánk földjén. Helyek, arcok – mennyi köszönnivaló! Hátha még a családi otthon is ide gondolom elhalt és élő tagjaival, kiknek áldozata nélkül egyetlen lelkipásztor sem képes önmagát hivatásának áldozatul adni!

Emberekre pillantottam vissza. És Isten? Istennek nem köszönet jár, *Őt dicsőítés* illeti! Dicsőret és magasztalás legyen Istennek, Jézus Krisztus Urunk által, az anyaszentegyházban nemzedékről nemzedékre. Ámen.

Budapest, 1991. júniusában

Scholz László
ny. ev. lelkész

Amikor most megköszönöm az Evangélikus Teológiai Akadémia Tanári Karának a tiszteletbeli doktori cím adományozását, emlékek sora ébred bennem Isten iránti hálával telten. Az egyik emléksor visszavezet teológus korom éveibe: a soproni evangélikus teológiai fakultás professzorai jelennek meg előttem, akik különböző mértékben, de egyforma hűséggel irányították figyelmemet a teológiai tudományok felé. A másik emléksor a lelkésznevelő intézet igazgatói szolgálatát eleventí fel bennem, mely egykori kedves tanítványaimmal kapcsolt össze, akik immár lelkesíti pályájuk hosszú idejére tekinthetnek vissza. Egyházunk jövője e kettős műhely mai színhelyén épül: áldja meg az Isten a Teológiai Akadémia és a Teológus Otthon munkáját!

Nem sokat kellett töprengem rövid székfoglaló előadásom témakörén. A Diakónia c. Evangélikus Szemle lapjain immár három éven át folytatódik sorozatom: Az Újszövetség színgazdagsága. Az a meggyőződés vezet, hogy az Újszövetségben belől az első kereszténység változatos, sokféle bizonyosságtétele található, s a keresztény hit gazdagságát veszítjük el, ha figyelmen kívül hagyjuk az egyes újszövetségi könyvek sajátosságait. Ha nem vesszük észre a szétágazó tendenciákat. Mert csak mindennek láttán válhat előtünk teljessé és valóságossá az egység, mely egybefűzi az újszövetségi kánont, hittünk fő zsinórmértékét. Jézus és az őskereszténység igehirdetése után Márk, Máté, Lukács evangéliuma, az Apostolok cselekedetei következtek. Most János evangéliuma van soron.

Készülő kéziratomból azonban nem hasíthatok ki néhány lapot, mert nem adna átfogó és világos képet az evangéliumról. Ezért inkább azt teszem, hogy János evangéliumának kutatási anyagából egy kis részletet illusztrációként ragadok meg egy ma egyre égetőbbé vált kérdés, a verbális inspiráció, a Szentírás szó szerinti ihletettsége problémájához. Így lett dolgozatom címévé: A Biblia ihletettsége János evangéliuma fényében. Jézus szavait és tetteit a másik három evangélium is a húsvét utáni gyülekezet nézőpontjából írja le. Márk, Máté és Lukács Jézust már a földi életében Isten Fiának tekinti, noha ez a felismerés csak húsvét után adatott meg az első keresztényeknek. Az általuk rajzolt történet és tolmácsolt jézusi szó is magában foglalja a későbbi hívők tapasztalatait Jézus Krisztusról. De az első három evangéliumban ez a megvilágítás nem azzal a merészséggel történik, amellyel a negyedik evangélista eljár. Ez a mondat János evangélista merészségéről korunk egyik legjelentősebb újszövetségi kutatójától, E. Käsemantól való. A negyedik evangé-

lium írójának erre a jellegzetességére fiatalkori tanítómesterem, Karner Károly is rámutatott. Az evangélista fejtegetéseit – mondja – „a megismert és írásában tanúsított Krisztus-valóságunk meditáció, az elmélyedés útján való feltárása és az olvasónak a szeme elé állítása” jellemzi. János evangéliumában ugyanis a földön járt Jézus szavai beleszövődnek az evangélista gondolatfűzésébe. A legtöbb esetben ez szinte észrevétlenül megy végbe. A rövid jézusi mondásokhoz hosszabb elmélkedések csatlakoznak, melyek úgy tűnek, mintha a kontemplatív, elmélyedő, körmozgásban tovahaladó fejtegetés Jézus beszédének szerves része lenne. János evangéliumának ez a sajátossága azzal magyarázható, hogy a rendelkezésére álló hagyományból vett jézusi mondásokat az evangélista saját meditációjában fejti tovább.

Itt van például az a jézusi mondat, amelyet az evangélista saját, a másik három evangéliumétól eltérő hagyományból merít – a többi „Én vagyok” kezdetű mondatdal együtt: „Én vagyok az élet kenyere: aki énhozzám jön, nem éhezik meg, és aki énbenem hisz, nem szomjazik meg soha” (6,35). Ezt a mondatot az evangélista az ötezer ember megvendégeléséhez kapcsolja a csoda megtörténtét követő napon. S köréje a 6. fejezetben több mint harminc versből álló elmélkedést sző Jézus szavaként, válaszul hozzáintézett kérdésekre. Érdemes odahaza elővenni Bibliánkat, s elolvasni ezt a részt a 6. fejezet 22. versétől. János evangélista eme többször ismétlődő eljárásának megértéséhez Jézus búcsúbeszédeiben találunk magyarázatot. Elfogatása előtti éjszakán tanítványai veszik körül Jézust. Ebbe a keretbe helyezi bele az evangélium írója Jézus búcsúzó szavait és imádságát több mint négy fejezeten át (13, 31-17,26). A búcsúbeszéd több részletének középpontjában az Újszövetségben csak Jánosnál előforduló Paraklétosz szó áll. A megnevezés fordítható Pártfogónak, Szószólónak. (Vigasztalónak kevésbé). Ebben az összefüggésben azonban isteni Segítőt, Tanácsadót jelent, aki folytatja a földön járt Jézus kinyilatkoztató munkáját. Nem foglalkozunk most a görög szó vallástörténeti eredetével. A lényeges számunkra, amit a szöveg kimond: a Szentlélekrol van szó.

Két helyet idézek a búcsúbeszédéből a Paraklétoszról. Az első: „A Segítő pedig, a Szentlélek, akit az Atya küld az én nevemben, megtanít majd titeket mindenre, és emlékeztet mindarra, amit mondtam nektek” (14,26). Ez az „emlékeztetés” nem egyszerű ismétlése a földi Jézus szavainak, hanem jelenlétvé tétele annak, amit Isten Fia földön jártában mondott, tett és szenvedett. Az idézett igehely érvé-

nyes János evangéliumának helyes értelmezésére is: Jézusnak itt olvasható hosszabb beszédeit a Segítő-Szentlélek kinyilatkoztató munkájaként érthetjük meg az első század végén, a jánosi gyűlekezetben.

A második igehely: „az (ti. a Szentlélek) tesz majd bizonyosságot rólam, de ti is bizonyosságot tesztek, mert kezdettől fogva velem vagytok” (15,26-27). Ebben a mondatban a tanítványok bizonyágtétele látszólag a Szentlélek tanúságtétele mellé lép: valójában azonban a Szentléleknek és a tanítványoknak a tanúságtétele egy és ugyanaz. A Szentlélek tanúságtétele hordozza a tanítványok Krisztusról szóló bizonyágtételét, és ebben is amaz szólal meg. A negyedik evangélium nem más, mint Krisztusról szóló tanúságtétel. Benne a Szentléleknek és az evangélium írójának tanúságtétele egybefonódik.

Vonjuk le a tanúságot a mi kérdésünkre nézve! Jézus búcsúbeszédeiben a Segítő-Szentlélek kulcsot ad kezünkbe az inspiráció, a Biblia ihletettsége problémájához. Nem szó szerinti ihletésből született a Szentírás. János evangéliumának anyaga is a gyülekezeti hagyományban formálódott, egy olyan területen, mely kívül esett az első kereszténység fő vonulatán. E hagyományban mélyedt el a negyedik evangélium írója tanítványaival együtt, melyet „jánosi körnek” nevezünk. Am ebben az egész történeti folyamatban a tanácsadó Szentlélek működött. A negyedik evangélista, amikor a között hosszú beszédekben a földön járt Jézus ajkára adja saját tanúságtételét, a Segítő-Szentlélek által lesz a megdicsőült Krisztus és Isten szavának hirdetőjévé (Vö.16,13-15). Korunk teológiájában kezd előretörni az a felismerés, hogy az inspiráció, az ihletés fogalma tulajdonképpen nem kielégítő annak a bonyolult, sokrétű, ezer összetevőjű történésnek a megnevezésére, amely Isten titokzatos csodáját rejti magában az Újszövetség egy-egy könyvének és egészének létrejövését. Hasonló csoda, hogy ez az egyáltalán nem Isten diktálására írott, nagyon is emberi módon alakult szöveg tizenkilenc évszázad óta nem veszít hitébresztő erejéből, s élők és holtak millióinak lett életük szövétnéke. Martin Kähler nevét először közel hatvan éve hallottam fiatal teológiai hallgatóként a soproni katedrálról néhai Pröhle Károlytól. Kähler el nem avuló Jézus-könyve jövőre lesz százéves. Az evangéliumok Krisztus-képeről szóló egyik mondatával zárom szavaimat: „Így van a mi Istenünk minden csodaműve: amit mi látunk és megragadunk belőle, ebbe a világba tartozik; az eredetét nem ismerjük, de amit észlelünk azon megérezzük, hogy onnan túlról való.

1991. június 21.

D.h.c. Veöreös Imre

Teológiai megújulás – hitvallásaink nélkül?

Közös töprengésre hív Kovács Imréné a Lelkipásztor 1990/11. számában megjelent „Öröm és szorongás” címmel megjelent írása, melyben teológiánk megújulását szorgalmazza. Alkalmaznunk, teljesítenünk kellene végre – írja – az „ecclesia semper reformanda” elvet, mégpedig azon az egyetlen lehetséges úton, hogy megszüntetjük a XVI. századi hitvallásaink (el)kötelező érvényességét. Azok ugyanis meghaladtak: a történelem egy bizonyos pontján rögzítették tanításunkat. Mi több, tartalmilag rosszak is: egyoldalúak, a Bibliát szelektíven kezelők, helyenként egyenesen bibliaellenesek. A cikkíró elképzelései egyrészt egy sajátosság, talán történetfilozófiainak nevezhető gondolatmenetben tűnnek fel kinyilatkoztatásszerűen, a megfélemlíthetetlenül fülényével és körültekintő indoklás nélkül; másrészt a Hitvallási Íratokból kiemelt „sola”-kra utalva néhány megsemmisítő kritikai állítás és kérdés formájában fogalmazódnak meg.

Nyilvánvaló, – s e tekintetben egyetérttek Kovács Imrével, – hogy a tanulmányban felvetett kérdések „lényegét érintő teológiai problémákat feszegetnek”. S mivel a kérdések feletti töprengés közben „benne foglaltan, ki nem fejezetten” az a vád is előkerült, miszerint Luther és Melancthon, Brenz és Bugenhagen, Andreae Jakab és Chemnitz Márton, mint „hitvallásfrók”, valamiféle „dogmatikai prekonceptió” érvényesítése érdekében hiányos, vagy tudatosan torzított bibliahasználattal csaknem félezer éve tévhitbe döntöttek milliónyi hívőt, – ezért alapvetően fontos a súlyos ítélet igazságtartalmának vizsgálata.

Igyekeztem a dolgozat valamennyi – globális és részleteket is érintő – állításának utána járni, reflexiós késésének ez is egyik oka. Úgy találtam, hogy jószerivel egyetlen „kritikai észrevétel” sem állja meg a helyét. Egy mindenre kiterjedő cáfolat azonban messze meghaladná a rendelkezésre álló kereteket. Így a tanulmány néhány fő elemének vizsgálatára szorítkozhatom csupán.

1. A „kritikai gondolkodás” alapja: a fejlődés-képzet primátusa

Használhatónak látszó felismerés az evolúció szisztémája, különösen úgy, ha a hegei „tézis-antitézis-szintézis”, a „megszüntette megőrzés” tételeinek bekapcsolásával kiküszöbölhetőkké válnak a helyenként adódó nehézségek. Kovács Imre számára éppen ezért nemcsak evidens, hanem alapvető is „a logikai ellenőrzés lehetősége” az egyes dogmák, ill. a dogmák rendszere elfogadhatóságának feltételeként. Ez a fundamentum, és ez egyben a norma is, mely nélkülözhetetlen a vizsgálódásában és ítéletformálásában.

Ebből következik, hogy a Cikkíró a Bibliára is úgy tekint, mint egy olyan em-

beri alkotásra, melyben „valamiképpen” jelen van ugyan Isten végső és megmásíthatatlan önkölzése, a kinyilatkoztatás teljessége, Jézus Krisztus titka, ám *mindig csupán „értelmezetten”, a történeti fejlődés törvényszerűségeinek függvényében* „fokozatosan finomodva és tisztulva”. Nincs más biztos pont, csak maga a rációval és logikával rendelkező ember, aki a *mindenkori jelenben* élve és állva kiszűri az istenkeresés és istenmegismerés korábbi, alacsonyabb szintjén megjelenő istenképből azt, ami számára elfogadható és érvényes. Vagyis, híven a *hegei gondolathoz*, „megszüntette megőrzi” azt, amit értéknek ismert fel, s ezen az alapon építi, fejleszti tovább a *maga gondolataival* gazdagítva, már magasabb szinten, az isteneszmény értelmezéséért.

A fejlődés-képzet primátusa alapvetően ellentétes a teológiával, melynek számára nélkülözhetetlen egy objektív középpont: Isten istensége és uralma a teremtettség felett. A keresztyén hit és teológia számára teljesen világos, hogy *van* Istennek a történelem folyamán nem változó szava Önmagáról és szándékáról. Ennélfogva teológiai abszurdumnak minősül az a szemléletmód, mely *pusztán emberi*, a történelem folyamán mindig változó és fejlődő „értelmezésként” fogja fel – például – az „*ezt mondja az ÚR*” mózesi, prófétai igéit csakúgy, mint *Jézus szavát*: „*En pedig azt mondom néktek...*”, noha persze mindez *emberi „csatornán”* jut el az olvasóhoz vagy hallgatóhoz. Nem igaz az, hogy „a kinyilatkoztatás értelmében, Isten bizonyos – nehezen leírható – viszonyban van az emberi történelemmel”. Ellenkezőleg! Nagyon is könnyű leírni e viszony tartalmát: Ő az ÚR, senki más! „Hiszen olyanok vagytok a kezemb, Izráel háza, mint az agyag a fazekas kezében, – így szól az ÚR.” (Jer 18.6.). Ez ne volna elég világos? És nem ez Ábrahám „*törzsi istenképeben*” éppúgy a döntő tartalom, mint a fejlődés csúcsaként jelzett „*Deutero-Ézsaiás* tiszta, elméleti monoteizmusában”?

Ami pedig a krisztológia „Biblián belüli és Biblián kívüli” fejlődését illeti: igazolhatatlan állítás az, hogy a történelem folyamán akár a hitvallás, akár a dogma alapvető, biblikus tartalmi elemei közül bármi megváltozott, vagy pláne eltűnt volna; az is igazolhatatlan, hogy egy dogma törvényszerűen jobbá és fejlettebbé válik, *pusztán* attól, hogy újabb és újabb elemek rakódnak a régi alapokra, s már tulajdonképpen nem is fontos, hogy az új elem tartalmilag szükséges és igaz-e, vagy éppen elhomályosítja, esetleg végzetesen eltorzítja a világosan kijelentett és helyesen megértett isteni szót.

Ebben az összefüggésben elég csak utalni a Mária-dogmára, mely azzal indul, hogy „*íme az ÚR szolgálóleánya, történjék velem a te beszéded szerint*” (Luther az egyház magatartásának példáját ismeri fel benne), és az idők folyamán bekövetke-

zett, „fejlődésére”, a már felül sem múlható „caúcsára”: a társamegváltás dogmájára, ill. a II. Vatikánum konstitúciójára, mely szerint „Mária az Egyház Anyja”.

Példaszerűnek látom, hogy a legkésőbb megalkotott hitvallásunk int alázatos önmérséklésre minden újító és építőgező hevületet. A XVI. század második felének egyre ingerültebbé váló úrvacsoravitájában, a Krisztus jelenlétének szubtilis taglalása bódulatában így jőzant: „A hívő emberek az úrvacsora kérdésében *semmi más alapra* nem helyezkedhetnek, mint a *mi Urunk Jézus Krisztus rendelése szerinti szereztetési igék alapjára*. Mert Ő mindenható és igaz, hatalmában volt, hogy teljesítse azt, amit elrendelt és igéjével megígért.” (FC és Konkordia-könyv, Előszó). Az egyedül lehetséges helyes utat mutatja meg. Nem egy adott kor divatos teológiájához kötődik kritikátlanul, de nem is „fejleszti tovább” azt, hanem *tudatosan visszatér* magához az Igéhez, annak egyszerű értelméhez.

A fejlődés-gondolat primátusának az a veszélye és alapvető hibája, hogy az „objektív” helyébe a „szubjektív” teszi, s a tartalom *minősége* voltaképpen nem is érdeklő igazán, csak az az új és az a más, mely az *előzőkhöz képest* megjelenik, s mivel hiányzik a hozzáméréshez elengedhetetlen objektív „fix pont”, a „kritikai gondolkodás” önkényessé válik. Ennek aztán valóban „nem kedveznek” a hitvallások, de „nem kedvez” a Szentírás sem.

2. A „kritikai gondolkodás” módszere: a tartalom és értelem megváltoztatása

Előjáróban néhány rövid megjegyzést kell tennem. – Először: A *dogma* valamilyen (hit)igazság tanító-leíró kifejezése, (például: „Isten van”). – Másodsor: A *hitvallás* valamilyen belső meggyőződés kifejezése, (például: „Hiszem, hogy van Isten”). – Harmadsor: Az *eskü* valamilyen szándék, elkötelezettségvállalás ünnepélyes kifejezése, (pl.: „Esküszöm, hogy Isten fogom szolgálni”). – Fontos annak felismerése, hogy még a *mondanivaló azonos tartalma esetén is, a helyzetek különbözőségéből adódóan más és más a mondandó jellege, hangsúlya, szerepe*. Ennek a ténynek figyelmen kívül hagyása azzal a következménnyel jár, hogy szélesre tárul a kapu a legvadabb tévedések, torzítások, hamisítások előtt. A helyzetet csak súlyosbítja, ha a tisztázatlanság magában a módszerben jelentkezik.

Nézzük a dolgozat talán két legjellemzőbb példáját.

1. Kovács Imre a lelkészi esküszöveg egy részletét említi. Nemcsak fontos kiindulópont ez, hanem visszatérő negatív tényező is az érvelés számára. Először megállapítja, hogy a szöveg „komoly értelmezési nehézségeket vet fel”. Aztán a saját értelmezésével feloldja a nehézségeket. Végül levonja a számára világos konzekvenciákat.

A szövegrészlet így hangzik: „Esküszöm, hogy az Úr Jézus Krisztus evangéliumát a teljes Szentírás szerint, egyházunk hitvallásai értelmében tisztán és igazán hirdetem.”

Az olvasó csodálkozhat: ennél egyszerűbben, világosabban és áttekinthetőbben nem is lehet fogalmazni. Ha ennek ellenére „értelmezni” kell, ám legyen! „En a le-

hető legkomolyabban fogadom, hogy Krisztus evangéliumát belső meggyőződéssel fogom hirdetni. Az evangéliumot nem keverem és helyettesítem mással. Mondanivalóm tartalmaz az Ó és Újszövetséghez mértem, mert ez az egyedül döntő számomra. És mivel tudom, (tanultam is!), hogy a Szentírás igen lényeges pontokon egyének és csoportok másként látják és értelmezik, a magam részéről azokkal tartok, akik bizonyos sajátosságokat hordozva értették és magyarázták a Bibliát, évszázadok, sőt két vezred óta. Hittem és látásom (teológiám!) ugyanis az övékével lényegében azonos”.

A Cikkíró azonban az egyszerűt bonyolultnak látja, ennél fogva értelmezése teljesen más. Versenyre kel a Confutatio tudós szerzővel és bemutatja, hogy miként lehet radikálisan átalakítani egy mondatot. „Ez a *megfogalmazás* – olvashatjuk – *azt állítja, hogy a hitvallási iratok (!) lényegileg pontosan, tévedésmentesen (!) közvetítik a Szentírás egészének üzenetét (!)*.” De még ez az elképesztő szövegtorzítás sem elég. Hozzáteszi ugyanis: „Ez a *mondat (!) ... a Szentírás értelmezését ... a keresztény teológiai gondolkodás egy adott pontján a tévedhetlenség (!) és változtathatatlanság (!) igényével (!) rögzíti*. Nincsenek szavaim. Csupán egy kérdésem: komolyan gondolja a Cikkíró, hogy ilyen szövegkezelési technika és morál alkalmazása esetén bárkivel is lehetséges „közösen töprengeni”?

Egyébként az idézett esküszövegrészlet egyetlen szót sem ejt arról, hogy mi „a Krisztus evangéliuma”; vagy hogy hogyan kell érteni „a teljes Szentírás”; vagy hogy jók-e, netán hibásak-e a hitvallások. Mint ahogy például a házassági eskü szövegében található „holtomig, holtáig el nem hagyom” kitétel sem mond semmit a házasság felbonthatóságáról, ill. felbonthatatlanságáról, csak azt, hogy „én a halálig tartó hűség mellett kötelezem el magamat”.

Feltűnő, hogy a Cikkíró purifikáló indulata csak az 500 éves hitvallásaink ellen irányul, a három egyetemes hitvallásunk megtartását nem sérelmezi. Pedig ezek a hitvallások „a teológiai gondolkodás” lényegesen régebbi, közel 2000 éves „szintjét tükrözik”, tehát még inkább rászorulnának egy kis „tisztogatásra, megszüntetve megőrzésre”.

2. Másik példánkban arról van szó, hogy „az evangélikus egyháztudat XVI. századi szimbólumokhoz kötözése (?) nem kedvez a kritikai gondolkodásnak. Ezt a tényt igazolja (?), hogy egyházunkban a mai napig hiányzik egy olyan kiadvány, amely... a második vatikáni zsinat dokumentumait és ... a Konkordia-könyvet összevetné”. *Ebből* következik (?): „Amíg ez az elemző, *becsületes (?) összehasonlítás* hiányzik, hitvallásosságunk *nem tisztességes (?)*, lelkészekre *kényszerítése (?)* igazolhatatlan, a lelkészi *eskü tekintélyelvű (?)*, *megalapozatlan (?)*.”

A pörölycsapásszerűen zuhogó ítélet-sorozatnak azonban csak az adna hitelességet, ha az alapállítás igazolható volna. A tények viszont egészen más mutatnak. A II. Vatikánum előtt, alatt és után az elemző-összehasonlító-értékelő tanulmányok egész sora jelent meg. Csak saját szaklapunkat, a Lelkipásztorot kell elővennünk. A II. Vatikánum előtt, a Római Tartományi zsinatot követően *Magassy S.*: 1962.5555-560, 614-618.; II. Vatikánum

első ülészaka után, az I. Vatikánummal is összevetve *Ottlyk E.*: 1963.200-212.; a második ülészak után *Révész L.*: 1964. 660-664, 733-742., és azon 1.: 1964.677-678.: a harmadik ülészak után a korábbi anyagát is értékelve *Nagy Gy.*: 1965.97-111. közli megfigyeléseit. A negyedik ülészakot követően az egész zsinattal és dokumentumaival kapcsolatban *Vétreős I.*: 1966.357-364., 412-430., itt utalva arra, hogy a Teológiai szemle is egy sorozat keretében foglalkozott a témával, majd ugyancsak *Vétreős I.*: 1966.6755-680. Végez átfogó vizsgálatot. Későbbi összegezők, illetve egyes résztémák jelennek meg *ifj. Harmati B.*: 1968.35-37; *Pröhle K.*: 1968. 203-215.; *K.E. Skydsgaard*: 1969. 391-399.; *Magassy S.*: 1969.583-590.; *Pröhle K.*: 1970.708-714.; *K. S. Knutson*: 1971.132-143.; és látszólag már nem egészen témánkhoz tartózan, de a magyar hozzászólás miatt nagy figyelmet érdemlően *A. Hasler*: 1972-408., illetve *Pröhle K.*: 1972.408-410.tollából.

Hevenyézzett összegezésem szerint tíz év alatt nyolc magyar lelkész, teológiai tanár és püspök, valamint három neves külföldi teológus 15 alkalommal összesen 154 oldalon foglalkozott azzal a feladattal, melyet Kovács Imre meghíányol, és rendkívül súlyos, megbélyegző gyanúsítások kíséretében számon kér. Kérdezem a Szerzőt: elvégezte-e azt a kritikai, összevető teológiai munkát vagy akár csak egy részét is annak, aminek közél egy tucat teológus jelét adta már 20-25 évvel ezelőtt? Olvasta-e az itt felsorolt anyagot, illetve annak legalább egy töredékét? És utána nézett-e a máig fellelhető egyéb magyar protestáns (benne evangélikus) irodalomnak; hogy a külföldi evangélikus szerzőket már ne is említsem!

Úgy gondolom, hogy *tárgyszerű* és „*közös töprengés*” csak abban az esetben mérhető meglapozottan, ha a résztvevők nem csupán kritizáló képességüket, hanem felkészültségüket is bizonyítják.

És persze az sem mellékes, hogy az ilyen módszer mennyire korrekt.

3. A „kritikai gondolkodás” tartalma: az „egyoldalú schlagwortok” kiemelése.

Ahol hitvallás, eskü és dogma kaotikus egyvelege szubjektív megközelítésben, mint egymás szinonimája tűnik fel; ahol a kinyilatkoztatás is, a hit is, annak megvallása, lényegét kifejező összegezése is „szükségképpen polemikus, sarkított formában jelentkezőnek” minősül; ahol az a hamis premissza szerepel, miszerint a lelkészi eskü szövege „eleve feltételezi, hogy a teljes Szentírás és hitvallási irataink harmonizálnak”; és ahol az az igény fogalmazódik meg, hogy az emberi „belátás”, „a logikai ellenőrizhetőség” számára igazoljon egyfajta racionalizálási „elfogadhatóságot”; ott a teológiai diszkusszióknak nincsen esélye.

A „harmonizáló” zűrzavart teljessé teszi a Cikkíró ama közlése, hogy a Szentírás önmagával sem „harmonizál”. Ez egyébként így igaz. Nem harmonizál például a szinoptikusok és János passióelbeszélése, a válással kapcsolatos mózesi és jézusi törvényértelmezés, vagy Pál és Jakab hitfogalma. Ez utóbbival kapcsolatban ki lehetne – kellene? – térnem arra a jelek szerint kiírthatatlan téveszmére, mely Jakab levelének lutheri értékelését

– még önellentmondást is vállalva – (le)minősíti, anélkül azonban, hogy magát a nyilatkozatot alaposan megnézte volna. Groó Gy. kísérletet tesz rá kommentárjában (Jakab levele, 13-19.), nem túl szerencsésen „mentegetve” a reformátort, miközben a Tschreden-kötetek „Luther-szi-porkáit” aggály nélkül autentikusnak veszi, és messze evez a történelmi kontextus vizein. Jobban érti Luthert és nyilatkozatát a methodista (!) Ph.S.Watson (Um Gottes Gottheit, 170-171., 244-245.). Csak fogalmazása más, nézőpontja ugyanaz hitvallási iratainknak is, (SD III.42-51.; Apol IV.244-253.).

A példák még hosszasan sorolhatóak volnának. Ezek azonban a teológia számára evidens dolgok. Mint ahogyan az is evidens, hogy hitvallásaink a kanonizált hagyomány (azaz a Biblia) és a nem kanonizált hagyomány (azaz az „emberi vélekedések”, hasznos lelki olvasmányok) között tesznek különbséget; az utóbbit sem vetik el sommásan, hanem az előbbi mértéke alá helyezik. Jó példa az Apol IV.277-280., ahol – mivel a Confutatio hivatkozik rá – az apokrif Tóbiás könyve egy passzusának értelmezésével találkozunk. Ebben az összefüggésben indokolt felvetni azt a kérdést is: helyénvaló-e egy olyan lutheri nézetet hivatkozni a hitvallásaink „egyzetét” igazolando, mely – nem szerepel hitvallásainkban? (Ilyen egyoldalúvá torzítottan még magánál Luthernél sem!)

A hitvallások „sola”-inak kritikája több szempontból is megalapozatlan.

Először: Figyelmen kívül marad, hogy a hitvallásokban, kivétel nélkül mindig, a közös hit megtámadott elemeinek védelmező és kollektív megvallása a cél, nem pedig egy „dogmarendszer” megfogalmazása. (E.Schlink: Theologie der lutherischen Bekenntnisschriften, 8-15.).

Másodszor: A CA IV. cikkelyében az egész reformáció számára döntő fontosságú felismerés fogalmazódik meg a „sola”-k alkalmazásával. A mondat olyannyira szerves egész alkot, hogy még a tagadó részét se lehet elválasztani az állító résztől: „nem úgy, hanem egyedül így!” Amikor tehát előbb a teljes mondat bomlik szét és elmarad az első fele, majd pedig atomizálódik a meghagyott másik fele is, akkor a mondat mind nyelvtanilag, mind pedig teológiailag értelmét veszti. Az ily módon „schlagwortok”-ká torzított szöveg aztán mindenféle további értelmezési manipuláció számára alkalmassá válik.

Harmadszor: A CA IV. cikkelyében az egész reformáció számára döntő fontosságú felismerés fogalmazódik meg a „sola”-k alkalmazásával. A mondat olyannyira szerves egész alkot, hogy még a tagadó részét se lehet elválasztani az állító résztől: „nem úgy, hanem egyedül így!” Amikor tehát előbb a teljes mondat bomlik szét és elmarad az első fele, majd pedig atomizálódik a meghagyott másik fele is, akkor a mondat mind nyelvtanilag, mind pedig teológiailag értelmét veszti. Az ily módon „schlagwortok”-ká torzított szöveg aztán mindenféle további értelmezési manipuláció számára alkalmassá válik.

Harmadszor: A „sola”-k esetében alkalmazott kritika más, feladhatatlan summázatokra kivetítve a legképtelenebb „eredményekhez” vezet. A kritika visszatérő alapeleme például ez: „(a sola-solus) nem a teljes Szentírás bázisán alapul”. Ezt azonban „ugyanilyen módon” el lehet mondani a törvényre és evangéliumra is,

a törvény summájára (a Tízparancsolatra) és az evangélium summájára (a „János 3,16-ra”) is, sőt azokra az egyetemes hitvallásainkra is, melyeket a Szerző egyébként meghagyandónak ítél.

Negyedszer: Nehezen érthető eljárás állandóan a „teljes Szentírásra” hivatkozni, ugyanakkor ennek égíse alatt egymással szemben kijátszani – méghozzá következetesen – az egyes igéket vagy igecsoportokat.

Ötödik: Véggépp érthetetlen, s csak a Szerző sajátos szemléletmódjával indokolható, amit a hitvallások krisztológiájával kapcsolatban papírra vet. „A „solus Christus, alapelv(?)” – írja – azonban felveti ezt a kérdést: igen, de melyik Krisztus(!)?

Krisztus személye, tanítása mindig valamilyen értelmezésben(?) jelenik meg: ahogyan látjuk, aminek látjuk. „Majd később: ”A lutheri krisztológia legnagyobb gyengéje(!), hogy funkcionális, nem ontológiai (!). ... Nem fordít figyelmet(!) (Krisztus) kinyilatkoztató funkciójára: aki engem látott, látta az Atyát.”

Az okfejtés ugyan döbbenetes, a benne rejlő igény azonban természetesen és minden korban jelentkezik: az t.i., hogy az ember szeretné az Istent a maga világában, lényege szerint megismerni, „látni”, mintegy a birtokába venni. Ez motiválja Mózeset, ám azt a választ kapja, hogy csak az Isten „hátát” láthatja, „arcát” soha (2 Móz 33,18-23.). Ez nyilvánul meg Fülöp szívszorítóan „ontológikus” kérdésében: „Uram, mutasd meg nekünk az Atyát”; melyre Jézus kettős választ ad: „Annyi ideje veletek vagyok, és nem ismertél meg engem, Fülöp!” Majd ezt azonnal kiegészítve: „Higgyetek nekem, ... ha másért nem, magukért a cselekedetekért higgyetek!” (Ján 14,8-11.). Mert „Istent soha senki sem látta” (Ján 1,18.; 6,46.). mert Istent éppen „az istensége láthatatlan” (Róm, 1,20), mert egyedül (solus!) Jézus Krisztus „a láthatatlan Isten képe” (ol 1,15.; Ján 12,45.), méghozzá a Krisztus, „Aki keresztre feszítettet” (1 Kor 2,2!, de 1,18-2,16. is). Nem egy „tan” illetve „dogma” idejétmúlt és félresöpörhetően vélt „schlagwortja”, hanem az apostoli küldetés lényege kap hangot benne.

Mivel pedig kifejezetten „a lutheri krisztológiára” zúdul a kritika ösztöze, lényeges még rámutatni arra a tényre is, hogy Luther éppen ezt az „ontológikus” kérdést tárgyalja meg a „Deus absconditus”-ról, és vele szoros összefüggésben a „sub contraria specie” cselekvéséről szóló tanításában. (De servo arbitrio, Genesizs kommentár, nagy Galata kommentár; hogy csak a legfőbb műveket említsem.). Luther „kereszt-teológiája” elveti az istenmegismerés spekulatív tjtát. Minden valóságos bölcselkedést e témakörben a „theologia gloriae” megvalósításának tart. Számára világos: csak a Krisztus keresztje teszi egyértelművé, csak a „theologia crucis” nyújtja az igazságot arról, hogy az ember számára nem adatik meg Isten közvetlen megismerésének lehetősége. A „Deus nudus” a filozófusok istene, csak (!) Krisztus az út Istenhez, Aki – mivel a maga lényege szerint elviselhetetlen az ember számára – „elrejtőzik”. Ezért kell az Istenről való gondolatainkat Krisztus jászánál kezdeni, eljutva keresztjéig. Igaz, ez „funkcionális krisztológia”, ám nem teológiai tétvé, hanem ellenkezőleg: az egyetlen lehetséges krisztológia, teológ-

gia. (W.v.Loewenich: Lutheres Theologia Crucis, 14., 21-54.).

Hatodszor: A CA IV. cikkelyének (és persze az Apol IV. egészének!) mondanivalójában evangéliumi hitünk alapját ismerjük fel: üdvösségünk kizárólag Isten műve. Ő fogad el igaznak a Krisztusét, kegyelemből, hit által, a mi hozzájárulásunk nélkül. Semmink sincs, amit mint emberi teljesítményt fel tudnánk mutatni. (E. Kinder-K. Haendler: Lutherisches Bekenntnis, 134.).

A Cikkfő szerint mindez egyoldalú, hamis, bibliaellenes, illetve „dogmatikai előftélelen” és „nem a teljes Szentírás bázisán alapul”. Óvakodik azonban attól, hogy megfogalmazza: mivel lehetne megszüntetni az „egyzetiséget”. Inkább csak kérdez, meghíányol és vádaskodik. Ha viszont – logikáját követve – magunk próbáljuk megállapítani, hogy kritikája „benne foglaltan, ki nem fejezetten állítja”, miszerint nem csupán kegyelemből, hanem érdemek alapján is; nem csupán a Szentírás, hanem a Szenthágyomány kontrollja alatt is; nem csupán a hit bizodalmaival, hanem „a másikkor fűződő személyes viszonyunk megmérettetésével” is; és nem csupán Krisztus által, hanem a magunk értelme és akarata segítségével is eljutunk Istenhez, békességre, új életre, üdvösségre; s hogy mindez a skolasztika jól ismert „régí kovásza”, ugyanakkor a Luther nélküli „lutheranizmus” feltalálása; – akkor a Szerző bizonytalantakozóknak, szavai-gondolatai félreértését, félremagyarázását emlegetve. Éppen ezért szükség volna arra, hogy a mesterségesen gerjesztett ködöt világos fogalmazás váltsa fel, kivált akkor, ha a felvetett kérdések és gondolatok „lényegét érintő teológiai problémákat fészegetnek”. Az is elengedhetetlennek látszik, hogy a „közös töprengésre” biztositottak meggyőző tárgyszerűen kapjanak elfogadható jelzéseket. Akkor remélhető, hogy valóságos dialógus alakul majd ki.

4. Summa

Minden hitvallás – a „teremtés- és bünességtörténet” (OT), a „Krisztus az UR” (ÚT), a három egyetemes és a hat (hét) evangélikus hitvallás – a különböző kihívások szorongatásában született meg. Mindegyik az egész Szentírás központi üzenetét és kereszttyén hitünk fel nem adható tartalmát hordozza. Nem egyes szakutódok nézetrendszerre, hanem az egész egyház vallomása. Nem polémia, hanem apológia. Nem „schlagwortok” kisebb-nagyobb halmaza, hanem hitünk lényegének foglalatja, kifejtése.

Egyet tudok érteni Kovács Imrével abban, hogy „ecclesia semper reformari debet”. Abban is, hogy „a Magyarországi Evangélikus Egyházban immár elodázhatatlan a tanbeli megújulás”.

Ám míg ő a „semper reformandán” állandó újítást ért, hitvallásainkban pedig félretakarítandó akadályt lát, addig én – a kifejezés nyelvtani és teológiai értelmét tiszteletben tartva – azt vallom, hogy vissza kell térnünk az elfeledett, meg sem ismert, éppen ezért látatlanban, ill. csak felszínes ismeret birtokában „megblyegzett” hitvallásainkhoz, mivel nem azokat kell „megtisztogatnunk”, hanem magunkat, eltorzult és jésztőben tartalmatlanná vált teológiánkat.

id. Magassy Sándor

Bakonyszombathely

Egyházi Napok a Ruhr-vidéken

„Show-business” vagy valami több?

„Ne várj sokat az egészségtől, a Kirchentag nem más mint show-business” – hűtötte le a várakozásteljes készlődésemet egyik német lelkészbarátom, akinél útközben megszálltam. Mint kiderült, ő ugyan még egy Kirchentagon sem vett részt, de úgy hallotta, hogy... mindenesetre én egy másik lelkészbarátom hívásának engedve mégiscsak továbbutaztam a Ruhr-vidékre, ahol első ízben nem egy, hanem három város adott otthont a 24. Német Evangélikus Egyházi Napoknak: Bochum, Essen és Dortmund. Talán le se kell írnom, hogy német barátaink tökéletesen megoldották a három helyszínes egyházi szuperrendezvény összes szervezési problémáját: közlekedés, kommunikáció, információ – minden remekül működött. De ez önmagában még csak szervezési bravúr lett volna, de a Kirchentag ennél sokkal többet is adott. Nem kérdés, hogy minden százekeket megmozgató rendezvénynek, ennek is megvolt a maga üzleti háttere (a pápátogatásnak se csak lelki „nyertesei” lehetnek...), de sokkal több volt ez a négy nap mint „show-business.”

Rögtön a Kirchentag témaválasztása telitalálat volt: „Isten Lelke megszabadít az életre”. Lélek-szabadság-élet, aligha találhatunk volna a rendezők ennél izgalmasabb három kulcskifejezést az 1991-ben összegyülekező evangélikusság számára egy olyan országban, ahol a keleti rész első ízben utazhatott

szabadon a Kirchentagra, igaz jóval kisebb arányban, mint azt a szervezők várták. S ennek nemcsak anyagi okai lehettek, az „ossik és wessik” (így nevezik újabban az egykori kelet és nyugat-németeket) igazi egymásra találása a Kirchentag számára is nagy kihívás volt. „A Nyugatnak is meg kell térnie” – hangzott az egyik éles felhívás a keletről érkezőktől. Nem a Keletnek kell Nyugathoz térnie, hanem az egész országnak Jézus Krisztushoz! Úgy hiszem erősen áthallatszik ez a felhívás a mai magyar útkeresés kaotikus világába is...

A Kirchentag programfüzete több mint 500 (!) oldalon kínálta a négy nap szédtősen gazdag kínálatát. Alig hiszem, hogy mai világunk egyetlen igazán égető kérdése is kimaradt volna, minden résztvevő megtalálhatta azt az előadást, fórumbeszélgetést, csoportot, ahol éppen azzal foglalkoztak, ami számára is kérdés.

Igen eleven volt a Kirchentag spirituális élete is. Öröm volt megélni, hogy az evangélikus istentisztelet képes megújulni, képes fiatalok tízezreit is bevonni a hatalmas sportcsarnokokba. Az úgynevezett „Istentisztelet-oázis” előtt (egy

óriási dortmundi sportcsarnok kapta ezt a találó nevet) gyakran fiatalok százai álltak sorba, hogy bejussanak egy-egy bibliatanulmányra, liturgikus alkalomra. A résztvevők több, mint 60 %-a volt fiatal, ami örvendetes arány.

Az egyesülés után érthető, hogy a belső német kérdések fokozott hangsúlyt kaptak, de a világméretű összetartozás se szorult háttérbe – szédtősen gazdag volt a különböző missziói társulatok szolgálatát bemutató kínálat is. Talán csak mi, kelet-európaiak, különösen is magyarok érezhettük, hogy most nem vagyunk olyan „izgalmasak” ... Lehet, hogy ennek örülni kellene... Bennem mégis kicsi szomorúságot, hiányérzetet okozott, hogy egyházunknak egyetlen hivatalos képviselője sem volt az evangélikusságnak ezen az önvizsgálatra, útkezesésre, megújulásra inspiráló találkozóján. Tudom, nálunk is a belső kérdések most az égető főkérdések. De vajon megtalálhatjuk-e mindezekre a helyes választ, ha nem figyelünk a nagy evangélikus család gondjaira és örömeire, ha elszigetelődünk, túlzottan befelé fordulunk? Hiszen nálunk is létkérdés meghaladni a Kirchentag Losungját: „Isten Lelke megszabadít az életre”, létkérdés meglátni a plakát prédikációját: egyedül a keresztúszabad felvállalása vezet Életre hazánkban éppúgy, mint szerte a nagyvilágban.

Gáncs Péter

Egyházi világhíradó

1991. június-július

A késő tavaszi és nyári hónapok fő egyházi hírel részint globális, részint európai vonatkozásúak. Evangélikus szemmel közülük is kiemelkedő jelentősége van a Lutheránus világszövetség júliusi chicagói tanácskozásának és a közép-kelet európai egyházak számára külön is jelentős új pápai enciklikáknak. A LVSZ Tanács ülése sok más kérdés mellett előtérbe állította a misszió és evangélizáció világméretű feladatát. A legújabb pápai szociálenciklika pedig azért érdemli meg minden egyház számára a komoly tanulmányozást, mert olyan kérdéseket vet fel, amelyek állandóan foglalkoztatnak ben-

nünket, elsősorban az egyház, a gazdasági élet és a politika vonatkozásában.

A hírek egy másik szektora az új Európa problémáival és az ezek közös megvitatására tervbe vett nemzetközi egyházi tanácskozások kérdésével foglalkozik. Hírt adunk az őszi rendkívüli római püspöki zsinatról, a tervbe vett európai protestáns „zsinat” előkészületeiről és az Európai Egyházak Konferenciája jövő évi nagygyűléséről Prágában.

A világ egyházai közül ez alkalommal jugoszláviai, német, szovjetunióbeli és délafrikai híreket közlünk.

Lutheránus Világszövetség: fontos döntések – Chicagóban

Februárban életbe lépett a Lutheránus Világszövetség Curitibában elfogadott új alkotmánya és szervezeti felépítése. A központi testület, a LVSZ Tanácsa, június 30 – július 10. között Chicagóban (USA) tartotta meg első teljes ülését. Fontos határozatok születtek a Világszövetség munkájának fő irányvonaláról, a kritikus pénzügyi helyzetről és személyi kérdésekben.

Egy teljes napot fordított a Tanács arra, hogy megvitassa a Világszövetség munkájának irányvonalait a XX. század utolsó évtizedében. A Tanulmányi Osztály által kidolgozott és megvitatott alapirát szerint ez az átfogó cél a misszió és evangélizáció. „Mindenütt missziói területen vagyunk, minden egyház misszionáló egyház”. A LVSZ fő feladata a tag egyházak által végzett misszió és evangélizáció támogatása. Az ige és a szentségek alapvető szolgálatából következnie kell a tagegyházak és a hívő keresztyének elkötelezettségének az igazság, a béke, az emberi jogok területén. Bár ennek az egyetemes szociális elkötelezettségnek konkrét realizálására nézve eltérő nézetek és gyakran feszültségek is jelentkeznek pluralista világunkban, a keresztyének részvétele a szegénység, a jogfosztás, a szenvedések elleni világméretű küzdelemben a keresztyén misszió lényeges része, állapítja meg az alapirát. A vitában más-más oldalról mind a missziói tevékenység és az evangélizáció erősítése, mind a világvallásokkal való dialógus, mind a keresztyének szociális

elkötelezettsége erős hangsúlyt kaptak.

Egy másik, jelentős téma volt a Tanács ülésén az egyházi világszervezeteket, így a Lutheránus Világszövetséget is erősen érintő pénzügyi krízis. A múlt évi takarékosági intézkedések ellenére a Világszövetség háztartásában 2 millió svájci frankos deficit várható. Ugyanez a kilátás a következő évre is. Ezért a Tanács elrendelte a Világszövetség teljes pénzügyi programjának és módszereinek felülvizsgálatát és további szigorú takarékosági intézkedéseket határozott el.

Jelentős személyi döntések is történtek Chicagóban. Mivel a közép- és kelet európai régiót az elnökségben képviselő Martina Huhn alelnök időközben – az NDK megszűnése következtében – nyugati egyház tagja lett, a Tanács a közép-kelet európai egyházak képviselőjévé, hatodik alelnökként, Karlis Gailitis lett evangélikus érseket választotta meg. Christine Grumm (USA) a harmadik főtítkárnak helyettesé lett, Anneli Janhonen (Finnország) a Sajtóosztály új vezetője és Viggo Mortensen professzor (Dánia) a Tanulmányi Osztály új igazgatója.

Megszüntette a Tanács a két délafrikai fehér tagegyház ellen Budapesten hozott felfüggesztő határozatot és támogatta a közelkeleti békekonferencia összehívását.

A jövő évben az indiai Madrsaban, 1993-ban pedig Norvégiában lesz a LVSZ Tanácsának ülése.

Jugoszláviai krízis: egyházi állásfoglalások

A véres össztközéseket okozó, súlyos jugoszláviai válság békés megoldásáért végzett erőfeszítésekben részt vesz-

nek a hazai egyházak és a nemzetközi egyházi szervezetek is.

Andrej Beredi evangélikus püspök egyháza nevében az LVSZ Tanács ülésén elfítelte az erőszak alkalmazását és követelte a békés tárgyalások folytatását. A 19 ezer főt számláló szlovéniai Evangélikus Egyház vezetői levélben kérték a LVSZ Tanácsától néptük függetlenségi döntésének támogatását.

Jugoszláv római katolikus és ortodox püspökök június folyamán Bécsben tartottak közös tanácskozást; ajánlásokat fogadtak el ökumenikus kapcsolataik erősítésére és közös részvételükre az elmentek békés megoldása segítésében.

A LVSZ Tanácsa chicagói üléséről felhívást intézett a jugoszláv állami vezetőkhez „az ellenségeskedés azonnali megszüntetésére és a tárgyalóasztalhoz való visszatérésre”. Ugyancsak a békés, közösen elfogadható megoldások támogatására kérték fel a jugoszláviai tagegyházakat az Egyházak Világtanácsa, az Európai Egyházak Konferenciája és az Európai Püspöki Konferenciák Tanácsa is, felajánlva segítségüket ebben a fázisban.

Új pápai szociálenciklika: Kritika a korlátlan kapitalizmus fölött

A május elsején közzétett, legújabb pápai szociálenciklika meglepően széleskörű egyetértésre talált ökumenikus körökben – állapítja meg az ismert evangélikus kutatóintézet Bensheimben.

A „Centesimus annus” enciklika, II. János Pál pápa harmadik szociálencikli-

kája, mint címéből is kitérnik, a „Rerum novarum”, a legelső pápai szociálciklikka, százéves évfordulójára jelent meg. Benne a pápa visszatekintve értékeli a római katolikus egyház szociális tanításának alakulását, a közelmúlt drámai változásait Közép-kelet Európában. A jövőbe tekintve elemzi az egyház világméretű mai szociális felelősségét és a kialakuló „új világrend” veszélyeit és lehetőségeit.

Az új enciklika fő fejezetei: A „Rerum novarum” lényeges vonásai – Úton az éj felé a mában – Az 1989. esztendő (a közép-kelet európai demokratikus átalakulás átfogó értékelése) – A magántulajdon és a javak egyetemes rendeltetése – Állam és kultúra – Az egyház útja az ember.

II. János Pál előző két szociálciklikája („Laborem exercens”, 1981 és „Sollicitudo rei socialis”, 1987) elsősorban a marxizmus és a létező szocializmus fölött gyakorol igen éles kritikát. Az új enciklika megállapítja, hogy a közép-kelet európai békés forradalmi átalakulás és demokratizálódás nem jöhetett volna létre az egyház jelenléte, az egyetemes emberi értékeket képviselő magatartása nélkül. Itt elsősorban a korlátlan kapitalizmus és az egyoldalú liberalizmus ellen fordul. A kialakuló új, szabad és demokratikus világrendben, amelyet támogat, továbbra is nélkülözhetetlen az egyház szociális tanítása és szociális cselekvése. Sikra száll a szociális piacgazdaság mellett és a szegénységgel küzdő, szenvedő „harmadik világ” jogaiért. A jövő világrendjének működőképessége és humanitása azon fordul meg: sikerül-e abban együtt és egyidőben érvényesíteni az igazságot és az erkölcsiséget, az emberi személyiség elsőbbségét, ugyanakkor a szeretet másokért való felelősségét és a köz javának érdekeit.

Hangsúlyozza az enciklika, hogy az egyház maga sohasem adhat konkrét gazdasági-társadalmi modelleket. Nem ez a feladata, hanem a „lelki orientáció”: az Istentől adott, nélkülözhetetlen erkölcsi értékek képviselete a mai világban, a kialakuló új világrendben. A hit és szeretet embere az egyház szolgálatának igazi célja. Az igazságos és emberséges struktúrák kialakítása ezeknek az embereknek a feladata a konkrét helyzetekben. A létező szocializmus – vallja az enciklika – végeredményben az ateizmusa és téves antropológiája miatt vallott kudarcot: mert Isten megtagadása az ember igazi lényegének elvesztéséhez vezet.

Az „utazó pápa” Magyarországon

II. János Pál pápa a világ minden részébe elvezető „pasztorális látogatásokat” egyházvezetése egyik lényeges vo-

násává tette. Egyetlen pápa sem utazott annyit, mint Ő. Legutóbbi portugáliai látogatásával a kilencvenhetedik országot kereste föl és 780 ezer kilométert tett meg, ami tizenolcszorosa Földünk területének. A 71 éves pápa tovább folytatja világ egyház-vizitációit, bár ezek ma már rövidebbek és kevésbé kimerítőek, mint régebbi útjai a világban. A római katolikus egyház fejének legközelebbi látogatása hazánkba, Szent István ezeréves országába vezet, amely nagy várossal készül a történelmi találkozásra.

A valamennyi világrést átfogó utazások ellenére még számos „fehér folt” van a pápai utak térképén. Eddig még nem juthatott el a Szentföldre, ami bizonyára a legfájdalmasabb számára (a Vatikán és Izrael állam között mindeddig nem jött létre diplomáciai kapcsolat). A Szovjetunióban a jövő évre tervezik látogatását. Nem járt még Vietnámban, Kínában és a Dél-Afriai Köztársaságban sem (ez utóbbi államban az apartheid-rendszer elutasításai miatt.)

Hazáját, Lengyelországot, többször is felkereste II. János Pál pápa. Idei látogatásakor a varsói evangélikus Szentháromság-templomban kiengesztelődésre és kölcsönös megbocsátásra hívott fel a katolikusok és protestánsok között. Szólt a keresztyének és zsidók közötti megbékülésről is. Erőteljesen bírálta honfitársai előtt az elhatalmasodó gazdasági egoizmust és a „konzum-társadalom” súlyos hibáit.

A vallások „világszövetségje”

A nemrég tartott iszlám világkongresszus a vallási vezetők „világszövetségének” felállítását javasolta. Ennek főleg az lenne a feladata, hogy összefogásra hívja fel a vallásos embereket az egész világon a gazdasági igazságtalanságok, a szegénység és betegségek ellen, a háborúk végleges kiktűzőbűléseért. A világ vallásainak segítségét kellene adniuk ahhoz, hogy az Öböl-háború legyen az utolsó háború az emberiség történelmében – írja a „Muslim World” című folyóirat.

A vallások „világszövetségének” gondolatát először indiai teológusok egy csoportja vetette föl, melyet a hinduizmus, a buddhizmus és az iszlám képviselői alkotnak.

Az egyházak és az európai egység

Közös Európa-tanácskozásra hívták meg Európa nyolcvan ismert protestáns egyházi személyiségét Martin Kruse berlini és Christoph Klein erdélyi szász

evangélikus püspökök, valamint Heinrich Rusterholz svájci református egyházi vezető. A találkozó színhelye Bazel (Svájc), augusztus 23-26. között. Témája: európai protestáns egyházi zsinat előkészítése, amely az egységesülő kontinens és a demokratikus kelet európai átalakulás egyházi vonatkozásaira és kihívásaira keresne feleletet.

A Vatikán a november 29-december 14. közötti időre összehívta Rómába Európa római katolikus püspökeinek rendkívüli zsinatát. A zsinat fő kérdése: milyen szerepe lesz az egyháznak a kialakuló új, egységesülő Európában? Ezenkívül foglalkozik majd a püspöki zsinat a közép-kelet európai egyházak tapasztalataival a rabság évtizedeiben és az újra elnyert szabadság akadályai, lehetőségeivel. Elemezni kívánja a nyugateurópai egyházak mai helyzetét is. Még nincs döntés arról, hogy más egyházak képviselői is kapnak-e meghívást a római tanácskozásra.

Az Európai Egyházak Konferenciája, Európa nem-katolikus egyházainak szervezete, bejelentette, hogy a jövő évben Prágában tartja meg legközelebbi nagygyűlését. Ezen nyilván fontos szerepet játszanak majd az előbbi kérdések is. Az EEK egyébként üdvözölte Albánia fölvetését a Helsinki Egyezmény Szervezetébe és örömmel fogadta az albán egyházak jelentkezését a jövő évi nagygyűlésre.

Németország

A történelmi Coburg városában tartották meg június végén a nyugatnémet és a volt keletnémet protestáns tartományi egyházak végleges egyesülését kimondó zsinatot. A 24 tartományi egyházban 29 millió evangélikus, uniált és református hívő él. Az egyesült egyházszövetség huszonkét évi szétválás után újra felvette az Evangelische Kirche in Deutschland közös elnevezést.

Az egyesülés zsinatának megnyitó istentiszteletén Johannes Hanselmann bajor evangélikus püspök, a Lutheránus Világszövetség volt elnöke, felhívta valamennyi tag egyházat a külön fejlődés okozta eltérő tapasztalatok és eltérő meggyőződések közös feldolgozására és óvott az öngazság és agresszivitás minden kísértésétől. Martin Kruse berlini püspök, az egyházszövetség elnöke, zsinati jelentésében foglalkozott az egyházak mai világméretű felelősségével, az egyesülés-okozta gazdasági gondokkal az új tartományi egyházakban, általában az egység nehéz útjával Németországban, Európában és az egész világon. Bejelentette, hogy ősszel új EKD-émlékirat jelenik meg a gazdasági élet kérdéseiről. Rosemarie Cynkiewicz, a volt keletné-

met egyházsövetség elnöke, őszinte vitára hívott fel a még meglévő, eltérő nézetek között.

***

Június elején tartották meg a 24. Német Evangélikus Egyházi Napokat. Első alkalommal a Ruhr-vidék több nagyvárosa volt az egyházi kongresszus színhelye (Dortmund, Essen, Gelsenkirchen). Több mint százezer állandó résztvevője volt a nagy egyházi találkozónak. Tíz-ezer vettek részt a volt keletnémet tartományi egyházakból, és a résztvevők hatvan százalékát 30 éven aluli fiatalok alkották. A főtema ez volt: „Isten Lelke életre szabadít meg!” Hans Martin Linnemann, a vendéglátó Westfáliai Tartományi Egyház elnöke, arra hívta föl a résztvevőket, hogy győzzenek le minden kishitűséget és közömbösséget, fogjanak össze a munkanélkültség, a menekültek és a szegénység nehéz gondjainak legyőzésére. Két év múlva München lesz a legközelebbi Egyházi Napok színhelye.

***

A német protestantizmus megemlékezett Rudolf Bultmann, a XX. század egyik legvitatottabb teológusa, életművéről abból az alkalomból, hogy ötven évvel ezelőtt, 1941-ben tartotta felkavaró előadását és adta ki teológiai iratát „Újszövetség és mitológia” címmel. Ebben az Újszövetség és általában a Biblia kétezer év előtti világképének „átértelmezésére” hívott fel („Entmythologisierung”). A Krisztus-hit időhöz kötött kifejezési formáit kritizálva azonban Bultmann sokkal inkább az Evangélium személyes üzenetére kívánta felhívni a figyelmet. Ezért ma már odatarozik a XX. század nagy teológusai közé – írta róla Eduard Lohse professzor, ny. hannoveri püspök. A mai teológusok között tovább folyik az általa elindított nagy vita arról, hogy mi az Újszövetségben az „időhöz kötött világkép” és mi tartozik az Evangélium és a keresztyén hit feladhatatlan lényegéhez.

***

Május elejével új, nagyobb formátumban újból megjelent Berlinben a lelkészeink között is jól ismert, volt keletnémet teológiai folyóirat, a „Zeichen der Zeit”, ezúttal már össznémet kiadásban. A kéthavi folyóirat májusi és júliusi számaiban közli Werner Krusche ny. magdeburgi püspök nagy tanulmányát, amelyet a Kirchenbund utolsó zsinatán tartott a keletnémet egyház útjáról. Ehrhardt Neubert a politikai protestantizmus kérdésével foglalkozik. Minden szám bőséges (12 oldal) anyagot közöl az egyházi és igehirdetési alapjegről és részletesen foglalkozik a hitoktatás tartalmi és módszeres kérdéseivel.

A teológiai és gyakorlati témákban egyaránt gazdag folyóirat újramegjele-

nését örömmel köszöntjük és sok áldást kívánunk szolgálatára!

Szovjetúnió

A Luther Márton Szövetség folyóirata (Lutherischer Dienst) különszámot jelentetett meg a „Német Evangélikus Egyház a Szovjetúnióban” küzdelmes múltjáról és ígéretes jelenéről. A ma főleg Kazahsztán területén élő, mintegy 500 evangélikus gyülekezetben 50-100 ezer német származású és német anyanyelvű gyülekezeti tag él. Az újrászerveződő egyház legnagyobb gondja a nagy lelkészhiány – írja Harald Kalnins, az egyház ünnepélyesen beiktatott püspöke. Ezen kíván segíteni a Rigában megalakult Teológiai Szeminárium. A lelkész-képző főiskola egyelőre még csak két-háromhetes tanfolyamokat tart. Az eddigi kurzusokon átlag 25 férfi vett részt, akiknek jórésze már eddig is aktív szolgálatot végzett a gyülekezetekben. Legnagyobb résztük egyszerű iskolai végzettséggel jött, de legújabbán már orvos, tanító, sőt egyetemi docens is volt közöttük. A tanítási nyelv a német, de oroszul is tartanak előadásokat. Ezek témája elsősorban az Ó- és Újszövetség könyvei, az egyházi énekek és liturgia, a Káté és rövid egyháztörténet. A szeminárium feladata továbbá a már szolgálatban álló lelkészek továbbképzése is. Az eddigi munkát csak a jövő teológiai képzés ígéretes kezdetének tekintik a világ egyik legnagyobb kiterjedésű evangélikus egyházában.

A LVSZ új tagedháza vezetőjét, Kalnins püspököt, az észak-amerikai Wartburg Theological Seminary tiszteletbeli doktori címmel tüntette ki.

Délafrikai Köztársaság

Napilapjaink beszámolnak arról a nagy és nehéz átalakulásról, amely napjainkban megy végbe a Délafrikai Köztársaságban és reménységet ad az évtizedek óta ott fennálló, anyni szenvedést okozó faji megkülönböztető rendszer (apartheid) felszámolására. Ebben az átalakulásban az ott élő egyházak igen jelentős szolgálatot végeznek.

A nagy változás jele az is, hogy a Délafrikai Egyháztanács főtitkára, Frank Chikane meghívására októberben látogatást tesz az ott élő egyházakban az Egyházak Világtanácsa hivatalos küldöttsége, Emilio Castro főtitkár vezetésével. A legutóbbi harminc év során a délafrikai kormány megakadályozta az egyházi világszervezetek látogatását. A találkozástól azt várják, hogy erősíteni fogja a szí-

nes és fehér egyházak aktív részvételét a békés átmenet nehéz folyamatában, az „apartheid-társadalom” helyén egy új, demokratikus, a fajok egyenlőségét elismerő társadalom felépítésében.

Személyi hírek Európa egyházaiból

Ünnepi istentiszteleten búcsúzott az aktív püspöki szolgálatától május végén Dr. Joachim Heubach professzor, a Schaumburg-Lippe Tartományi Egyház püspöke. A Martin Luther Bund elnökeként nagyon sokat fáradozott a keleteurópai evangélikus diaszpóra egyházakért, közöttük a magyarországi evangélikusokért is. Sokszor járt Magyarországon. A ratzeburgi Luther-Akadémia alapítója és elnöke volt 1975 óta. Utóda a püspöki szolgálatban Heinrich Herrmans esperes lett.

***

Philip Potter, az Egyházak Világtanácsa előző főtitkára, öt éven keresztül hazájában, Jamaica szigetén végzett teológiai professzori szolgálatot. Német származású feleségével most Stuttgartba költözik át. Felesége, Barbel von Wartenberg, aki 1980-1985 között az Egyházak Világtanácsa Női Osztályának a vezetője volt Genfben, lelkészi meghívást fogadott el Stuttgartban.

***

Az 1991. esztendő legmagasabb összegű nemzetközi díját, a Templeton-díjat (800 ezer dollár) első alkalommal egy zsidó ortodox főrabbinak ítéltek oda, Lord Jakobovits személyében. A Templeton-díjat minden évben egy nemzetközi testület ítéli oda azoknak, akik a legjobbat tették a vallásos hit és erkölcsiség elmélyítésére. Jakobovits főrabbi Londonban él és sokat fáradozott a vallások közötti megértésért, a transzcendens értékek érvényre juttatásáért a modern világban.

***

Ismert evangélikus teológus halálhíre érkezett Németországból. Meghalt 73 éves korában Dr. Heinz Eduard Tödt teológiai professzor, aki mint szociáletikus tanított a heidelbergi egyetemen. Jelentős szerepe volt a Lutheránus Világszövetség előző nagygyűlésein és a nemzetközi teológiai életben.

(Lezárva: 1991. július 31.)

D. Dr. Nagy Gyula

A Magyarországi Metodista Egyház

A Magyarországi Metodista Egyház jelenét bemutató rövid írásom elejére a statisztikai adatok kívánkoznak. Tehát: Az ezévi összesítés szerint valamivel 1600 fölött jár a lelkigondozói szolgálatunkat rendszeresen igénybevevők (tehát nem az egyháztagok!) száma; a tagok, ill. próbatagoké 300 körül alakul. 10 körzetben, két egyházkerületben összesen 36 prédikációs helyen végezzük szolgálatunkat, melyet főállásban 12 lelkész, és az őket segítő laikus igehirdetők látnak el.

A számok önmagukért beszélnek. Egy ilyen kicsiny egyháztest nem rendelkezhet országosan ismert „cégtáblával”. Szolgálatunk hatósugara sem főd be hatalmas területeket. Ezért érthető, hogy számunkra különösen fontos a helyes önértékelés. A Krisztustól nyert elhívásunk fényében látjuk csak helyes arányaiban szolgálatunk értékét. Ezért a világos látásért azonban naponként harcolnunk kell, hisz a befelé forduló öndicsőítés, és a kitarulkozó önfeladás között nagyon keskeny az út.

Kis egyházunk sajátos értékét valahol itt vélem fölfedezni. Most, amikor a szabad eszmeáramlás „áldásaiból” egyelőre (?) a teljes zűrzavar érhető csupán, a tájékozódás létszükségletté vált – mint eddig talán még soha. Az egyház nem engedheti meg magának, hogy ideológiák, politikai „hinta-palinták” játékszerivé váljon. Örülök annak, hogy a testvéri beszélgetések-vitatkozások – bármely fórumról is van szó – végkicsengése többségében ez: Az Ős-Krisztust, a hamisítatlant keressük.

A számok önmagukért beszélnek. Egy ilyen kicsiny egyháztest leginkább nagycsaládként jellemezhető. A család fogalma persze üres frázis csupán, ha nem a közösségi tudat határozza meg. Ez az utóbbi gondolat egyházunk sajátos spiritualitásának sarokköve. Atyánk öröksége, a megszentelődésről szóló tanítás, mint a keresztyén tökéletesség kiábrázolódása magamutogató törvényeskedéssé válik a közösség kontrollja és hordozó ereje nélkül. Ez a felismerés tükröződik sajátos egyházrendünkben is, melyben minden lelkész – maga a püspök is! – a fraternitásnak engedelmességgel tartozik, a laikus testvérek pedig a lelkészekkel azonos arányban, azonos szavazati joggal rendelkezve képviselik magukat. Az egyházalkotmány önmagában csak üres edény, melyet csak a kölcsönös bizalom és szeretet légköre tud a hozzá illő tartalommal megtölteni. Ez az a kihívás, mellyel nap mint nap szembe kell néznünk, hisz hiába formai egymásrautaltságunk, ha a gyakorlatban erről nem vezetünk tudomást. Ha az egymást kiegészíteni akarás helyett a sokszor talán bibliai idézetekkel megideologizált önérvényesítés lelkülete válik domináló tényezővé... Nos ez az, amit nem engedhetünk meg magunknak: egy tragikus egyházszakadás tanulsága ez. Örülök annak, hogy kis „csapatunk” egyre inkább kezd családdá, vagy talán pontosabban: Krisztus testévé, organikus egységgé összenőni.

Befejezésül, egyben összefoglalásként John Wesleyt, egyházunk emberi alapítóját szeretném idézni: „...a metodisták eredeti szándéka nem az, hogy valamiféle külön társasággá válják, hanem az, hogy mindenkit, keresztyént és pogányt fölébresszen arra, hogy Istent Lélekben és igazságban imádjá.” Ezt szeretnénk tenni mi is.

Hecker Róbert

Imádságok

Szerető mennyei Atyánk, megvalljuk alázatosan, hogy hiába a pirosbetűs ünnep a vasárnap, hogyha belül nincs bennünk csend és békesség. Eléd állunk azért, és kérünk, hogy Te, aki felvirrasztottál minket erre a napra, és elhoztál ide, – ajándékozz nekünk belsőképpen ünnepet. Ezt a rövid órát – itt a Te hajlékodbán – szenteld meg. Könyörülj rajtunk, hogy ne csak a megszokás rabjai legyünk, hanem igazán akarjunk feléd fordulni, akarjuk hallani a Te üzenetedet. Add közénk Szentlelkedet. Használd fel az emberi szót, hogy általa elmondjad nekünk, amit mostanra készítettél.

***

Mennyei Édesatyánk! Köszönjük, hogy felettünk nem néma és üres az ég, – Te vagy felettünk Édesatyánk, aki szólsz hozzánk. És nemcsak felettünk vagy elérhetetlen messzeségben, hanem itt vagy a közelünkben, körülveszel minket, bennünk vagy. Köszönjük Jézus Krisztust, akiben egészen érthető módon szólaltál meg. Köszönjük az emberi lehetőséget, – lehet odafigyelni rád, de lehet elfordulni is Tőled. Lehet komolyan venni szavadat, lehet semmibe venni. Olyan félelmetes ez a szabadság. Istenünk, te békességes tűréssel szemléled, hogy emberek százmilliói fordulnak el tőled. Nem is értjük, hogy minket, akik itt vagyunk, miért állítottál meg, miért irányítottál a változásnak, a szeretetnek az útjára. Köszönjük, hogy érted a mi tökéletlenségünket, és hogy nálad bocsánat, erő, ajándék van, hogy újra kezdjük és jobban csináljuk ezután a dolgokat. Könyörülj a te szolgádon, hogy jól tudja elmondani, amit rábíztál.

***

Édesatyánk, köszönjük az ígét, amit ma fogsz ajándékozni nekünk. Köszönjük, hogy annak idején írásba foglalták, és századokon, ezredekön át továbbadták nemzedékről nemzedékre. Most itt van a kezünkben az Ige teste, a betű, a Biblia. Kérünk, Édesatyánk, elevenítsd meg ezeket a régi betűket. Járja át a Te Szentlelked tüze a betűket is, de a mi szívünket is. Szentlélek-Isten, jöjj és te alkalmazd mind-egyikünkre az ígét kedvesen és mégis ellenállhatatlanul. Hiszen a mi szívünk újra meg újra ellenáll a mennyei üzenetnek. Kérünk, hogy a Te isteni szelídségeddel és hatalmaddal szereld le a mi azonnal-jelentkező ellenállásunkat. Adj nekünk örömet is az ige befogadásában.

Közreadja: Görög Tibor

Felnőtt hittan – felnőtt káté

Keresztyénnek lenni élethosszig tartó tanulást is jelent: a Krisztus-követés lényegéből fakad a mind szélesebb és mélyebb megértésre törekvő vágy. A „jó pap holtig tanul” kedveskedő-elismerő módon elrejtett veszélyes féligazság: a pap, amúgy is „csodabogár”, majd tanul értünk és helyettünk is, nagykorú dolgozókért. Passzív, lelkeszcentrikus gyülekezeteinkben ismerős hang ez. Aki rendszeresen találkozik meglelt felnőttek hihetetlenül gyerekes hiedelmeivel, egykori hittanóramorzsák bizzar összevisszaságával, mélyen beidegződött képzavaraikkal, s ami még rosszabb: nyíltan pogány nézeteikkel, az ismeri ennek a helyzetnek a nyomorúságát. Ahol ráhagyják a lelkeszre a tanulást, ott valószínűleg ráhagyják az üdvösségüket is: a tisztelendő úr majd elrendezi az ügyeinket az Úristennél.

Azt hiszem, abban egyetértünk, hogy felnőtt gyűlkezesi tagjainknak – nemcsak a be –, és visszatérőknek, de hittiket rendszeresen gyakorlóknak is – *tanulniuk kell*, s ezt az ügyet nem bízhatjuk egyedül a vasárnapi igehirdetésre. A kérdés a hogyan? – s a válaszok igen különbözőek. Az én álom-ideálmom a kis körben, személyesen-beszélgetve, de rendszeres módon haladó tanulás. Szeminárium-szerűen, ha úgy tetszik. E forma mögött az a meggyőződés áll, hogy a *lényegében változatlan* keresztyén tanítás és a *generációnként változó szemléletű* istenkereső ember találkozását kell lehetővé tennünk, hogy az egyetemes hit itt és most szüljön életet.

Mai, magyar nyelvű, evangélikus tradícióban gyökerező felnőtt katekizmus – ami a közös tanulás vezérfonala lehetne – egyelőre nincs. Égetően szükséges. A következő metszetet viszonyítási pontként szánom: Így tanulnak mások – hogyan tanulunk mi?

Evangelical Catechism – Christian Faith in the World Today

A címbeli „Evangelical” itt nem evangélikált, hanem evangélikust jelent, a könyv pedig az *Evangelischer Gemeindekatechismus* amerikai fordítása és adaptációja. A következő módon osztja be anyagát:

Első rész: Ki vagyok én?

- 1 Teremtés és társ
- 2 Szabadság és korlátok
- 3 Boldogság és szenvedés

Második rész: Kicsoda Isten?

- 4 Történelem és kinyilatkoztatás
- 5 Tudomány és teremtés
- 6 Keresztyén hit és nem keresztyén vallások

Harmadik rész: Mi a bűn?

- 7 Illúzió és valóság
- 8 Bűn és bűntudat
- 9 Gonosz és megszabadulás

Negyedik rész: Kicsoda Jézus?

- 10 Szentírás és történelem
- 11 Jézus az evangéliumokban
- 12 Jézus a hitvallásban
- 13 Jézus a mi megváltónk

Ötödik rész: Ki a Szentlélek?

- 14 A Szentlélek munkája
- 15 Az evangélium igéje
- 16 Az egyház küldetése (missziója)

Hatodik rész: Hogyan élünk?

- 17 Szeretet és elkötelezettség
- 18 Szexualitás és házasság
- 19 Szülők és gyermekek
- 20 Munka és pihenés
- 21 Kormányzás és emberi jogok

Hetedik rész: Hová tartunk?

- 22 Ma és holnap
- 23 Halál és meghalás
- 24 Ítélet és remény

A következőkben lássuk a harmadik részt bevezető illusztrációt és a 9. fejezetet. (A fordítás Cserhádi Márta munkája).

„Bárcsak olyan egyszerű volna! Bárcsak arról volna szó, hogy vannak a gonosz emberek, akik alattomban gaztetteket követnek el, és nekünk csak annyi lenne a dolgunk, hogy elkülönítsük és elpusztítsuk őket. Csakhogy a választóvonal jó és rossz között minden ember szívében húzódik. S ki hajlandó saját szívének egy darabját elpusztítani?

Az ember élete során ez a szívben húzódó vonal állandóan erre vagy arra tolódik: Egyszer a kitörő gonoszság kényszeríti az egyik irányba, máskor azért mozdul el, hogy virágozhassék a jó. Ugyanaz az ember különböző életkorban és különféle körülmények között lehet teljesen más. Néha majdnem ördög, máskor szinte szent. De neve nem változik, és az ő számlájára frunk mindent, jót is, gonoszt is.

Szókratész tanítá: „Ismerd meg önmagad!”

Ha annak a gödörnek a szélén állunk, melybe azokat dobnánk, akik kárunkra voltak, némaságba dermedve megállunk: csak a dolgok alakulása tette, hogy ők voltak a hóhérok, nem mi.

A közmondás szerint a jót a rossztól csak egy hajszál választja el. És fordítva: a rosszat is a jótól.”

(Alekszander I. Szolzsenyicin: A Gulag-szigetcsoport)

Gonosz és megszabadulás

A legtöbben nem akarunk szembenézni életünk igazságával. Inkább másokhoz hasonlítjuk magunkat mint megvalljuk közös lázadásunkat Isten ellen. Könnyebb azt hinni, hogy nyitott és elfogadó emberek vagyunk, mint beismerni makacs gőgünket. Jobban esik előszámlálni jótetteinket, mint elképzelni, hogy a megfelelő körülmények között embertelen kegyetlenségre lennénk képesek.

Mégis, ha érzékenyek vagyunk lekiismeretünk hangjára és az általunk alakított világ valóságára, nem hagyhatjuk teljesen figyelmen kívül az igazságot. Úgy tűnik, foglyul ejt bennünket énközpontú életmódunk – egy olyan hatalomhoz kötöz, mely nem hagyja, hogy igazán szeressük Istent és őszintén törődjünk másokkal. Mi ez az erő, mely önmagunkhoz láncol – és hogyan szabadulhatunk tőle?

1. Mi kötöz meg minket?

A gonosz több, mint Isten elleni személyes lázadásaink összege. Olyan erőként tapasztaljuk, amely bűnönkhöz láncol minket és megghiúsítja minden szabadulást célzó igyekezetünket. A gonosznak olyan mélységét és jelenlétét tapasztaljuk, mely sokkal erősebb nálunk.

Amikor a Biblia a gonosz radikális természetéről beszél, az „ördögöt” említi. Képi nyelven az ördög alakját arra használja, hogy megjelenítse azt a tényt, hogy a gonosz messze túllép minden emberi lehetőségen. Sokszor a gonosznak nagyobb a vonzereje, mint a jónak. Amit éveken át építettünk, pillanatok alatt el lehet pusztítani, s az újjáépítés sohasem könnyű. Sem a megtévesztettség, sem az agresszió nem elegendő magyarázat olyasmire, mint Auschwitz. Semmi más, csak a gonosz démonikus megszemélyesítése adhat megfelelő magyarázatot borzalmaira.

A világban lakó gonoszsgot nem néhány sajnálatos hiba teszi, melyeket könnyen kijavíthatunk. A zsidókérdés végső megoldására vonatkozó náci terv megmutatja, hogy a gonosz lehet rendszeres és módszeres. Egyszer egy folyóirat feltette a kérdést: „Hisz abban, hogy van pokol, ahol az ördög uralkodik?” Stockholm püspöke így válaszolt: „Nem hiszem – látom”! Szavaiból kitűnik, mit ért az egyház ördögön. Van a világban egy radikális pusztító erő, amely ellenséges Istennel és teremtett világával, és rabságban tartja az embert.

Istene és emberen kívül nem az ördög az egyetlen hatalom, akiről a Biblia beszél. A Bibliában angyalokról is szó van. A keresztyének korszakról-korszakra átérték Istent óvó jelenlétét maguk körül. Az erről a jelenlétről szóló beszéd egyik módja az angyalok látása-látatása.

Korunkban az óvó hatalmakba, őrangyalokba vetett hit még inkább elhalványult mint a démonikust érzékelő meggyőződés. Az egyház legjelentősebb angyalokra emlékező ünnepe, Szent Mihály és Mindszente napja (szeptember 29) szinte feledésbe ment. Mégis, a Biblia szerint, Isten nem magányos és megközelíthetetlen. Trónon ülő uralkodó, akit angyali lények, szeráfok és kerubok vesznek körül (Ézs 6,1-4; Jel 4,1-8). A trónt körülálló angyalkórus állandóan énekeli Isten dicséretét (Zsolt 148,2).

Luther ragaszkodott szent Mihály arkangyal ünnepének megtartásához, hogy megfelelő tisztelet illesse az angyalokról szóló bibliai tanítást. Az angyalokban való hitben elsősorban a kísértés leküzdésének egy eszközét látta. Az angyalokat nem illeti imádat, nincs hatalmuk bűnöket megbocsátani. Isten küldöttei és szolgálói. Luther Szent Mihály napi prédikációiban Krisztus marad a középpont, legnagyobb segítségünk a gonosz erővel vívott küzdelemben.

2. Hogyan szabadulunk meg?

Hol találhatunk szilárd pontot, ahol megvethetjük lábunkat és legyőzhetjük a bennünk és világunkban lakó gonoszt? Nyilvánvalóan nem önmagunkban. A Biblia szerint ez a szilárd talaj csak Isten szeretetében található meg, amely Jézus Krisztusban mutatkozott meg. Minden keresztyén egyház egyetért ezzel a tanúságtétellel. Ugyanakkor különbözőképpen értelmezik az emberséget és Krisztus művét. A különböző hangsúlyok a következőkben összegezhetők:

– Az eredeti bűn következtében képtelenek vagyunk Isten haragját lecsendesíteni. Isten maga, Krisztust személyében tesz elégtételt az emberi bűnért.

– Istennel való kapcsolatunk megszakadhat, de Krisztus Istentől adott segítségünk. Benne Isten követendő példát adott számunkra.

– Jó és gonosz között élünk. A fény és a sötétség bennünk van. Megmenekülhetünk, ha elfogadjuk Jézus Krisztust és átadjuk neki életünket.

– Üdvözülésünk dolgában a kezünk meg van kötve. Ugyanakkor, mint akik a keresztség által részt vesznek Jézus

feltámadásában, teljesen szabadok vagyunk arra, hogy Istent szeressük. Egyszerre vagyunk szentek és bűnösök.

Krisztus művének eme kifejezéseiben Istent úgy látjuk, mint aki más szinten találkozik velünk, mint mi képzeljük. Isten nem vár addig míg megváltoztunk vagy megjavultunk. Nem múltunk alapján ítél meg bennünket, hanem jövőnk felől néz ránk.

Isten nem annak alapján ítél

– amik vagyunk, hanem amik leszünk;

– amit érte teszünk, hanem amit ő tesz értünk

– amit mi adunk neki, hanem amit ő ad nekünk

– amit elértünk, hanem ahogyan ő szeret.

Már amikor megvalljuk bűnünket, Isten elkezdte bennünk megújító munkáját. Isten szeretete mindig erősebb, mint a mi bűnünk. Honnan tudjuk ezt? Jézus Krisztus beszélt nekünk ennek a szeretetnek az erejéről. Megtestesítette, kinyilatkoztatta, megmutatta. Végül, az emberek ellenállása miatt, meghalt érte. Krisztusban Isten egészen a halálig szeretett minket: ezáltal legmélyebb konfliktusunk megoldódott. Isten bizalommal felel bizalmatlanságunkra, szeretettel gyűlöletünkre, önátadásával énközpontúságunkra.

Sem az ördög, sem az angyalok nem független hatalmak, amelyek egymással harcolnának az emberek sorsának eldöntéséért. Isten ítélete rajtunk már végbement Krisztusban, aki győzelmet aratott a bűn, a halál és az ördög felett. Isten a mi javunkra döntött, és átölel szeretetével, még ha ezt nem is vesszük észre.

(Az összefoglaló mondatok után továbbgondolásra (for reflection) szánt idézetek állnak.)

„Jn 8,44”

„E világ minden ördöge” – Luther énekének 3. verse

„Ha az angyalok többé nem jönnének az emberekhez, e világ darabjaira esne szét. Amíg Isten fenntartja a világot, elküldi angyalait is.

Az angyalok régebbiek minden vallásnál. Valójában, még mindig jönnek azokhoz is, akik hallani sem akarnak a vallásról.”

(Claus Westermann: Isten angyalainak nincs szükségük szárnyakra)

„Vanak a történelemnek korszakai, amikor a gonosz megérdemelt büntetésként fogható fel; máskor viszont nem adhatunk ilyen magyarázatot – az isteni hatalom mintegy felfüggesztődik és maga Isten száműzve szenved. Erre a nyitottságra szükségünk van, ha komolyan akarjuk venni a történelmet.”

(Emil Fackenheim: A múlt és a jövő nyomában)

„Az abszolút gonosz mindnyájunk számára felismerhető módon úr a világon: nevezetesen a bűn és a halál révén. Annak az illegitim uralmát jelenti ez, amely érthetetlen és magyarázhatatlan, akit a Szentírás ördögnek nevez. A teremtmény védtelen ezzel a fenyegetéssel szemben. Isten felette áll, de a teremtmény nem. Ha egyszer bebocsátottuk, az ördög végtelen pusztítást végez, amely ellen nincs más védelmünk, egyedül Isten. Ahol Isten nincs jelen, ahol nem ő az úr, a másik az, aki irányít. Nincs alternatíva.”

(Karl Barth: Ima)

„Uram, hogyan bánjak el az ördöggel?”

Hogyan igazodjam el a világ összes szenvedése között úgy, hogy ne adjam fel?

Mit tegyek mindezen gonoszság közepette?

Mit tegyek a kísértések idején,

amikor nehéz benn lenni

és nehéz kimaradni?

Légy velem mindezek között.

Úgy bánok el a gonosszal, hogy közben benne élek.

Tudom, hogy van gonosz, Uram, és tudom, hogy van jó.

Mindkettő itt van,

és én választok közöttük, Jézus.”

(Herbert F. Brokering: Lepj meg engem, Jézus)

Mit tehetnénk egy magyar nyelvű, evangélikus felnőttekatekizmusért?

A legegyszerűbb – és leggyorsabb – egy kész anyag fordítása volna. A főszöveg viszont egy kicsit tankönyv-ízű – mint a fordított szemelvény is mutatja – jó lenne, ha a mi káténk elevebb, irodalmibb hangon szólalhatna meg. A fordított műnek nagy erénye a világos, logikus anyagrendezés; ebben viszont ne maradjunk mögötte. Eleven stílus és világos vonalvezetés együttesének remek példája egy ma már klasszikus „felnőtt-káté”, C.S. Lewis Mere Christianity (magyarul: Keresztyén vagyok! Szent István kiadó 1988.) című könyve; másik viszonyítási pont. Sok ötletet kaphatunk a fordított mű illusztrációgyűjteményéből: a nálunk megszokottnál szélesebb körből, tehát szekuláris irodalomból is válogat. Magyar kiadásnak természetesen magyar irodalmat is kell tartalmaznia – ha van valamink, amivel nem kell szégyenkezni, az a kulturális örökségünk – s talán jelenünk is.

A tankönyv-ízt elküldendő kiadhatnánk csak szöveggyűjteményt is, akár az Evangelical Catechism témasorának megfelelően. Kreatív befogadóknak több szabadságot adna, kevésbé kreatívok számára viszont azzal a veszéllyel jár, hogy elsikkad a főszövegben hangsúlyozható lényeg.

A legjobb természetesen az lenne, ha lehetne több, különböző felnőtt-káténk. De ha csak egy lesz (-lesz?), az minél jobb legyen.

Csepregi András

Egyházunk lélekszámának alakulása 1940-től

Ez év elején meghívtak a zsinatelőkészítő bizottságba, ahol a területrendezési csoportba kerültem, és így „hivatalból” foglalkozhattam az LMK ülésekre készített, valamint a zsinatelőkészítő bizottsághoz beérkezett javaslatokkal. A különféle területrendezési javaslatokat átolvasva meglepő volt számomra, hogy közöttük nem találtam olyat, amely figyelt volna a lélekszámra.

– Hogyan figyelhetett volna, mikor utoljára az 1950. évi névtárban jelentek meg lélekszám-adatok, azóta egyikben sem, miközben csökönyösen ragaszkodtunk a 430 ezres evangélikus egyház képéhez, ez bukkant fel beszélgetéseinkben, újságcikkekben, a médiákban.

Ekkor gondoltam arra, hogy mindenképpen el kellene készíteni egy – a lehetőségekhez mérten – pontos adatsort, mely tartalmazná az 1940., az 1950., az 1970. és az 1990. évi adatokat. Az első két időpont adataival nem volt probléma,

mert kigyűjthettem őket a Szabó József, illetve Sólyom Jenő által összeállított névtárból. Az 1970. évi adatokat Karner Ágoston doktori disszertációjából vettem. Az 1990. évi déli egyházkerületi adatokat a területrendezési csoport kapta meg a püspöki hivatalból, míg az Északi kerület adatait én gyűjtöttem ki.

Az 1990. évi adatokkal kapcsolatban néhány kérdés fogalmazódott meg bennem: vajon mivel lehet magyarázni, hogy

a) volt olyan egyházmegye, mely csak a gyülekezetek rögzített lélekszámát küldte be? Hol maradt a nyilvántartott és fizető evangélikusok száma?

b) háromezres rögzített számú fővárosi gyülekezetben 200 lelket tartanak nyilván és 100 fizetőt?

c) a Déli egyházkerület nagy lélekszámú egyházmegyében irreálisan alacsony a nyilvántartottak száma? Így pl. az ország egykori legnagyobb gyülekezetében ma csak 7200 nyilvántartott szerepel (és a sort folytathatnám), szemben Kiskőrössel, ahol az 1940. évi 10212 után 1990-ben 8800 lelket tartanak nyilván.

d) ennyire figyelmetlenek, pontatlanok, a másakra nem figyelők vagyunk?

Óhatatlanul Szabó József jut eszembe, aki a névtár elkészítése után így kesereg: „A névtár szerkesztése közben elképesztő rendetlenség tárult elém. Mindenekelőtt írásbeli rendetlenség.... Hát még az időbeli rendetlenség!... az ilyen hivatal minden dolgában, kívülálló irányában is hasonló pontatlanságot tanúsít – gyalázatára az egyháznak.”

(Lelkipásztor 1940. 306.)

Az adatokat vizsgálva megfigyelhető: az evangélikusság (más történelmi egyházak is?) 1950 és 1970 között fogyott nagyobb mértékben, és ebben nem is annyira a falusi, elnéptelenedő gyülekezetek fogyása, mint inkább a szekularizáció dominált, hiszen a nagy, legtöbbször városi gyülekezetekben, hol elvándorlásról nem nagyon lehet beszélni, jóval nagyobb a fogyás. Véletlen-e, hogy a dunántúli és nógrádi kis gyülekezetek, melyeket az urbanizáció, az elvándorlás nagyon is érintett, kevésbé fogytak, mint a mamut-gyülekezetek? Vagy inkább kiolvasható belőle egy törvényszerűség: ahol a lelkész „testközelen” van, ahol ismeri a gyülekezet tagjait, ahol állandó, személyes a kapcsolat, ott jobban megmaradtak az egyházban az emberek?

A beérkezett adatok nagyon hiányosak voltak. Hogy mégis lépni tudtam, az Sólyom Jenő egyházkerületi felügyelőnek köszönhető, ki rendelkezésemre bocsátotta az általa kigyűjtött 1981-89 közötti kereszteleési, konfirmációi és temetési adatokat egyházmegyénként évenkénti bontásban. A kereszteleési és temetési adatok, valamint az Északi kerület adatai tették lehetővé, hogy különböző számítások alapján próbáljam meghatározni egyházunk lélekszámát. Hogyan kaptam meg a közölt lélekszámokat?

a) „Fogyás” alapján végzett számítás

Az 1970-es adatok Buda és Pest kivételével megvoltak. Az 1950-es és 1970-es lélekszámokat összehasonlítva megkaptam, hogy az 1970-es lélekszám az 1950-esnek

a Déli egyházkerületben 57,2 %-a

az Északi egyházkerületben 67,2 %-a.

Az 1990-es lélekszám az 1970-esnek 92,6 %-a az Északi egyházkerületben. Hasonló irányú mozgást (fogyást) feltételezve a Déli egyházkerületben is, ott 78,5 % jött ki, és ennek alapján számoltam ki a lélekszámot.

DÉLI EGYHÁZKERÜLET	L é l e k s z á m					
	1940	1950	1970	rögzített	1990. nyilv.tart.	flzető
Bács-Kiskun	26716	23539	15038	20346		
Csongrád-Szolnok	15316	10561	4462			
Kelet-Békés	60636	48101	23962			
Nyugat-Békés	70870	60512	27250	42132		
Pest	60934	62931		40725		
Pest megye	44147	40039	31172	36331		
Somogy-Zala	22055	18068	11846			
Tolna-Baranya	44430	21890	13212			
Összesen:	345104	285641				
ÉSZAKI EGYHÁZKERÜLET						
Borsod-Heves	11690	11144	59669	9686	5222	
Buda	19855	18242		12734	8474	5252
Fejér-Komárom	18636	16090	11526	12238	10148	4993
Győr-Sopron	46041	32807	21666	22255	22979	16597
Hajdú-Szabolcs	26794	23691	14838	15196	11124	3392
Nógrád	19783	17209	12266		10143	
Vas	32100	29884	21424		21211	
Veszprém	27384	26769	18165		17041	
Összesen:	202283	175836			106542	

b) Keresztelések alapján végzett számítás

Az Északi kerületben adott volt a lélekszám, valamint a keresztelések száma is: 1000 lélekre 13.07 keresztelés jutott. Ennek alapján számítottam a másik kerületben is.

DÉLI EGYHÁZKERÜLET	Az egyházmegyék lélekszáma számítások alapján		
	„fogyás alapján”	keresztelések alapján	temetések alapján
Bács-Kiskun	11800	16070	15200
Csongrád-Szolnok	3500	3050	3800
Kelet-Békés	18800	12530	20000
Nyugat-Békés	21390	12080	25800
Pest	28160	19600	32900
Pest megye	24470	31450	32700
Somogy-Zala	9300	9180	11600
Tolna-Baranya	10370	12960	13500
	127790	116920	155500
nyilvántartott lélekszám			
ÉSZAKI EGYHÁZKERÜLET			
Borsod-Heves	5222	4180	5900
Buda	8474	10230	15000
Fejér-Komárom	10148	12040	10800
Győr-Sopron	22979	21970	20100
Hajdú-Szabolcs	11424	14700	11400
Nógrád	10143	10210	11000
Vas	21211	16500	17300
Veszprém	17041	16700	16300
	106542	106530	107800
Összesen:	234332	223450	263300

Temetések alapján végzett számítás

Hasonlóképp végeztem el, mint az előbbinél, de itt 1000 evangélikusra 20,15 temetés jut.

Néhány megfigyelés a számítások alapján:

a) Azokban az egyházmegyékben esnek egymáshoz közel a számítások alapján kapott lélekszámok, ahol igyekeztek pontos adatokat szolgáltatni. (Így Bács-Kiskunban, ha hozzávesszük az adatokat nem szolgáltató gyülekezeteket is, a lélekszám kb. 16.000. Pest megyében a beküldött lélekszám 29743, ehhez még hozzájön alberti és Gödöllő, melyek együttes lélekszáma legalább 3000.)

b) Budán és Pesten még a keresztelések alapján is jóval magasabb lélekszám jött ki, mint amit a lelkészek megadtak, nem beszélve a temetésekről! Hogyan tartják nyilván a gyülekezeti tagokat?

c) A két békési egyházmegyében élesen elválik a keresztelések és a temetések alapján megkapott lélekszám. Míg kereszteltetni kevesebben viszik gyermekeiket, addig „igényt tartanak” arra, hogy szerettüket pap kísérje utolsó útjára.

Mikor a számításokat elkezdtem, azt a címet adtam neki: „játék a számokkal”. Talán nem tűnik elsziettnak, ha azt a következtetést vonom le a „játék” után – figyelve a három összesített lélekszámról –, hogy egyházunk lélekszáma 1989 végén 240-250000 körül volt. Azért hangsúlyozom az 1989-t, mert biztos vagyok abban, hogy az abban az időben megindult politikai változások itt is fogják éreztetni hatásukat.

Nem tudom elfogadni sem azt az optimizmust, mikor egyesek fél millió evangélikusról beszélnek, sem azt, mikor kétségbe esve sóhajtoznak, hogy alig vagyunk néhányan, és éppen ezért nincs szükség semmi változásra, változtatásra.

E rövid cikkben csak néhány adatot szerepeltettem, de e pár adat is eszméltet talán, és segít egyházunk életének jobb megismerésében.

Jankovits Béla

Ötven évvel ezelőtt

Laborczy Zoltántól kértem írja meg lelkészavatásának történetét, hogyan emlékezik öt évtized utána az indulásra. Mi maradt meg a lelkészavatáson elhangzott igehirdetésből? Mit tudna röviden mondani a most szolgálatba indulóknak? A kért cikket nem írhatta meg, mert betegsége ágyba döntötte, kórházba került, az egykori elhangzott igehirdetést beküldte. Felkerestem betegágyánál és a cikk helyett interjú készült;

- Hol és hogy történt a lelkész avatás?

- 1941 június 15-én kilencen álltuk körül a soproni templom oltárát, s Kapi Béla püspök végezte a lelkész-avatás szolgálatát. A Dunántúli Egyházkerület végzett teológusait elindította az egyház Urának szent szolgálatára. Közös volt a meggyőződésünk, hogy semmi mást nem akarunk, mint Jézus Krisztust hirdetni. Őt a megfeszített és feltámadott Urat. A Theologia crucis útján akartunk járni.

- Mi volt az igehirdetés lényege? -

Ahogy majd olvashatják Testvéreim a Lelkipásztorban, tulajdonképpen előbb említett meggyőződésünkben erősített meg az evangélium-hirdetés. Jézus szólt hozzánk, akik azt hittük mi döntöttünk a papi szolgálat mellett: Nem ti választottatok engem, hanem én választottalak titekeket... Ez a jézusi mondat meghatározó volt egykor a tanítványok életében és személyesen megvalloim 50 év alatt engem is meghatározott, végigkísért utamon...nem mi, hanem Ő, nem mi vagyunk a középpontban, hanem Ő, valahogy úgy, mint húsvét után is történt, amikor Jézus megállt a *középen*. Legyen úgy, hogy az történik, amit Ő akar, s amire Ő akar felhasználni engem. Tudatosan törekedtem arra, az öt évtized alatt, hogy *Jézus maradjon mindig a középben*.

- Mi volt a terved most a jubileummal kapcsolatban?

Össze akartam gyűjteni a még élőket az akkor felszenteltek közül, ez sajnos nem sikerült. Egyedül mentem el a soproni templomba, betegen utaztam oda, elkértem a templomkulcsot és egyedül meditáltam és imádkoztam végig egy félórát, gondolva a már elmentekre és a távollevő élőkre. Végredményben így együtt voltunk az oltár előtt valamennyien, az imádság összefogott valamennyiünket.

- Beletörődél ebbe a sikertelen szervezésbe?

Nem! Azt gondoltam, hogy most már nemcsak a dunántúliaknak szólok, hanem az

egész évfolyam életben maradt tagjainak és a Teológiai Akadémia záró istentiszteletének napján délelőtt összejöhetünk közös úrvacsorára és az egyik teremben beszélgetésre. Így is történt. Zászkaliczky Pál otthoni gazdától kértem meg az úrvacsorai igehirdetésre. Áldott szolgálat volt, az egész évfolyamból kilencen maradtunk. Nem volt ez diadalmenet, nem is hoztunk győzelmi lobogókat, inkább tépedt zászlókat, harcokban szakadozott, rongyos lobogókat tettünk le Annak lába elé, aki egyedül méltó, hogy diadalmas húsvéti Báránkyként hordja a győzelmi zászlót. Bizony Benne nem csalódtunk, Ő maradt ugyanaz, aki egykor választott és küldött bennünket. - Délután az évfolyam ünnepén átvettük a jubileumi diplomát.

Tudom, hogy szívügyetek a mai lelkész-nemzedék szolgálata is, mivel juttattátok ezt kifejezésre?

Összeadtuk a pénzt és minden végzett hallgatónak egy-egy példányt adtunk a Lelkipásztor imádsága című könyvből. Az előző hónapban jelent meg ismét ez a sokak számára oly kedves könyv. Ezzel akartuk kifejezésre juttatni, hogy a lelkészi szolgálatban mindenkor imádkoznunk kell és nem szabad belefáradnunk.

A Lelkipásztor olvasói nevében is kívánom rád és egykori évfolyamtársaidra közös Urunk áldását! Köszönöm a kórházi ágy mellett elhangzott beszélgetést.

HK.

D. Kapi Béla püspök lelkészavató igehirdetése - Jn 15,16

Szeretett soproni gyülekezet! Kilenc ifjú áll a hűség városában a biznyságtevés templomában a ti oltárotok előtt. Hozzák magukkal az édesapjuk áldását, az édesanyjuk könnyes csókját, tanítómestereik szeretetéből áthatott imádságát, mindnyájunk könyörgését és itt kéri az áldások Atyjának áldását, hogy áldással induljanak el arra az útra, amelyen Isten akarata szerint sokak számára áldássá kell lenniök. Kérlek hát titeket, hogy a ti szívetek imádságával áldjátok meg ti is őket, hogy a ti templomotokból áldással áldásra mehessenek.

Édes fiaim, a búcsúzó Jézus rátekinet tanítványaira és abban az egy mondatban, amelyet én most odahelyezek a szívetekre, mint az Isten ajándékát, nem csak a múltba, hanem a jövőndöbe tekintet velük és megállapítja az Óhoz való viszonyuknak azt a rendíthetetlen alapját, amelyet leendő szolgálataikra elhatározott számukra. És amikor a jövőndöbe irányítja tekintetüket, akkor egész életük és hivatásuk, szolgálataik számára programot is ad. Megállapítja az ő szolgálataiknak egyetlen törvényét: nem Ők, hanem Jézus! Nem ők állapítják meg, hogy majd mit cselekszenek és munkálkodnak, hanem Ő. Nem tőlük függ, hogy mit fognak elérni, hanem Jézustól. Nem magukból merítenek majd erőt, hanem Jézusból. Íme, nézzétek, ezt üzeni ma néktek az Isten. A ti evangéliumi lelkészi szolgálataitoknak egyetlen törvénye ez: Jézus egyedül! Jézus mondja ma néktek: Én választottalak, én rendeltelek, én erősítlek meg, és én kormányozlak. A ti

evangélikus lelkési szolgálatotoknak egyetlen törvénye: Jézus egyedül, Ő mondja néktek: Én választottalak titeket.

Édes fiaim, a ti oltárhoz érkezéseteknek bizonyára vannak emberi tényezői. A szívetek vágyódása, talán szüleiteknek az akarata, vagy családi hagyományok, talán célszerűségi okok, azonban a szívetek mélyén nem magatok, hanem Isten keze gyújtotta meg a szolgálat után való vágyódás tűzét. A lelketekben nem ti, hanem a Megváltó Krisztus keze jegyezte be örök betűkkel, hogy ti az igaz szolgálatra akarjátok a ti életeteket felajánlani. Nem ti, hanem Jézus egyedül. Én választottalak titeket! Az, hogy Ő választott titeket az számotokra kitüntetés. Kitüntetés, amikor emberek tekintete hull reánk, emberi kéz nyúl felénk, emberi akarat választott, hív minket, óh, de mennyivel nagyobb kitüntetés, hogy titeket Jézus méltatott arra, hogy titeket kiválasszon mások közül és hogy titeket az Ő oltára köré állítsen és felkészítsen az evangélikus lelkési szolgálatra. De ebben a kitüntetésben nehézsúlyú felelősség is rejlik számotokra. Mások közül választott ki titeket és ezzel titeket kötelez arra, hogy ennek a kiválasztásnak az egész felelősségét átérezzétek. És ebben az elhívásban végtelen nyugalom és erőadó bizalom rejlik. Jézus választott ki titeket. Ne feledjétek el soha, Jézus választott. Nem emberek választanak ma, nem emberi szervezet választ, hanem Jézus választ. Lehet sorsotok sokszor csalódás, meddőnek látszó munka keserősége, a szeretet nap-hintése után a gyűlöletnek az aratása, korbácsolhat a gond, reátok borulhat a szegénység, kétségbevonhatják emberek a hivatástokat és elhivatástok szentségét, koronáját és valóságát, a lelketekből soha ne engedjétek kitörölni azt a krisztusi szót: én választottalak titeket. De folytassa: én rendellek titeket. És azt mondja, hogy Ő rendel titeket, hogy menjetek, maradandó gyümölcsözésre menjetek. Mire rendelt titeket az Egyház Ura? Rendelt titeket, hogy menjetek tenyérnyi helyre és ott építsetek Istennek oltárt, hogy kiáltó szó legyetek, hogy a bűnbánat ostorát suhogtassátok, hogy a kezeteiket kinyújtva a kereszt felé mutassatok, amely mindenki számára bűnbocsánat, megváltás, élet és üdvösség. Hogy pedig ti erre mehessetek, adja néktek az Ő Igéjét. Sok érték van ezen a világon, amit az emberek, akik az emberiség életének különböző munkamezején munkálkodnak, őriznek, gazdagítanak, védenek, de nincsen az egész világnak nagyobb, drágább értéke, mint Isten Igéje, az örökkévaló Evangélium, nemcsak az, amit a köznapi nyelven Igének nevezünk, hanem amit az Ige, az Evangélium számunkra összefoglal, Isten örök idvezítő munkája, amelyet elvégeztetett ezen a földön, hogy az ember kárhozatban el ne pusztuljon, a halálban meg ne semmisüljön, hanem éljen és a lelkének üdvösségét elnyerje kegyelemből. Ezt a legnagyobb és egyetlen értéket bízza titekre az Isten, hogy menjetek, azért rendelt titeket, hogy ezt az evangéliumot hirdessétek. Akármint fogtok hivatalos szolgálatotokban munkálkodni, álljatok bár a templom szőszékén, oltárnál, embertársaitok koporsójánál, betegágyánál. Végezzetek bár tanítómunkát, avagy szolgáljatok evangélikus egyházunk társadalmát, vagy őrizzétek és védjétek az egyháznak a külső rendjét s ti közigazgatási kötelességeiteknek a teljesítésében.

Édes fiaim, mindezt a sokféle munkát egy léleknek kell áthatnia. Tinektek mindig és mindenütt az Isten Igéjét kell őriznetek és adnotok, hogy az evangélium ne csak szó legyen, hanem az élő Krisztus mindenki számára és minden embernek. Reátok bízza, hogy ezt az Igét tisztán és hamisítatlanul hirdessétek, hogy hirdessétek a megfeszített Krisztust, hogy minden munkátok a Krisztushoz vezető munka legyen. De amikor rendel titeket, arra rendel, hogy ezt az Igét ti éljétek is! Hogy ez az Ige bennetek, a ti életetekben megtestesüljön. Nem Krisztus szolgálja az, aki ajkán hordozza a Krisztus Igéjét, de azt életével megtagadja. Lehetne szónoki erőök, amellyel százakat és ezreket megráztok és lehetne bölcsességek, amellyel bámulatba ejthetitek az emberek sokaságát. Nem ezt keresi nálatok az Isten és nem erre rendelt titeket a Krisztus, hanem hogy ti az Ő Igéjét magatokban, lelkipásztori egyéniségekben, életetekben élővé és életté tegyétek, hogy ti magatok váljatok Isten Igéjének halk, néma, mégis mindig zengő prédikációjává. Fordítsátok a lelketek felé a bűnbánat

acélvésőjét, az igazság pörögét és avval szabdaljátok le lelketekről és egyéniségekről mindazt, aminek nincsen helye az evangélikus lelkési hivatal betöltő embernek lelkén és életén. Tudjátok bűnbánattal, alázatosan élni, tudjátok a szeretetet a magatok életében gyakorolni, tudjátok lemondók lenni, e világban és e világ felett élni, tudjátok gonдохordozva kereszt alatt talán néha roskadozva hívő szívet nem csak mutatni, hanem adni is! Tudjátok fogni a Krisztus kezét mint élő személyét a magatok szenvedésében, a titeket betegágyánál és a szeretteitek koporsójánál is. Tudjátok embereknek megbocsátani, tudjátok úgy élni emberek között, hogy őket mindig a Krisztuson keresztül nézitek és látjátok, tudjátok olyan egyéniséget kiművelni önmagatokból, hogy amikor az emberek látnak titeket, gondolják, mintha a Krisztussal találkoztak volna, hogy jobbak legyenek az emberek akik a közelethez élnek, akik az életeteket látják. Azért rendelt benneteket a Jézus, hogy az életetek az Ige szolgálatában legyen és hogy ti az ítéletnek is a bizonyoságtévő legyetek.

Édes fiaim, ti oly időkben indultok el a ti egyház-szolgálatokra, amikor lábunk alatt reng a föld, amikor országok, népek megindulnak, amikor állami szervezetek pillérei roskadoznak, amikor különböző oldalról ellene támadnak a Krisztus birodalmának, oltárok köveit lazítják, szőszékek zengő prédikációit igyekeznek elnémítani, amikor kétségbevonják az Egyházat és a Golgota halmán felállított örök keresztet. Egyikünk sem tudja, hogy talán mi vár reánk, de egyet kell tudnotok: azt, hogy titeket a Krisztus azért rendelt, hogy az Ő bizonyoságtévő legyetek, hogy minden világnézeti csatában, minden forrongás és átalakulás között ti álljatok szilárdan, erősen, Krisztus és az Ő igazsága mellett és ha bármit hoz is számotokra a jövőendő, tinektek vállalatok kell a Krisztus Tanítványságának minden terhét és munkáját, minden szentségét és boldogságát, minden kockázatát és ha kell még vértanúságot is, mert nem emberekben, hanem emberi szervezetekben jelentkező gyülekezet az egyház, hanem Jézus szól abban hozzátok és rendel ma titeket. És Jézus hivatástoknak, szolgálatotoknak egyetlen törvényét megállapítja abban, hogy Jézus egyedül és azt mondja, én adok nektek mindenhez erőt. Édes fiaim, az az erőadás általa nem úgy történik, hogy Ő valami különlegeset ad néktek. Nem csupán, hanem hogy önmagát adja néktek. Jézus adja néktek az Ő Igéjét, a szentségeket, az imádságot adja, de mindez csak akkor válik számotokra erővé, ha benne, általa Jézust, az örök élő Jézust kapjátok meg. De néktek ezt az erőt éppen ezen segítségekkel kell megszereznetek, kell, hogy a ti lelkipásztori életetekben valósággá váljék az ige és az, hogy aki elötetek áll, Ő rendelt titeket és ad néktek erőt szolgálatotok betöltésére.

Édes fiaim, Jézus áll ma elétek és Ő szól tihozzátok. „Én választottalak titeket és nem ti.” Én rendellek titeket, hogy menjetek, gyümölcsözözzetek maradandóan, én adok nektek erőt, hogy amit csak az én nevemben kértek az Atyától, azt mind megkapjátok”. De ennek a szolgálatnak amelynek középpontjában Krisztus áll, mi a gyümölcse és jutalma? A gyümölcs a lélek, amely megérkezik Krisztushoz, a magatok lelke, a magatok élete, azok lelke és élete akikét majd veszitek és odahelyezitek a Krisztus kezébe. A jutalom nem földi, nem emberi, hanem egyedül maga a gyümölcs és boldogság, hogy ti Jézusnak szolgáltok. És az a jutalom, hogy rajtatok megpihen a Krisztus tekintete és átveszi a ti életeteket.

Egyetlen törvényt, egyedül Jézus-legyen számotokra drága pecsét és fogadalom. Egyedül Jézus! Ámen.

Kedves Zoltán barátomnak az együtt töltött évek emlékéül.

Szeretettel

Sümeghy József
ev. teológus

Sopron, 1941. június 15.

Fél évszázaddal ezelőtt...

Ötven évvel ezelőtt 1941. június 28-án gyilkos golyó ölte meg Szántó Róbert kelenföldi lelkészt. Az évfordulón hozzátartozói és a kelenföldi gyülekezet emlékezett a Farkasréti temetőben megkoszorúva síremlékét.

„Boldog az a szolga, akit az ő Ura, mikor hazajő ilyen munkában talál.” Lk 12,43.

Emlékező Testvéreim!

Ez az ige állt a kelenföldi gyülekezet gyászjelentésén, melyet az 50 évvel ezelőtt ezen a napon tragikusan elhunyt lelkipásztor, Szántó Róbert temetésével kapcsolatban készítették. Mennyire találó ez az ige! Mondanivalója, sőt egyes szavai teljesen ráillenek Szántó Róbertre.

Szolga volt ő. A szó legnemesebb értelmében: a haza és egyháza szolgálja. Ez a kettős szolgálat jellemezte egész életútját. Magyar hazáját, népét egész lényével, szíve teljes melegével, szeretettel. Utolsó szolgálata egy héttel halála előtt Újverbáson volt, az ottani országzászló avatásán. Milyen lelkesen, boldogan beszélt a nemzet szuverénitására, a nemzetek barátságáról és arról, hogy „a magyar ember olyan, mint a friss, foszlós kalács, ízt és illatát mindenkinek felkínálja”. Bizalmat kért, mert teljes bizalmat adott a magyar népnek. Világosan látta a szociális problémákat és eszménye az olyan haza volt, mely igazságosan oldja meg ezeket. Hazáját szolgálta egész életében.

Mindeközben azonban kétségtelen, hogy az egyház szolgálja volt és maradt. Még leírta utolsó prédikációját, de már el nem mondhatta a Szth.ü. utáni 3. vasárnapra a „tájékoztatás fiújáról”. Igehirdetését azzal kezdte, hogy ez a példázat szerinte nem is annyira a tájékoztató fiúról szól, hanem az irdalmas Atyjáról. Arról az Atyáról, aki kész befogadni, mert személyválogatás nélkül szeret.

Az ember mindig: fiú, gyermek – vagyis szabad. Az Atya nem kényszerít bilincseket reánk – csak Atyaként szeret.

Szántó Róbert kelenföldi gyülekezetének és az evangélikus egyháznak úgy szolgált, hogy igehirdetésével, pásztori tevékenységével az Atyához akarta ölelni, az Atyához akarta visszavezetni népét.

Munkában talált szolga. Találó volt reá a választott ige abban az értelemben, hogy nemcsak címként, titulusként volt „szolga”, hanem rendületlenül, hűségesen is munkálkodott. Őt az utolsó pillanat is munkában találta. Még meg sem száradt leírt prédikációján a tinta, ő már kész volt lelkipásztori beszélgetésre. Arra a végzetesre. Munkában talált szolga volt ő. Az első világháború idején honvédelmi kiegészítőként szolgált, s egyik utolsó tevékenysége volt a székelyföldi testvérgyülekezeti kapcsolat megteremtése; de munkálkodott, mint egyházmegyei gyámintézeti elnök és törvényszéki bíró, újságot szerkesztett, könyvet adott ki és a szarvasi öregdiákok alelnökévé serénykedett. Visszatekintve, rövid élete hűséges szolgálat volt Szabadkától egészen Kelenföldre. Szüntelen.

Gazdája – az Isten. Tevékeny, mozgékony szolga volt – akinek ura az Isten, a hazajövő ÚR, a számadásra hívó Gazda. Isten előtt állt minden szolgálatában. Tudta, hogy neki felel, neki kell számotadnia. Reá figyelt.

Azt mondta a kelenföldi gyülekezetről, amikor a templomépítő első lelkész után rövid idő alatt már a 3. gyülekezeti felügyelőt tették: „Isten ezt a gyülekezetet Jóbba tette a gyülekezetek között!” De ebben a mondatban nem a szenvedés, a próbatétel volt nála hangsúlyos, hanem az, hogy Isten cselekedett. Isten tette Jóbba a gyülekezetet. És ez az Isten-hit, ez a látás adott számára mindig új erőt.

Ravatalánál az egyik búcsúbeszéd idézte annak a Baja Mi-

hály-féle versnek utolsó versszakát, amellyel ő szokta volt búcsúztatni az ő esztendőit, fohászkodván:

Maradj velem az élet alkonyultán,
A vágyak, álmok, sóhajok kimúltán.
Borulj rám, hogy a haláltól ne féjlek,
Ölelj magadhoz, hogy még ott is éljek.
ott is maradj velem.

Eben a versszakban nem szerepel Isten neve, de hát gondolhat-e másvalakire az ember? Maradj velem, borulj reám, ölelj magadhoz... Istenhez fohászkodunk mi is Szántó Róbertre emlékezve: maradjon velem, boruljon reám, ölelje magához...

Kérhetünk-e többet, nagyobbat mi ittmaradtok: családtagjai, szerettei és ez emlékező kis sereg: Isten, maradj velem, borulj reám, ölelj magadhoz... Ámen.

Bencze Imre

Egyházunk jövője – a múlt tükrében

A lutheri reformáció megindulásának közelgő 475. évfordulója előtt közös feladatunk felmérni és elemezni a keresztyénség mai szétszakadozottságának, az evangélikusság világhelyzetének, valamint hazai egyházunk jövőjének a várható alakulását.

A szívfarktusom okozta – valójában Istentől parancsolt – csendben most csak ez utóbbi, talán mindnyájunkat leginkább szorongató kérdést: hazai egyházunk várható életútjának az ügyet szeretném megosztani olvasóink táborának felelősséget érző és vállaló tagjaival.

Alaptétel: (1) a múlt és jelen realitásaival számolva, (2) két megpróbált nemzedék maradványaival összefogva, (3) az ősi fundamentumon új, élő kövekből kell felépíteni a rongyolott magyar evangélikus Siont.

1. A múlt realitásai közül vegyük figyelembe mind a pozitív, mind a negatív tényezőket.

1.1. *Gazdag örökséget* vett át egyházunk a reformáció, a történelmi pietizmus, a korai felvilágosodás és a belmisszió hagyatékaként.

1.1. a. Századokon át meghatározta múltunk szolgálatát az a teológiai és pedagógiai kincsestár, amelyet Luther és Melancthon hagyott az utókorra.

A római Ecclesia Triumphans talmi csillogása és annak kánonjogilag körülbástyázott, érdemszerzésen alapuló skolasztikus rendszere helyett reformátoraink az élet minden kérdésére kristálytiszt, biblikus választ adtak. Ha a lutheri orthodoxia átmenetileg – hazánkban is – rontott ezen az örökségen, a hitvallásainkat féltve őrző prédikátor őseink zömükben méltóan képviselték az a lutheri teológiát, amelyet a Kárpátmedencében oly magas hőfokon és lángoló szenvedéllyel képviselt egy Dévai Máttyás, Sztárai Mihály, Huszár Gál, vagy Bornemissa Péter.

1.1. b. De nemcsak a teológiai tanítás, hanem a pedagógiai oktatás terén is előjárt evangélikus őseink több nagy nemzedéke. Melancthon kiváló pedagógiai rendszerét közvetlen – főleg felvidéki – tanítványai mellett a magyar és német iskolarektorok egész sora kamatoztatta országsszerte. A wittenbergi coetus alapszabályai például még sokáig meghatározták több – debreceni, pataki, pápai református iskola rendtartását.

Stöckel Lénárd bátfai, *Rezik János* eperjesi vagy *Bél Máttyás* pozsonyi iskolatpusai nemcsak fénylő példaképeink, hanem ők sok próbatételük ellenére folytonosságot biztosítottak a Pestalozzi-örökséget ápoló Pesti Egyház iskoláinak *Tavasy Lajos* által reformált, majd a *Böhm Károlyok*, *Hunfalvyak* és *Rátz Lászlók* által fémjelzett, világvizonylatban is elismert pedagógiai rendszerének.

Aligha lehet kétségbe vonni, hogy a múlt századok lakosságának átlagban 6-7%-át kitevő evangélikusság számarányát messze felülmúló műveltsége elsősorban a 16-19. századi felekezeti iskoláink gazdag magvetésének volt köszönhető.

1.1.2. Mindezen értékek megbecsülése mellett fel kell ismerünk és reálisan kell látnunk, hogy teológiai és pedagógiai örökségünk mellé az igazi lelki kincset a *történelmi pietizmus* építő, egyházas irányzatai hagyományozták ránk.

Spener Pia Desideriájának reformtételéből, Francke személyes megtérést és missziót sürgető tevékenységéből a hallei egyetem sok magyarországi diákja kapott döntő impulzusokat, ésedig nemcsak saját környezete és nemzedéke, hanem az utókor számára is. Zinzendorf herminuti közössége pedig a mindennapi igeolvasó *Útmutató* révén máig is erősíti a hitben a magyar evangélikusságot.

1.1.3. Az evangéliumi szellemű teológiai oktatás és nevelés, valamint a mindkettőt átható pietas öröksége mellett a 18. század közepe óta fontos tényező lett a *világi tudományok iránti nyitottság*. Ennek első képviselői főként a németajkú városi polgárság jól képzett tanárai és lelkesítői vagy irodalomértői voltak. Eperjes, Lőcse, Késmárk, Selmec- és Besztercebánya, Pozsony és Sopron nemzetközileg is elismert tudósai a *korai felvilágosodás* első hírnökei lettek. A kor máig legnagyobbnak tartott tudósa Bél Mátyás volt, akit már kortársai „magnum decus Hungariae” jelzővel illeltek. Mindaddig, amíg a felvilágosodás egyfajta racionalizmusba nem torkollott, a hazai evangélikusság legjobbjai élen jártak és pozitív szerepet vittek az orvosi, gyógyszer-, földrajz, nyelv- és történettudomány, a statisztika, néprajz és sok más világi diszciplína művelésében. Mindez nemcsak elismerést adott egyházunknak, hanem egyúttal megóvta a *társadalmi elszigetelődés veszélyétől is*.

1.1.4. Végül a múltunkat pozitív előjellel meghatározó realitások negyedik pilléréként a 19. századi német *belmissziói* és – főleg finn – *ébredési mozgalmakra* kell hálával felfigyelnünk.

A racionalizmus és liberalizmus béklyóiból lassan felocsudó egyházunk első átfogó *diakóniai* próbálkozásaira komoly hatást gyakorolt *Wichern, Löhe, Fliedner, Bodelschwing* és *Blumhardt* németországi karitatív belmissziói tevékenysége. Így jött létre a 19. század közepén *Mária Dorottya, Bauhofer György* és *Székács József* kezdeményezésére az Országos Protestáns Árvaház, majd a reformátusokkal egy ideig továbbra is karöltve a Bethesda, a Filadelfia és több más, fontos diakóniai intézmény.

A példát számos neves és névtelen lelkész, tanító, sőt világi patrónus is követte. A szent ügynek századunkban új lendületet adott az elzászi *Grand Docteur, Schweitzer Albert*, az evangélikus polihisztor lelkész és orvosmisionárius. Magyar tanítványainak ithoni munkáját azonban a szocialista társadalmi rend diktatórikus politikája már eleve gúzsba kötötte, sőt végülis lehetetlennítette.

Ezzel már el is érkeztünk a múlt realitásainak egyik negatív tényezőjéhez. De előbb tekintsük át vázlatosan a távolabbi múlt fejlődésgátló eseményeit.

1.2. A lutheri reformáció eredményesnek ígérkező hatása már annak első évtizedeiben két tűz közé került. Witnyédy István talá-lóbb szavaival *kettős veszedelem* leselkedett a magyar protestantizmusra: *támvész* a császári oldalról és *árvíz* a szultán táborából. Mindkét veszély csaknem két évszázadon át gátolta az első évtizedek missziói lendületét és alapos teológiai munkáját a három részre szakadt országban.

Amikor a török áradat a 18. század elején végre megszűnt, a féktelen *intolerancia* nyomta rá súlyos bélyegét őseink életére. A felső társadalmi rétegek csábító térítgetése révén erősen megcsapant az addig befolyásos evangélikus patrónusok száma. Majd a középnemességre nehezedő „vértelen ellenreformáció” kaszája aratott halálos gyorsasággal, főként a királyi rezolúciók, s a vegyesházasságok Bécsben és Rómában jól átgondolt restaurációs intézkedéseivel.

Alighogy felvirradt a Tolerancia napja, szívós küzdelem indult őseink részéről az újra meg újra leselkedő fekete viharfelhők hatásainak elhárítására.

Az igazi veszedelem azonban ekkor *belső féreg* formájában jelentkezett. Az eddig jobbra békésen együttélő magyar, német, szlovák és vend „hungarus” evangélikusok pánszláv lelkészi kara

által kezdeményezett „nemzeti ébredése” *testvérietlen izgatásba torkollott*. Túl a Pesti Egyházban bekövetkezett sajnálatos szakadáson, a politikai, sőt egyházpolitikai életet is megmérgezte a gyakran uszító sovíniszta hang, amely evangélikust kényszerített evangélikus elleni harcra.

A múlt század végétől kezdve a földműves réteg súlyos anyagi helyzete újabb csapást: magyaránú *kivándorlási hullámot* eredményezett. Az „amerikások” között túlsúlyban lévén felvidéki szlovákok és sopron környéki németek, ez az érvágás ismét jelentős veszteséget jelentett a hazai lutheranizmusnak.

Alighogy kihevertük a Monarchia hosszú békekorszakának ezt a próbatételét, bekövetkezett az 1. világháború és az azt követő *trianoni békediktátum*. E Mohácsi Vészhez hasonlítható nemzeti tragédia evangélikus őseink számára különösen is végzetes lett: mind kulturális szempontból, mind számarányunkban mi szenvedtünk el a legnagyobb veszteséget a hazai testvéregyházak közül.

A passzívumok szomorú sorsát a *Don-kanyar*, a *holocaust*, a *küteleptés* és a negyvenéves *egyházellenes harc* megszámlálhatatlan áldozatának a tragédiái zárják le, – a büntető Isten irgalmából reménységünk szerint véglegesen.

De vajon lángra gyullad-e még „a tűzből kikapott tüszög” (Zak.3,2)? Lesznek-e „elpártolók”, akik visszatérnek” (És 31,6)? Lesz-e „maradék”, amely megépíti a régi romokat (És 61,4)?

2.) A *kibontakozás útjának első lépcsőfoka*, egyházunk felgyulladásának előfeltétele a ma élő és hatni tudó *két megpróbáltatás* *nézede* *evangélikusnak maradt töredékének egymásratalálása és összefogása*.

2.1. A ma élő generáció súlyos próbatételeit már említettük. A szomorú kép csak akkor lesz teljes, ha a fél évszázados külső nyomorúság mellett rádöbbenünk az *idősebb és fiatalabb korosztály belső deformálódására* és annak következményeire.

A próbatételek még nem értek véget. Különböznél miért lenne a ránk köszöntött szabadság világában annyi *szabadoság*, békét remélő korunkban annyi *egyházi békétlenség*, az igazság kimondhatóságának korában annyi *egyházi hazugság*, az egy, közös célet küzdők között is annyi *értetlenség*, az egykori „ágotai hitrokonok” között annyi *széthúzás*?

E bűnök gyökerei a régi beidegződések mélyrétegeibe nyúlnak vissza. *Gyógyulásuk a bűntudat, bűnbánat, bűnvallás hármasságán* vezethet a *bűnbocsánat* és ezzel együtt a *megbocsátó testvéri szeretet útjára*.

2.2. *Töredék ma már* az egykor virágzó, magas kulturájú, ugyanakkor széles népi alapokon nyugvó magyarországi lutheránia.

A Kárpátmedencében jelen századunk elején még – az említett elvesztések ellenére – 1.300.000 evangélikus élt. Ma, csonka hazánkban ennek csak kis töredéke, talán 300.000 lélek.

Egyrésziükrol tudjuk, hová lettek: Trianon után az utódállamokban maradtak. Velük együtt azonban nemcsak a hittestvérek tűntek el szemünk elől, hanem azok a nagyszertű egykori intézmények is, amelyekben a mai nemzedék egy része is még nevelkedett. Elemi, közép- és felsőfokú iskoláink, lyceumaink, kollégiumaink, könyv- és levéltáraink számunkra már nem szolgálnak erőforrásul.

Lehet-e pótolni a jövőben ezt a veszteséget? Azonnal és teljesen bizonyára nem. Idővel és részben talán mégis felcsillanhat egy-egy reménység, – erről még gondolatsoraim végén. Előbb még valamit a ma égető kérdéseiről.

Maradék, nemcsak töredék a múltból ránk maradt nehéz örökség. Ha feltérképezzük hazánk mai evangélikusságát, feltűnik, hogy annak mintegy egyötöde – azaz minden ötödik lélek – Budapestent lakik. Függetlenül attól, hogy egy ilyen „vízfej” – külföldi példákat véve is – mind kulturális, mind gazdasági szempontból ritka és előnytelen, a mi oldalaunkról nézve azért is káros, mert a fővárosban a vidékhez képest lényegesen nagyobb mértékben hatott az elmúlt évtizedekben a *szekularizáció*.

Ezzel párhuzamosan gyökértelemmé vált az ifjúság vallástudata és jórészt *elveszett az evangélikus identitás*. Ezt a jelenséget nemcsak a hitoktatók, hanem a teológiai tanárok is alá tudják támasztani.

A szekularizálódott és gyökértelem ifjúsági rétegek további szellemi-lelki fejlődésének gátja a *klasszikus és bibliai műveltség hiánya*. Ennek pótlására a közép- és felsőfokú egyházi intézményeink

lesznek hivatva nagy felelősséggel.

A jelen fejlődést leginkább befolyásolni tudó idősebb és középgeneráció értelmiségét vagy az elmúlt egyházpolitika mellőzte „reakciós” volta miatt, vagy maguk húzódtak vissza az egyházellenes légkör hatására. Kevés kivételtől, „damaszkuszi fordulatoktól” eltekintve az értelmiségiek igazi maradékai ma azok, akik bibliás, élő Krisztushittel hútk maradtak Urukhoz és egyházukhoz.

Ne feledjük azonban el, hogy a hazai evangélikusság zöme ma is *falvakban*, pontosabban nagy- és kisközségekben és szórványokban él – Nem a városiak, hanem ők képezik egyházunk gerincét! Ha olykor a népi kegyesség torzulásaival is, mégis ők őrizték meg leginkább lutheránus öntudatukat és sokszor megható módon ragaszkodó egyházhűségüket. Igaz, anyagi teherviselésük sok kívánivalót hagy maga után – kivéve a felébredteket és a hűséges tempombajárókat.

Kiülön tanulmányt érdemelne annak a vizsgálata, hogy miért lett világiasabb és ezzel együtt kevésbé templombajáró a magyar gyülekezetek népe – gondolok itt az egykor virágzó Kemenesaljárán – és miért ragaszkodnak templomukhoz, lelkészükhöz szívszósabb hűséggel a szlovák és német egyházközösségek.

Bármilyen örökségre vagy hatásra vezethető is vissza ez a jelenléte, a *közélejáró feladata egyaránt az összefogó, integrálódó építő munka.*

3.) Múltunk és jelenünk vázlatos elemzése után tárulhat vízióként elénk egyházunk jövőjének a képe. Szeniczei Bárány György a török kiűzése utáni évtizedekben írt Kátéjában a „rongyolott Evangelica Anyaszentegyházról” ír. Ahogyan ő egykor új reménységet akart önteni egyháza és népe lelkébe, úgy vár ránk is hasonló feladata a mában.

Van jövője egyházunknak, ha az ősi fundamentumon új, élő kövekből tudja újjáépíteni a magyar evangélikus Siont. Hasonló a helyzetünk a babiloni fogságból hazatért zsidóságéhoz. Ma is sok Sanballattal – ellenfelekkel, gúnyolódókkal és gáncsoskodókkal kell megküzdöznünk a mai Esdrásoknak és Nehémiásoknak (Neh 4,2,8,9).

Milyen kiút kínálkozik a sok útvesztőből? Felgerjeszthetők-e Isten kegyelmi ajándékai egyházunkban? A Timótheushoz írt második levél egyik kulcsmondata szabhatja meg jövőnk útját: „Nem félelemnek lelkét adott nekünk az Isten, hanem erőnek, szeretetnek és józanságnak a lelkét” (2 Tim 1,7). Az apostoli intést az egyház életére vonatkoztatva, négy támpilléren látom újjáépíthetőnek a már-már omladozó, csaknem fél évezredes falakat.

3.1. Le kell győznünk a félelemnek azt a bénító, olykor fojtogató lelkületét, amely negyven éves pusztai vándorlásunk idején oly nyomasztóan nehezedett ránk.

A félelem kezdetben az egyházellenes állami hatóságok, főként a felekezetek ellenőrző szervek (ÁEH, BM) irányában okozott bémultságot, olykor megalkuvást, sőt identitásvesztést, jobb esetben diplomatikus manőverezést.

Később a félelem az egyházi felsőbbtség irányában vezetett kétarcúsághoz. A kényszer-lojalitást többnyire – de csak családon vagy szűk baráti körön belül – kritikus kifakadások kísérték.

A félelmi beidegződés azonban nemcsak múltunk velejárája volt, hanem jelenünk zsigereit is gyakran áthatja. Ez jövőnk is leterhelheti, ha a *bizalmatlanság és osztályozgatás* béklyóiba merevíti egyéni és közösségi életünket.

A bibliai „Ne félj!” biztató ígérete jövőnk szempontjából tehát a pszichés nyomástól megszabadult lelkület bátor és nyitott együttműködési készségének az alapja lehet.

3.2. Tudományos szociológiai vagy teológiai analízis nélkül is nyilvánvaló, hogy a magyarországi egyházak és közösségek *mezőnyében evangélikus egyházunk ma az erőtlenekek és szétesettek közé tartozik.* (Ugyanakkor nagyon is hasznos lenne e jelenség okainak alapos feltárása).

Ahhoz, hogy az Ágostai Hitvallás egyháza hazánkban ismét méltó legyen egykori „nagy hírére” és elismert rangjára, a kicsiny létszámú *jézusi tanítványok ereje* kell, hogy betöltse. De hogyan részesülhet ebben az olyannyira nélkülözött és áhított erőben? Amint az értelem, érzelem és akarat az emberi agyból, a fejből indul ki, úgy kell Ef 4,15 alapján növekedve a Főben a jézusi tanítványság erejéért könyörögni és nem saját szervező vagy szónoki erőnkben

bízni.

Püspökök és felügyelők, professzorok és esperesek, lelkipásztorok és presbiterek, zsinati atyák: ha Bemetek nincs meg a felülről jövő erő, hogyan adhatátok át azt a reátok bizottaknak? Ha a trombitások bizonytalanul zeng, ki készül a harcra?)

Újra tekintélyt szerezne és Felülről való áldást kapna egyházunk, ha a külszöbön álló új évezred evangélikus vezetői, zsinatai és közgyűlései *erőt sugároznának.* Ez áthatná majd a test egészét és annak minden tagját.

3.3. Krisztus követésében egyházunk csak akkor léphet célegyenesre előre a jövő útján, ha az *eddiginél nagyobb szeretet* fűzi össze tagjait.

Sokszor halljuk a szószékről vagy bibliaórák során Jézus szavát: „Arról ismeri meg mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymást szeretni fogjátok” (Jn 13,35). *A szeretet az igaz egyház egyedüli ismertetőjele.* A diktatórikus évtizedek idején is, de még inkább a mai demokrácia szabad levegőjében egyházunk egy-egy csoportját vagy hangadó tagját ennek a jézusi ígének a sajnálatos mellőzése jellemezte, illetve jellemzi. A jövő fenyegető válsága felé mutat Pál apostol intó figyelmeztetése: „Ha egymást marjátok és faljátok, vigyázzatok, hogy egymást fel ne emésszék!” (Gal 5,15).

Hivatkozhatnak persze egyesek arra, hogy támadásaikat a teológiai vagy politikai igazság érvényesítésért intézik. E csoportok vagy magányos harcosok azonban megfélekedeznek arról, hogy a szeretetet nélkülöző igazság máris igazságtalammá válik, mint ahogy az igazság nélküli szeretet is alapjában véve célját téveszti.

A jövő felfelé ívelő útján Zinzendorf szép éneke lehet útmutatónk: „Szeretettel összefonva, egy közös test tagjai...” legyünk és maradjunk, akkor is, ha más-más teológiai, politikai vagy akár kegyességi oldalról közelítjük meg közös Urunkat.

3.4. Végül a *józanság lelkére* figyelmezteti az apostol Timótheust s vele együtt a ma élő egyházunkat.

Ezt a kifejezést most nem teológiai, sem nem kegyességi szempontból szeretném egyházunk jövőjére alkalmazni. Inkább politikai megközelítésével próbálkozom. Miről van ugyanis szó, ha a sok próbán átesett, megcsorbult magyar evangélikusság jövő lehetőségeit jőzoman latolgatjuk?

Arról a geopolitikai realitásról kell elgondolkoznunk, amelyet Trianon és Jalta (legújabbán Malta?) után a Kelet-Középeurópai térség egyházi és vallási közösségeinek viszonylatában a kicsiny Magyarországi Evangélikus Egyház aktív, mégis jőzoman szereppel betölthet.

A jőzoman megfontolás ma azt követeli, hogy az *evangélikusság összefogása e térségben ne csak hazai egyházunkon belül, hanem a környező államok lutheranizmusával is mielőbb létrejöhön.*

Kemény lecke ez, különösen az egyik legkritikusabb ponton, a szlovákiai, velünk csaknem lélekszámú evangélikus testvérekkel, elsősorban azok vezetőivel. De mindkét részről *le kell bontani az előítéleteket és gyűlölségeket választófalát.* Akár idővel majd spiritualizálódnak, akár mai formában fennmaradnak a két országot elválasztó határok, a *keresztyén indulat prioritást kell hogy kapjon a politikai indulatokkal szemben.*

Ha ez megtörténik, a közös gyökerek újra közös fává növekedhetnek különböző nemzetiségi és nyelvű evangélikusok között és idővel ízes gyümölcsöket is érlelhetnek.

Ha egymás anyanyelvét, népi kultúráját kölcsönösen tiszteletben tartjuk, a közös reformatori alapon az Augustana Confessionnak újra erős vára épülhet majd fel.

Vízió ez? Lehet. De ahogy a pathmosi látomás is idővel megvalósul, úgy egyházunk jövőjének e kontúrjai is kirajzolódhatnak a hit, a reménység és a szeretet felülről kapható erejével.

A megelőző bizalom nyitottsága azonban a megvalósuláshoz még nem elég. Párosulnia kell olyan értékeremtő – gyakran nélkülözött – keresztyén életrenddel, mint az *erkölcs, a szorgalom és a fegyelem.*

Sok hányattatásunk után ezek a mérföldkövek jelölhetik ki egyházunk jövőjének célhoz vezető, egyenes életútját.

Dr. Fabiny Tibor

A tolerancia türelmetlen apostola

Miképp Ludassy Mária Voltaire-válogatását bevezető tanulmányában írja: „a hatalmas életmű bármely részének kiválasztása – s ami ugyanezt jelenti: más részek kihagyása – szükségképpen az önkényesség bélyegét hordja magán.” (Bárcsak úgy hagyatkozhatnánk bárminő önkényességre, mint ez esetben az övére!) Két területen hozza érthető-közelségbe e botránkoztatóan okos, bátor és élveteg gondolkodót. Az egyikhez Voltaire filozófiai alapművei tartoznak. Ezek: a Filozófiai levelek. A metafizikai értekezés és a Tudatlan filozófus.

Voltaire 1734-ben, miután személyes élfő szatírái miatt ártatlanul üldözöbe fogták, Angliába menekült, s megírta az Angol leveleknek is nevezett művét, amely summásan nem más, mint hazája elleni szatíra. Az okosság apostola „most már nemcsak a versorokat akarta az est törvényei szerint rendezni, hanem az egész világot.” (Babits) Ehhez kapott ihletet, példát és erőt Angliában, ahol az előítéletrombolás, s a ferde valóságok álláságos voltának leleplezése Baconnel már régen megkezdődött. Hobbes, Locke, Berkeley, Hume ékes gonddal irtogatta ama tekintélyeket, melyek a szabad gondolatnak gátat vethettek. Voltaire-t ez a filozófikus magatartás már készen várta: mindentől föl kell szabadulni, ami a felvilágosodást béklyózza, s a világot is föl kell szabadítani minden előítélettel. A Filozófiai levelekben olvashatunk ironikusan szimpatizáló beszámolót a kvékerek-ről; érthetővé válik, hogyan lett a francia felvilágosodás általánosan kötelező értékrendjévé a Bacon-Locke-Newton vonal; megtudjuk miért utálta Shakespeare-t, aki túl nyers volt klasszicista ízlésének; s azt is, miért bántorkodott azt állítani, „hogy sem olyan gonoszak, sem olyan szerencsétlenek nem vagyunk, mint Pascal véli...” Végezetül kidolgozza az értelmes önszeretet rendszerét: „Egy társa-

dalom éppoly kevésbé alakulhat ki, és maradhat fenn önszeretet nélkül, mint ahogy nem lehet bujaság nélkül gyermekeket csinálni, étvágy nélkül táplakozni, és így tovább. Önszeretetünk megtámogatja a másik szeretetét; kölcsönös szükségleteink révén válunk az emberi nem javára: ez minden kapcsolat alapja, az örök kötelék, mely összefűzi az embereket.” Voltaire nem morális virtuózokat igényel a társadalmi harmónia létrehozásához, hanem a polgárok önértékére hivatkozik: „Nem az emberségükhöz, hanem az önszeretetükhöz fordulunk...”

Jóllehet e művét hazájában máglyára ítélték és vetették, filozófiáján ez nem változtatott. A békés s művekben gazdag belső száműzetésben méltán mondogathatta: „A földi paradicsom ott van, hol én vagyok.”

A másik területről válogatott művek mutatják be az aktuális, a „legelőbb Voltaire-t”, mivel az emberi jogokért az ember méltóságáért küzdeni nem rest apologétát láttatják. Ezek a Keresztény párbeszéd, Republikánus gondolatok, az Értekezés a türelmességről, a Beszámoló La Barre lovag haláláról és a Felhívás a közönséghez. Kivétel nélkül üdítő, sőt vigasztaló írások e gondolatokban is elszegényedett ország olvasója számára. Ezek a leginkább voltaire-i művek: tömörek, szenvedélyesek, szinte az abszurdig leleményesek. A Keresztény párbeszéd példádul három szereplős, két dialógusból álló traktátus. A katolikus pap és az enciklopédista között folyó első dialógus azzal ér véget, hogy a pap felháborodva visszautasítja azt a méltatlan ötletet, miszerint elolvasta volna ama művet, melynek megégetését, ha lehetne, szerzőivel együtt, üdvösségesnek véli: „Nem vagyok olyan elvetemült, hogy e szentségtörő mű olvasásával szennyezzem magam: egyetlen sorát sem olvastam, nem is fogom olvasni; beérem azzal, hogy leleplezzem újsá-

gomban, s hétről hétre újra és újra azt harsogjam, hogy emberemlékezet óta nem írtak ilyen veszedelmes könyvet.” Ekkor jó a protestáns prédikátor, s szent szövetséget kötnek, félretéve évszázados dogmatikai vitáikat, hiszen le kell számolni a fő veszéllyel: a racionalista kritikával, a kételytől vissza nem riadó szabad eszmélődéssel. Nem Voltaire, s még kevésbé Ludassy tehet arról, hogy e szatirikus dialógus napjainkban oly aktuálissá lett. Mindenesetre a valóság cáfolni látszik az 1762-ben megjelent Republikánus gondolatok szerzőjének picinyke optimizmusát is: „Vajon az embereket könyvek fogják-e jobbá tenni, olyan könyvek, melyek elszlatják a babonákat, és megszeretik az erényt? Igen: ha az ifjak figyelmesen elolvassák e könyveket, megóvják magukat mindennemű fanatizmustól, megérzik, hogy a béke a türelmesség gyümölcse és minden társadalom igazi célja.”

A Republikánus gondolatok kritikai reflexió Rousseau művére, A társadalmi szerződésre, melynek fényűzésellenes törvényei többek között a polgárok politikai egyenlőségét szavatolnák. Voltaire szerint e törvények az önkényes letartóztatást megengedő jogsértések közé tartoznak. Voltaire luxusapológiájának két oszlopa van: az egyik a magánélet szentsége, a másik a társadalmi fejlődés motorja, a gazdasági egyenlőtlenség. „A gazdag ember öltözékét éppúgy nem szabad törvényekkel szabályozni, mint a szegény ember rongyait. Az egyik ugyanolyan polgár, mint a másik, mindkettőt egyaránt megilleti a szabadság. Mindkettőt úgy öltözködjik, táplakozik, lakik, ahogy tud. Ha megtiltják, hogy a gazdag felcicomázza a házát, száz mesterembert tesznek tönkre. A fényűző életet élő polgár megalázza a szegényt, de ugyanezzel a fényűzéssel még sokkal inkább gazdaggá teszi, mint amennyire megalázza. A szűköl-

ködönnek a bővelkedésre kell dolgoznia, hogy egy napon majd egyenlővé válhasson vele.”

Az értekezés a türelemességről igazi harci irat. Voltaire minden tudását, nyelvi bravúrját beveti, kiállván egy ártatlanul kivégzett hugenotta igazsága mellett, leleplezve a vallási-társadalmi-emberi intolerancia szörnyűségeit. „Ékesszólóan mutatja be a vallási fanatizmus, a népirtáshoz vezető előítéletek történetét, de ama talán kevésbé tényszerű történelmet is, mely a kölcsönös tolerancia hol volt, hol nem volt történetét hivatott propagálni.” – írja Ludassy Mária tanulmányában.

Voltaire a bibliai tradíciót is felhasználja a toleranciáért vívott harcában. Már a címek is sokat mondóak. Az Ószövetséget vizsgáló fejezete: A zsidók rendkívüli türelemessége, az Újszövetségről szóló pedig: Türelemtelenséget tanított-e Jézus Krisztus? Válasza: „Ha Jézus Krisztushoz akarok hasonlítani, vértanúk legyetek, ne hóhérok!” A legmaradandóbb keresztény tanítás szerinte az, amely minden ember egyetemes testvériségét hirdeti: „Bár minden ember emlékeznék rá, hogy egymás testvérei vagyunk! Bár minden ember úgy iszonyodnék a lelkek fölötti zsarnokságtól, ahogyan az útonállást gyűlöli, mely erőszakkal elragadja munkánk gyümölcseit! Ha már a háború csapásai elkerülhetetlenek, legalább békeidőben ne gyűlöljük és ne gyötörjük egymást, és szenteljük annak létünk röpké pillanatát, hogy Sienától Kaliforniáig száz és száz nyelven áldjuk a Te jóságodat, melynek a pillanatnyi létet köszönhetjük” – hangzik imája Istenhez.

Voltaire az frás legnagyobb vitézei közé tartozik, – e kötet két fordítója, Kis János és Réz Pál teljesítménye, miképp a szerkesztő és tanulmányt író Ludassy Mária sem marad el a tolerancia nagy aktivistájának írói-művészi bravúrja mögött -, aki képtelen volt lehunyni szemét a Szent Bertalan éj évfordulóin, s aki miképp Szerb írja „a jobbak szívébe belevésztett egy emberi eszményt, amelynek megvalósulását azóta is várjuk.”

Donáth László

Voltaire: Válogatott filozófiai iratai Ford.: Kis János és Réz Pál. a szöveget gondozta és előszóval ellátta: Ludassy Mária. Akadémiai Kiadó, 511 oldal, kötve 265 Ft).

Szemelvények a Kapu c. folyóirat Világszerte c. rovatából

Szekták szárnyán

Beszélgetés Ifj. Pintér Károllyal, az ausztráliai magyar Élet című hetilap, és az állami rádiónak magyar nyelvű adásának munkatársával

– Magyarországon születél, itt kezdted dolgozni. Hogy tavaly, illetve idén visszajöttél, mi a véleményed erről az országról? Mit látsz, hogyan változik, és ezek a változások mennyire érdekesek, keserűek vagy édesek a számodra?

– Szeretném azt hinni, hogy ennek a most születő új Magyarországnak a „megtermékenyítésében” nekem is volt némi szerepem, de mert „kihordását” nem én szenvedtem meg, talán bocsánatos bűn, ha azt mondom: a szülés most zajló fázisát én meglehetősen gusztustalannak találom.

– Lehete ez a szülés másmilyen is?

– Tekintettel arra, hogy ezt a rendszerváltást nem forradalom erőszakolta ki, valóban csak ábrázolni lehet arról, hogy miként is lehetne másként. Az ember naívan mégis azt gondolja, hogy talán nem kell feltétlenül vérnek folynia ahhoz, hogy bekövetkezzen egyfajta társadalmi méretű katarzis, hogy végbemenjen a nemzet erkölcsi-lelki megtisztulása. A demokratikus politikai intézményrendszer alapjainak lerakásával olyan keretek, olyan lehetőségek és feltételek teremődnek, amelyek birokában elvileg más minőségű életet lehetne élni már ma is. (Meggokkázatom, hogy még a romló gazdasági körülmények dacára is.) Ezzel szemben azt tapasztalom, hogy az emberek mentalitása mitsem változott. Legfeljebb most hangosabban keseregnek, szemérmetlenebbnél lopnak és csalnak, durvábban szidják mások anyját. Jobb esetben ugyanazokat... Jut eszembe; én azért a kormány helyében egy vértelen nagytakarítást nem takarítottam volna meg. Ennyit a hiányérzetemről! Visszatetszővé, gusztustalanná voltaképp az teszi számomra ezt az időszakot, ahogyan ez az ország habzsolja a demokrácia – eleddig tiltott – Nyugatról importált gyümölcseit, miközben nem veszi észre, hogy tulajdonképpen etetik.

– Mi az, ami téged bánt?

– Olcsó dolog volna most – mondjuk – a pornográfia térhódítására utalni, és nem is volna egészen fair, hiszen például – tisztelet a kivételnek – az egész hazai tömegkommunikáció ismét prostituálódott.

Mondok más példát. Most ahelyett, hogy a hitre jutottak és hitben élők történelmi egyházaink megújításán munkálkodnának, a gombamód szaporodó szektákhoz csatlakoznak lelkesen. Nem vitatom, hogy ezek egyikeben-másikában emocionálisan intenzívebben élhető meg a kereszténység, de egyrészt szó sincs arról, hogy erre a történelmi egyházakon belül ne lenne mód, másrészt nem árt tudni, hogy a „szekták szárnyán” azok az ideológiák is beérkeznek Nyugatról, amelyek épp a kereszténység, a történelmi egyházak értékeinek felhígítását célozzák.

Mielőtt emigráltam volna hét évig dolgoztam újságíróként, és mert elsősorban a művészeti élettel foglalkoztam, tudom, hogy kulturális életünket – beleértve a médiát is – milyen kiváltságok alapján lehetett uralni.

Nem állítom, hogy valódi tehetséggel ebbe a körbe nem lehetett bekerülni, de a kiváltságosok kínosan ügyeltek az arányokra...

A kultúrdiktátorok alapvetően ma is a helyükön vannak, csak most egy kicsit idegesek. Félnék, hogy jöhetnek a „senkik”, akikről nem csak az derülhet ki, hogy „valakik”, de általuk lelepleződhet az is, hogy kik voltak itt eddig a „valakik”. Félelmük egyébként teljesen alaptalan. Az átmentődött kulturális oligarchia egyvalamiben ugyanis kétségkívül profi. Abban, hogy miként lehet a silányságot is a lehető legjobb tálalásban eladni, megtapsoltatni. Ebben világszínvonalú. Én nagyon szeretném, ha az újjászülető magyar társadalom kulturális téren nem a „világszínvonalra”, hanem a valódi értékekre figyelne.

Reflexiók

Dr. Frenkl Róbert
országos felfüggyelő úrnak
Budapest

Budapest 1991 július 15-én

Kedves Robil!

1991. július 5-i dátummal keltezett leveledet és reflexiódat július 12-én, pénteken d.u. 5 órakor megkaptam. Sajnos, az ügyben intézkedni, ill. azt a szerkesztőbizottsággal megbeszélni nem volt módom. Július 8-án, hétfőn egész nap Győrött volt a szerkesztőbizottság összejövetele, amelyen a nyári számot összeállítottuk, s azt pénteken reggel a felelős kiadó már elvitte Keszthelyre. Így a reflexiókat csak a szeptemberi szerkesztőbizottsági ülésen tudom előterjeszteni.

Szíves üdvözléssel:

Botta István

***

A Keresztyén Igazság főszerkesztőjéhez küldött írásomra ezt a választ kaptam. Miután a reflexiók publikálásának értelme a múlt idővel csökken, örömmel vettem azt a lehetőséget, hogy ezek a Lelkipásztorban kerüljenek közlésre. (Dr.F.R.)

***

Zsinati megnyitóbeszédem egyik gondolata: a zsinattal a múltnak múlttá kell válnia a szó minden értelmében. Ennek egyik következményeként a múlt tényeivel kapcsolatban a tudományos igényességű feltáró tevékenységnek kell elsőbbséget kapnia az ezeket a tényeket összefüggésükből kiragadó, torzító, a napi politikai érdekek jegyében alkalmazó stílussal szemben. Nem is szólva az eközben elhangzó, vagy a különböző cikkekben megjelenő jelzőkről, minősítésekről, amelyeknek többnyire még az elfogult szöveggel sincs közvetlen összefüggésük.

Ebből számomra az is következik – továbbra is kerülve a szükségtelen konfrontációkat, ugyanakkor mindig készen állva a nyitott, egyenrangú dialógusokra –, hogy az eddigiekhez képest többször és nyomatékosabban reagálok az egyházi sajtóban megjelenő egyoldalúságokra. Úgy vélem, ez is a zsinati munka része, ha rálehetünk ennek megfelelő formájára.

A Keresztyén Igazság új folyam 10. szám három anyaga is reflexióra készlet

A lap közli Botta István főszerkesztő és id. Kende György OLBK főtítokár május 17-én kelt, a MEE országos elnökségének címzett, a zsinattal kapcsolatos informális megbeszélésre szóló meghívásomra adott választát.

Ezen a megbeszélésen végül is a MEVISZ, az EKE, a Testvéri Szó tagjai vettek részt, és ott volt a megbeszélésen Dr. Boleratzky Lóránt, az OLBK elnöke is. Sajnálom, hogy az OLBK és a Keresztyén Igazság részéről a többi meghívott nem jött el, arra hivatkozva, hogy Dóka Zoltán – bár jöhetett volna – személy szerint nem kapott meghívást.

A Kende-Botta levél részvételüket nemcsak Dóka meghívásához, hanem ahhoz is köti, hogy ő a meghívást elfogadja.

A megbeszélés egyik témája az volt, miként látják a különböző egyházi csoportok képviselőit a zsinaton, hogyan lehetne megteremteni az információcsere folyamatosságát. – Másik pontként a résztvevők megvitatták az úgynevezett kétlépcsős zsinattal kapcsolatos megfontolásokat, érveket, ellenérveket, változatokat.

A tények felidézése érdekében – no meg ez jelenti a reflexiót – függelékben közlöm azoknak a lelkészeknek frott válaszleveleimet, akiket az OLBK és a Keresztyén Igazság részéről meghívtunk és levélben indokolták meg távolmaradásukat. Közlöm továbbá az úgynevezett Dóka Zoltánhoz írt leveleimet.

***

A rövid reflexiót igénylő második írás id. Magassy Sándor széljegyzete: „A Roszik-per tanulságai”

Bár az egész cikk hangvétele, szerkesztése vitatható, ez olyan vita lenne, amit továbbra is kerülök, elfogadva, hogy terjedelmi korlátok is készítették a szerzőt erre. Csak egy példa. Csupán egy mondat utal arra, hogy „hibát követett el a képviselő lelkész is akkor, amikor akciójának a világban elnyert tisztevel kívánt nagyobb nyomatókat adni.” Dehát az ügynek egyházi szempontból feltétlenül, ez a „hiba” a lényege. Sajátos, újfajta beavatkozási kísérlet az állami politika részéről az egyházi életbe. A II. fokon eljáró bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy nem tartozik a kompetenciája körébe, amit a képviselő csinált. Ez volt – véleményem szerint – a döntő különbség az I. és a II. fok között. Amit az I. fok súlyosbító körülményként értékelt – világi sajtó, parlamenti tájékoztató –, azt a II. fok nem vette figyelembe. Természetesen nehéz az ilyen különbségtétel, de feltételezzük, ha nem képviselő-lelkész folytatta volna az akciót, vagy az egyházon belül ilyen jelentéktelen hatással, akkor már logikus a legenyhébb ítélet. Erről itt és most csak ennyit.

Őszintén sajnálom, hogy néhány többször elmondott és megírt információ elkerülte a széljegyzet írójának figyelmét, és ezért szinte kellemetlen a tisztázás: az 1987-es püspökválasztáskor az előzetes állami hozzájárulás két személyre szólt. A témát újra meg újra elővevőket az téveszti meg, hogy a Közlönyben már csak egy név jelenik meg, azé tudniillik, akit megválasztottak. Mert az újság a választás után közli a tény, hozzátevé, hogy az új püspök részére az E.T. az előzetes hozzájárulást megadta. – Természetesen a szerző immár kínosnak mondható tévedése nem változtat az ugyancsak kínos másik hibán, ami a Déli Kerületi Presbitérium jelölésén történt. II. fokon az ügyel kapcsolatos tényeket igyekeztünk tisztázni, ezt is. Bizonyos, hogy annak idején a presbitérium tagjai számára a helyzet világos volt. Tudták, hogy a törvényes jelölést megelőzte már az utólagos állami hozzájárulás, két jelöltre nézve, de azt is tudták, hogy állíthatnak más jelölteket is, erről zajlott az indulatoktól sem mentes vita. A titkos szavazás végül mégis a két jelölt állításához vezetett. –Kétségtelen, még hosszú idő múlva is vitathatják majd történészek, jogászok az esetet, amely – többes jelölés, titkos szavazás, vita... – a reform fuvaltatát is jelzi. Éppen a régi gyakorlat és az új törekvések furcsa keveredése vezetett a képtelen helyzethez. Magam akkor is úgy véltem, ma is úgy gondolom, hogy miután minden államfűggő volt, minden kétségbe vonható később, még akkor is, ha a korábbinál viszonylag jobban törekedtek legalább az adott szabályok betartására. Ezért is vált ügygé a jelölés körüli hiba. A valódi megközelítés azonban az, hogy érvényesült-e végül a gyűlekezetek akarata. Ez pedig nem vonható az adott választással kapcsolatban kétségbe. Ezért is kényszerülnek a bírálók mindig a jelölést vitatni.

***

Természetesen a szerkesztőbizottsági zsinati kerekasztal igényli leginkább a szükségszerűen tömör reflexiót. Csak remélhetem, hogy Itzész János sommás elutasító véleményét a tények segítenek megváltoztatni.

Id. Magassy Sándor gondolatmenete arról, hogy a döntéshozók mi mindent tesznek „változatlanul”, annyira életidegen, illetve a napi valóság azt annyira cáfolja, hogy szinte kellemetlen vitatni. Annál inkább, mert ma az egyházban a Keresztyén Igazság az egyetlen, határozott irányvonalúnak tekinthető sajtóorgánium, amelyben más nézet nem igen kaphat helyet. Bár jobban örülnék egy kissé nyitottabb szerkesztési stílusnak. Ezt sem tartom egyoldalú tájékoztatásnak.

Id. Magassy Sándor viszont azt az egyházi sajtót minősíti így, amire végleg nem érvényes ez a bírálat. Lehet, hogy id. Magassy Sándor nem olvas Evangélikus Életet, Lelkipásztort, vagy csak azt olvassa ki belőlük, ami őt igazolni látszik.

Itzész Gábor ennek a kerekasztalnak azon résztvevője, akivel csaknem teljesen egyetértek, összegzése pedig – Mit várok (várnék) tehát a zsinattól? – annyira tömören fejezi ki a lényegét, hogy szükségesnek tartom idézni:

„Mindent egybevetve azt, hogy 19 ha megkésve is 19 megnyilatkozásaiban és intézkedéseiben egyértelművé teszi a mögöttünk lévő időszak lezárását, megteremti a struktúra megújításának tárgyi és személyi feltételeit és olyan törvényeket alkot, amelyek a lehető legjobban szolgálják az evangéliumot, egyházunk létének és szolgálatának egyetlen igazi értelmét és tartalmát.”

Csak azt vitatom, hogy a zsinat megkésett volna. Itt sem a mögöttes indoklást – Istentől adott elszalasztott alkalmak –, hanem a tény, hogy előbb kellett volna a zsinatot összehívni. Ma már ugyanis bizonyos, hogy a rendszerváltozás előtt nem lett volna helyes a zsinatot megkezdeni. Ezt követően pedig egy év a minimumot jelentette az előkészületekhez. Persze ez is csak egy a vélemények közül.

Érthetően, Dóka Zoltán a kerekasztal meghatározó résztvevője. Hat pontban kifejtett véleményét még két anyag egészíti ki ugyanebben a számban. 1987 márciusában Dr. Nagy Gyulához írt levele, valamint az 1987 augusztusában kelt, 16 lelkész által aláírt és Javaslatoz című viselő irat. Essünk túl a személyes vonatkozásokon.

Dóka Zoltán, mielőtt a zsinatról írna, hivatkozik a fenti két anyagra. Ennek kapcsán rólam azt írja, hogy „...egy külföldi nyilatkozatában a rá jellemző kétértelműséggel azt mondta” Előzőleg mint a Déli Kerület felügyelőjét aposztrofál. Apróság, de tény, hogy a nyilatkozat adásakor még nem voltam felügyelő (jelölt sem). Ez legfeljebb annyiban említésre méltó, hogy a Lutherische Monatshefte ettől függetlenül meglehetősen terjedelmes írásban ismertette állásponantomat.

Ami a kétértelműséget illeti: „Minden jogos igény kielégíthető az adott struktúrán belül is.” Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ne lennének szükségesek strukturális változások.

Már 1985-ben Fóton, a későbbi Testvéri Szó csoport első összejövetelén hangsúlyoztam, hogy a ránk erőltetett korlátokon túl még mi is korlátozzuk magunkat, még amivel lehet, azzal sem élünk eléggé; ki kell használni minden legális lehetőséget. Ezt a gondolatot folytattam az említett nyilatkozatban, immár több tapasztalat birtokában. Hiszen a Testvéri Szóban megfogalmazottak (a diakóniai-teológia kritikájától, egyeduralkodó megszűntetésétől kezdve a gimnázium újraindításán át, a női lelkészek teljesjogú szolgálatáig) még a rendszerváltozás előtt megvalósultak. Ugyanakkor egy percig sem volt kétséges, hogy a hierarchizált, túlcenzuralizált, klerikalizált... egyház-szervezetet le kell bontani, át kell alakítani. Erről akkor is, azóta is többször szóltam, írtam. – Az összetett gondolkodás nem kétértelműség.

Dóka Zoltán azt írja, hogy 1987. március 22-én, amikor

levelét Nagy Gyula püspöknek megírta, a Testvéri szó mozgalom belsőleg már szétesett. Ugyanő a levél befejező pontjában a Testvéri Szó aláíróival tartandó beszélgetést igyekszik elősegíteni. Nem kis ellentmondás ez.

Ekkor már hónapok óta dolgoztunk ennek a találkozásnak az előkészítésén, amely 1987 áprilisában létre is jött. A Testvéri Szó 19 aláírója közül csak ketten nem voltak jelen.

Annyi tehát igaz, hogy Dóka Zoltán már 1986 őszétől nem vett részt a Testvéri Szó Kör összejövetelein (a 87 áprilisi alkalomtól eltekintve csak egyszer jött el, amikor felmerült egy közös nyilatkozat lehetősége). De a többség folyamatosan találkozott, többek között jelentős segítséget adott – 1987 ősz! – felügyelői beiktatási beszédem elkészítéséhez. Tényszerűen cáfolható tehát, hogy a kör szétesett. Az más kérdés, hogy Dóka Zoltán nem értett egyet a követett iránnyal. A tárgyilagos történelmi vizsgálódás feladata lesz az értékelés.

A Nagy Gyulához írt levélben szereplő javaslatok még a 16 lelkész által aláírt formában sem érik el – néhány jó gondolat ellenére –, a tárgyalhatóság szintjét. Többen aláírták a Testvéri Szó aláírói közül is – azóta is tagjai a körnek –, azzal az indokkal, hogy részben Dóka Zoltánnak kívántak segíteni, részben a változás iránti igényüket akarták ezzel is kifejezni. Ezzel természetesen egyet kell érteni.

Konkrét zsinati javaslatokat Dóka Zoltán hat pontban tesz. Gondoskodni fogok arról, hogy ezek a gondolatok a kerekasztal teljes anyagával együtt eljussanak azokhoz a zsinati tagokhoz is, akik nem olvasói a Keresztyén Igazságnak.

Természetesen itt nem kívánom állásponantomat részletezni, akár egyetértő – pl. a gyülekezeti elv kérdése – akár elutasító. Az hihetetlen számomra, hogy valaki egyáltalán leírni képes ilyesmit: „...egyházunkban ma is diktatúra van”. Csak megjegyzem, hogy D.Z.-nak is el kell döntenie, részt akar-e venni komolyan, a jövő felé fordulva az egyházi megújulásban, többek között a zsinati munkában, vagy elzárkózik az együttműködéstől. A részvétel ugyanis nyitottságot, ha nem is bizalmat, de jóhiszeműséget kíván, a másik tisztességes szándékának a feltételezését. Valamint azt is, hogy a másik állásponjtában is lehet igazság. Az egyház is annyit szenvedett a mindenféle személyi kultuszoktól, hogy érthetően érzékenyek vagyunk e tekintetben.

A dialóguskészségemhez tartozik, hogy a másik fél állásponjtját lehetőleg teljes környezetébe helyezve vitatom, nem pedig összefüggésükből kiragadott mondatokat. Vagy, nemcsak azokat a cikkeket említem, amelyekre ellenérvem van, hiszen nem lehet minden cikkben teljességet nyújtani. D.Z. azon megállapítása, hogy: „Ez a bántó, szeretetlen eljárás, amely a valóságban nem létező torzképet kreál és reafogja ellenfeleire, hogy megcáfolhassa és lejárathassa őket, a pártállami egyházvezetés állandó módszere volt.” – Valljuk be: a „rendszer” módszere volt, amely mindnyájunkat torzított, olykor bennünk is megfogant, és sajnos nem idegen D.Z.-tól sem, bármilyen tisztán látja is ennek lényegét.

Már csak egy kérdéstről. Számomra nagyon érdekes, mennyire jól látja a decentralizációt igénylő D.Z., hogy ezzel egyidejűleg szükségszerűen azt is el kell döntenie, mi maradjon, vagy mi legyen központosítva. Ez igazi zsinati téma. Meglehető viszont, hogy egy a klerikalizmustól is sújtott egyházban, amikor sok minden sűrűt a világi elem reaktiválását, vállalja a lelkészi elem olyan hangsúlyozását, ami bizonyára nem mindenki előtt népszerű az elmúlt korszak után. Odáig megy, hogy felveti, esetleg csak a lelkészek válasszák az espereseket, püspököket. Ez volt az elmúlt évtizedek gyakorlata. Persze tudom, hogy ő valódi választásra gondol. Így is nehezen elképzelhető, hogy ezt a többség elfogadja, akárcsak a presbitériumok szerepének csökkentését, stb. De csak markáns álláspontok alapján lehet valódi zsinati munka, nem érdekek, hanem gondolatok,

nézetek ütköztetése.

Nagyon remélem, hogy a zsinati munka folyamatában nem kerül már sor annak a zsinati tagokat és egyháztagokat egyaránt bántó sok vádnak, támadásnak a megismétlődésére, amelyek bábzsínatra, manipulációra, hatalomátmentésre, diktatúrára, stb. utaltak. Ez már ma is anakronisztikus.

A többség is tévedhet. Szakmai kérdések egyébként sem dönthetők el szavazással. Ezért is hosszú folyamat szocializációnk a zsinatra, álláspontjaink előfeltétel nélküli bemutatása, megvitatása, szakértők bevonása, stb. De így szolgálhatja valóban maga a tevékenység is, saját nagy jelentőségén túl is egyházunk megújulását.

Köszönöm ebben a Keresztyén Igazság részvételét.

Frenkl Róbert

***

Függelék

Id. Kendeh György titkár úr
Botta István főszerkesztő úr

Kedves Gyurka Bácsi! Kedves Pista!

Külföldi utam miatt csak május 21-én érteztültem május 17-én kelt leveletekről. Őszintén sajnálom, hogy Dr. Boleratzky Lóránd zsinati tagon, az OLBK elnökén kívül közületek valóban más meghívott nem jött el. Leveletekről hírt kapva azonnal írtam Dóka Zolinak, hogy szeretettel várjuk.

Távolmaradások ellenére természetesen a jövőben is igényeljük részvételeket hasonló alkalmakon. Mellékelem tárgyban D. Zolinak írt újabb levelemet. Remélem, lehetséges álláspontotok megváltoztatása. Soraitokból ugyanis úgy tűnik, hogy D. Zolitól függ részvételek.

Ha ez így van, akkor viszont csak vele szükséges megkísérelni a dialógust. Annyit azért megkockáztatok, hogy bár lehet, igazatok van abban a megállapításban, hogy: „...azóta is töretlenül küzdött egy igazságos reformzsinat ügyéért”, de egyrészt nem látni ennek a tényleges tartalmát, éppen a távolmaradások miatt sem, másrészt erre is vonatkozik – úgy vélem – a szabályszerű küzdelem igénye. De ez már messze vezetne.

Itzés János
lelkész úr
Kedves János!

Köszönöm leveledet, sajnálom, hogy nem jöttél el. Első mondatod, ami a gyökeres megújulást illeti, közös célt fejez ki.

Úgy véled, hogy a zsinattal kapcsolatban ennek feltételei, biztosítéka és szándéka sincs meg, illetve Te ezeket nem látod, ezért nem jöttél el. Segítené a pozitív megfogalmazás, ami a feltételeket és biztosítékokat illeti. Magam ugyanis úgy látom, hogy ezek megvannak. A szándék bizony nehéz kérdés. A szívünket csak az Úristen ismeri.

Örülnék, ha lenne kedved gondolataidat papírra vetni, milyen feltételekre, biztosítékokra gondolsz, mert lehet, hogy mégis nyitott kaput döngesz, én meg szeretnék behívni.

Id. Magassy Sándor
Kedves Sándor!

Köszönöm leveledet. Sajnálom, hogy nem jöhettél, korrekt, hogy teljes képet adsz.

Történezs kicsit se tévedjen, ez már legalább a negyedik megbeszélés volt, amelyet az egyházi csoportok meghívásával eszközöltem. Abban igazad van, hogy a zsinat konkrét meghirdetése óta az első, és valóban jobb lett volna korábban. Bízom a konszenzusban. Még mindig. Miután három levelet is kaptam az OLBK-tól, és ezeken kívül D. Zolinak is kell írjak, az egyértelműség jegyében mindenképp küldök másolatokat mindenkinek.

Dóka Zoltán
Kedves Zoli!

Nem tudok rólad, nélküled levelezni. Sajnálom, hogy nem jöttél el, nem jöttetek el. Ahogy a megbeszélésen is elmondtam, semmiféle

kirekesztési szándék nem volt. Magassy Sanyi jól ráérezett arra, hogy a kooptálási kiskapu többek között Neked szól.

Egyszerűen egyrészt Te az utóbbi években csaknem minden közeledést visszautasítottál, feltételekhez kötöttél, másrészt olyan hangig és tartalomig mentél el a világi sajtóban, ami nem a keresztény, nem is az európai, hanem a balkáni normákat sem éri el. Mindez nem változtat vitathatatlan tevékenységeden, nagy-nagy szükség lenne Rád, de ez a Te döntésed nélkül nem megy. A Pokrusztesz ágyáról is sokat beszélhetnénk, ezt olvasva, a különbözőségekre ellene is, éreztem az újkezdés lehetőségét. Nem én vagyok ebben a meghatározó személy. Azt sem szeretem, ha visszautasítanak, bár nem vagyok érzékeny. Egyszóval legközelebb, ha lesz ilyen megbeszélés, előzetes egyeztetés után küldöm majd ki a meghívókat.

Dóka Zoltán
Kedves Zoli!

A mellékelten megküldött meghívón szereplőket hívtam össze beszélgetésre. Mint látod, itt is kifejezésre juttattam, hogy a csoportból mást is szívesen látunk. Ezek után kaptuk a szintén mellékelte levelet. Enek alapján ezúton szeretettel hívlak a megbeszélésre.

Öt éves a Testvéri szó

„Hálát adunk Istennek, hogy ma is munkálkodik közöttünk.” Ez a kezdő mondat élt bennünk az alatt a négy hónap alatt is míg a „Testvéri szó a Magyarországi Evangélikus Egyház minden tagjához” című irat megszületett. Ez él bennünk ma, visszatekintésünk közben is. Tapasztaltuk újra és újra a záró sorok realitását és erejét: „egyházunk életének nyomorúságai, a magunk vétkei és mulasztásai ellenére reménységünk Jézus, akie minden hatalom mennyen és földön, aki a küldetés adja, s aki övéivel van minden napon a világ végeztéig.” Ezt tapasztaljuk ma is.

Egyházunk kérdéseiről titokban bonyolított megbeszélésre Zászkaliczkyék fői lakásán 1985 november 13-án 21-en jöttünk össze. A találkozó létrejöttét több összehívója utólag különbözőképpen idézi fel. Történetileg jól követhető azonban, hogy a közösség összehívásában alapvető szerepet játszott Dóka Zoltánnak az 1984-ben az LVSZ Végrehajtó Bizottságához írt „Nyílt levél” című irata, s az után kialakult küzdelem és várakozás. Isten ezt az iratot használta fel arra, hogy az állóvíz megmozduljon, hogy egyházi életünkben ne csak az u.n. vonalas hang, hanem a hűséggel sokat tevők szava is hallhatóvá legyen. Ezt az aktív várakozást formálta tovább Itzés Gábor „Gondolatok egyházunk helyzetéről” című kéziratos dolgozatának hatása.

Az összejövetel résztvevőinek meghatározásában ugyanakkor többen érvényesítették az évtizedek egyházi küzdelmeiből kialakult személyi kapcsolataikat, reformgondolataikat is. Érdekes volt pl., hogy ifj. Fasang Árpád két megbízható, de teljesen váratlan személlyel érkezett az első megbeszélésre. A résztvevők között négyen voltak 30 év alatt, annak ellenére, hogy a meghívottak közül a végső döntésnél három fiatal lelkész – közeli lelkészvizsgájuk miatt – kihagytunk.

Az összegyűlt csoportban többen voltak olyanok is, akiknek már az előzetes évtizedekből az illegálisnak is nevezhető egyházépítő megmozdulások, közösségi szervezések terén is volt gyakorlati tapasztalatuk. Így első alkalmunktól, ahol kezdetben érezhető volt a feszültség, az izgalom, a lelkészeknek és a nem lelkészeknek, valamint a különböző korúaknak olyan közössége jött létre, amely a teljes testvéri egyenrangúságban kezdte meg küzdelmeit egyházunk válságjelenségei ellen. A csoport tanácskozásait is „rotációs jelleggel” váltakozva írá-

nyitották előzetesen felkért testvéreink.

Az első együttléttünkön két előadás hangzott el. Az első Ittész Gábor tartotta „Az egyház küldetése ma” címmel. A második kérdéskört Frenkl Róbert vezette be. Az előzetesen számbavevett témától jelentősen eltért „A világi elem jelentősége a holnap egyházában” c. előadásával. Az előadások megbeszélése már értékesen mutatta, hogy különböző kegyességi irányzataink ellenére, akár kockázatokat is vállalva, feladatunknak tekintjük a szabad hang megszólaltatását.

Egy közös nyilatkozat kibocsátását elsőként íj. Fasang Árpád javasolta első találkozásunk befejező szakaszában. Alapos vita után döntöttük el, hogy ezt az akkori politikai helyzetben nyilvánvalóan veszélyes feladatot színvonalasan igyekezzünk megoldani. Ezért az iratnak tartalmi előkészítéséhez két négyesemélyes csoportot választottunk. A fiatalabb korosztályt képviselő négy fős csoport radikálisabb volt. Az ÁEH megszűnését, egyházunk függetlenségének megteremtését, a kötelező katonai szolgálat eltörlését sürgető fogalmazványt készített. Az idősebbekből álló másik csoport a teológiai eltérések ellen harcolt. A további találkozóinkon a második irány volt a hatásosabb. Sok vitát keltett, hogy a hálaadás szava Isten felé megszólaljon-e, illetve hogyan szólaljon meg dolgozatunkban.

A közös munka első szakaszában D. Káldy Zoltán püspök váratlan megbetegedése jelentett izgalmas elvi kérdést. Mivel azonban nem vele kapcsolatban, hanem egyházunk ügyéért jöttünk össze, folytattuk a munkát.

Az előrehaladt fogalmazványt három találkozás után erősen megrendítette íj. Fasang Árpád és Dóka Zoltán összefoglalási kísérlete. Az utóbbit, aminek címe már „Testvéri szó” volt, egészen más arcúval, közbenső kisebb körű tárgyalásokat érvényesítve alakította végül javaslatá Ittész Gábor. 1986. március 17-i együttléttünkön ezt ismét egy egésznapos, sokszínű munkával öntöttük végleges formába. Végül egy kísérő levéllel együtt 19-en, a közös munka örömeivel s nagy elszántsággal írtuk alá.

A hazug ellenpropaganda lehetőségeit csökkentettük azzal, hogy csak egyetlen példányt kézjelleztünk. Közösségünk nevében ezt az országos elnökségnek címezve Dr. Nagy Gyula püspöknek Frenkl Róbert és Rózse István adta át. Általános terjesztését személyes kapcsolatok felhasználásával kezdtük meg. Az aláírás nélküli példányok a „Sajátkezű aláírások” megjegyzés tájékoztatta az olvasót elvi helyzetünkről.

A nyilvánosságra hozott Testvéri szó és a mögötte levő közösség meghökkentően nagy hatású lett. Az irat megjelenése után még tapasztalható volt az ÁEH fenyegetése és egyházunk vezetőségének elutasítása is. Ezek között talán legjelentősebb Miklós Imrénék, az ÁEH vezetőségének felszólalása volt a Teológiai Akadémia 1986. évi tanévzáróján. Dr. Nagy Gyula külföldi sajtónyilatkozatai jelentéktelennek bizonyultak. Jellemzőbb volt az erőteljes, pozitív külföldi visszhang. A Testvéri szó és kísérő levele teljes szövegét közölték magyarul is (Uti-társ, 1986.5.sz. 3.1.).

Ugyanakkor hazánkban a belügyminisztériumi helyzetfelmérést az 1956. évi, politikai események 30 éves évfordulójának forrósága határozta meg. Ez a jelentős háttér a jellegzetesen egyházi megmozdulásunkhoz a belügyminisztériumi ügyintézés számára – bizalmas információink szerint – nem tanácsolt állami keménykezűséget. Hiszen iratunk egyházi jellegéhez nem fért kétség és szimpátiája is érezhetően nőtt. Hatása még 1986 második felében áttörte a hazai elutasítás falát.

A betegségében végig szolgálatképtelen D. Káldy Zoltán távollétét komolyanvevő egyházvezetés dialógusra kérte fel a Testvéri szó közösségét. Dr. Nagy Gyula javaslata szerint két négyes bizottság tárgyalása vált lehetővé. Az egyik bizottság-

ban Dr. Pröhle Károly, id. Dr. Fabiny Tibor, Szebik Imre és Tóth-Szöllös Mihály szerepelt. A Testvéri szó bizottságához szintén Dr. Nagy Gyula tett előzetes javaslatot Ittész Gábor, id. Zászkaliczky Pál, Frenkl Róbert és Gadó Pál személyében. Erről a váratlan, hatalmas előrelépést jelentő lehetőségről közösségünkben a szokásos, elemző vita alakult ki. Különösen a „kívülről javasolt” képviselőink sora teremtett hosszabb megbeszélést. Dóka Zoltán az ez időre eső külföldi útja miatt nem jöhetett szóba. Még Zászkaliczky Péter és íj. Fasang Árpád javaslatba hozatalát tárgyaltuk meg. Testvéri közösségünk végül jónak ítélte az eredetileg említett küldöttek részvételét.

A két négyes bizottság tárgyalásai, mint ahogy ez a visszatekintő elemzésből jól látszik, az 1986. november 20-i Országos Közgyűlés bejelentéseit, s az ennek megfelelő egyházpolitikai iránymódosítást készítették elő. A közgyűlés püspöki jelentése, amit a heti sajtó is közölt (ld. Ev. Élet 1986. dec.21. 3.1.), a Testvéri szó megjelenését és fontosabb részleteit tényszerűen ismertette. A jelentést követő hozzászólások pedig tovább növelték az irat jelentőségét, iránymódosító hatását.

A négyes bizottságok előzetes tárgyalásaiban fokozatosan Dr. Pröhle Károly vette át a vezető szerepet. Az Országos Közgyűlés előtt – 1986 november 11-i keltezéssel – sürgetőleg küldte szét aláírásra a tárgyalóknak az „Egyházunk Belső Megújulásáért” című nyilatkozatot. Hárman küldötteink közül a kitűzött közeli határidőre aláírták. Ittész Gábor alapos mérlegelés alapján ettől elzárkózott. A közgyűlésen ez az irat csak utalásszerűen került szóba, s a sajtóban csak 1987 elején jelent meg. (ld. Ev. Élet 1987. jan.18. 3.1.) Ezzel a belső rendezetlenséggel nőtt ugyan csoportunk belső feszültsége, de még a reformok kiharcolásának kezdetén tartottunk. Dr. Nagy Gyula püspökkel folytatott 1987. április 21-i tárgyalásunkon még gyakorlatilag teljes létszámban voltunk együtt.

Az öt évvel ezelőtti események után csak néhány megjegyzéssel érintjük a napjainkig futó történéseket. A Testvéri szó közösségét erősen megzavarta belső vitája további irányvonaláról. Fokozatosan többen kiváltak körünkől, s új, sok értéket hordozó szervezkedéssel jelentős eredményeket értek el.

A sajnálatosan megcsönkült közösségünk aktivitását azonban tovább fokozták a reformlehetőségek, köztük – Dr. Káldy Zoltán halálával – a püspökjelölés befolyásolhatóságának reménye. Érzékelhető történelmi súlyú eseménynek ítéltük, hogy az ÁEH elnöke – minden bizonnyal állami taktikából – megbeszélést kezdeményezett Frenkl Róberttel. Közösségi alkalmainkon elvi álláspontokat alakítottunk ki, amik erkölcsi, tartalmi szempontokat teremtettek Frenkl ÁEH-beli tárgyalásaihoz. Küzdelmünk – ismereteink szerint – befolyásolta Dr. Harmati Béla püspöki, és Frenkl Róbert kerületi felügyelői jelölését. Ez egy új korszak indulását jelentette egyházunkban.

Ezentúl a tárgyilagosság teljes hiányát tükröznék – véleményünk szerint – ha valaki pl. a diakóniai teológia abszolút tételének megszüntetését, a teológiát végzett nők szolgálatának jelentős rendezését, a Budapesti Evangélikus Gimnázium 1989. évi újraindítását, az országos, nyilvános megbeszélések, „fórumok” megszervezését a Testvéri szó közvetlen hatásától független ténynek látná. Ez az irat – az Istennek legyen hála – hazai egyházunk történetének erősen érzékelhető tényezőjévé vált.

Azóta – a Testvéri Szó Közösségi Mozgalom keretében – a rehabilitációk, a békés fejlődésre törekvés, majd a zsinati készüldés küzdelmei kötötték le erőnket. Ma a zsinati erőfeszítések jelentik fő-feladatunkat. A Testvéri szó javaslatai működnek ezekben az elgondolkodásainkban is.

1991. július 4.

íj. Bence Imre – Koczor Miklós

Szentháromság ünnepe utáni 18. vasárnap

Mt 22,34-46

Exegézishez olvasd el a Lelkipásztor 1951/szeptember Káldy Z. és 1982/július Keveházi L. munkáit.

Szeresd az Istent és szeresd felebarátodat

Vázlat: A szeretet parancsolata:

a.) Szeresd az Istent: áldozd fel magad Istenért.

b.) Szeresd felebarátodat: áldozd fel magad felebarátodért.

c.) Isten mindig a szeretetáldozatából hoz elő új életet.

„Szeretni: nem pusztá szó, a szeretet élő való. Mi Jézustól tudjuk: mi az igaz szeretet. Ki érettünk emberré született.” (574. ének.) Ezt az éneket 1977-ben írták. De Jézus óta minden hívő ember tudja, hogy a szeretet parancsolatáról Jézus nélkül nem beszélhetünk. Jézus nem tiltakozik a törvénytudó kijelentése ellen: Melyik a legnagyobb parancsolat? Nem helyesbíti, hogy Isten óhajta, kívánsága lenne, hanem igenis parancsa minden ember számára a szeretet kettős parancsa. Parancsot felsőbb hatalom ad ki, vagy azért, hogy valamitől megóvjon (pl. az Édenkertben a haláltól), vagy azért, hogy értelmes célt elérjen pl. az üdvösséget. A szeretet parancsolata itt annak a célnak eléréséhez kíván juttatni, hogy Isten gyermekeként éljek e földön. A legtöbb ember – pogányok között is – szeretné Isten gyermekeként tudni magát. Ezért belekapaszkodik bizonyos látható jelekbe, amelyek bizonyítják Isten gyermekségét, hívő, keresztyén igaz voltát. Sokakat megnyugtat az, hogy nagylétszámú felekezethez tartoznak, így biztos az igazak közösségében vannak. Másokat a látomások, a nyelveken szólás, a rendkívüli jelenségek történése, csodák, vagy ételektől megtartóztatás, esetleg külön ünnepnapokhoz való ragaszkodás „igazol” Isten gyermeksé- gé állapotá felől.

Jézus mértéke a szeretet kettős parancsolatának megtartása. Hogy mit jelent ez gyakorlatban, Jézus életén keresztül láthatom meg.

a) Szeresd az Istent: áldozd fel magad Istenért

Isten szeretete Istennek való engedelmségben realizálódik. Gondold meg milyen áldozat volt Jézusnak elhagyni az Atya hajlékát. Megszületni ott, ahol nem fogadták be. Szent és igaz létére vállalni a megvetett és üldözött ember életét s végül elmondani a gecsemanei kertben: „Atyám ne úgy legyen ahogy én akarom, hanem ahogy Te”.

Jézus óta sokan kapták meg a Lelket, vele készek voltak teljesíteni a szeretet parancsolatát Isten felé. Vállalták Istenből nyert küldetésüket, mint Pál apostol: Neked a pogányok közé kell menned. – Megvallották hitüket, mint Luther: „It állok mást nem tehetek.” Morrison Róbert 1807-től 40 esztendőig töltött egy pincében, hogy a Bibliát kínai nyelvre lefordítsa Gondolj a sok egyháztörténeti alakra. A földönfutóvá tett salzburgi evangélikusokra és azokra az elődeinkre, akik Istenért, hitükért elhagyva a Felvidéket a törökök kiűzése után gyülekezeteket alapítottak Békéscsabán, Nyíregyházán, Orosházán, Pilsen, Albertiben stb. Hiszem, hogy a közelmúltban így értette a parancsolat teljesítésének kötelezettségét Ordass Lajos püspök, Sréter Ferenc evangélikus és a vele egy lélekkel élők, amikor inkább vállalták az Isten népével való együtt nyomorgást, mint evílág dicséretét.

És ma miben kell megélnem Isten szeretetét? Vállalom evangélikus küldetésemet, mert az egyenes folytatása Jézus és az őt igazán követő tanítványok útjának. Mert szeretem az Istent, vállalom és végzem az evangélikus nevelést, mert az egyúttal az evangéliumi nevelés. Életem rábízom Istenre, nem engedek a szerencsejátékok, horoszkópok befolyásának. Megszentelem az ünnepnapot, napi táplálékom Isten Igéje. Együtt örülök Isten népének közösségében.

Néhány éve California egyik magyar gyülekezetében Teller

Ede magas korban levő édesapja beszélgetett velem. Elmondta egész életét, s azt, hogy vasárnaponként 100 kilométert autózik azért, hogy résztvehessen abban a magyar gyülekezetben istentiszteleten és együtt énekelhessen és dicsérhesse Istent és imádkozhasson övéért.

b) Szeresd felebarátodat: áldozd fel magad felebarátodért

Keresztyénység területén kívül élő emberek is vallották, hogy Jézus úgy szerette az embereket, hogy szeretetből minden emberről feláldozta a maga életét. Jézus áldozatának csúcsa kereszthalála volt. Nem csak Pilátus, de mindenki tudta, hogy bűnt nem cselekedett, ártatlanul szenvedett. Szünetése nem kényszer, hanem szeretetből való cselekedet volt, hogy ezzel a cselekedettel adja testét és vérért értünk, hogy általa megmenthessen.

Jézus tanítása az ember-szeretetről nyilvánvaló: az mindig a másikat mentő szeretet. Mint ahogy önmagát szereti az emberi és mindig menti, menteti magát Isten és emberek előtt is.

Felebaráti szeretettel kapcsolatban Jézusnál és bárhol a Bibliában visszatérő alapvető magatartás ez: Krisztusban nincs zsidó, sem görög, sem szolga sem szabad, sem férfi sem nő. Az igazi szeretet legyőzi ezeket a különbségeket áldozat árán is. Erről szól Jézus irgalmas samaritánusról mondott példázata.

A keresztyén ember felebarát-szeretete több, mint humánus cselekedet. Igen tiszteletre méltó a szülők családjukért vállalt – sokszor áldozatos – munkája. Ugyancsak méltán dicséretes egy kötelességet jól teljesítő orvos, lelkész, bányász, földműves, hivatalnok másokért végzett munkája. De Schweitzer Albert, vagy az árvaházat építő Franke és Müller György, valamint Gusztáv Adolf és Tessedik Sámuel felebarát-szeretete több, mint jószívű kötelességteljesítés. Az ő cselekedetükben benne volt az a bizonyosság, hogy azért szerettek ismeretlen és ismerőst, és segíték mindenkin, mert minden emberben benne van az Istentől való lélek, akit Isten rám bízott, hogy gondozzam, őrizzem és hazavezessem a mennyei Atyához. Ezt vállalom áldozat árán is. Itt méltó megemlékeznünk Sziehló Gáborról, aki a háborúban üldözötteket éppúgy, mint a magyar paraszt fiatalokat és később a nyomorék fogyatékos gyermekeket szerette, ápolta, tanította, segítette az önmaga egészsége, állása, becsülése árán is.

c.) Isten mindig a szeretetáldozatából hoz elő új életet

Jézus szeretetáldozatának gyümölcse az egyház. Az anya áldozatának gyümölcse a gyermek. Az ember szeretetáldozatának is van gyümölcse.

Gardiner egykori hajóskapitány megtérése után 1844-ben Hunt misszionáriussal Chilébe megy, hogy a tűzföldi vad indiánokat Jézushoz vezesse. A pogányok hamarosan mindenüket ellopták, futni kényszerültek, hogy életüket megmenthessék. De 1850 karácsonyán újra ott vannak. Kilenc hónap múlva egy angol hajó keresi a misszionáriusokat. Sátrukat, beme mindhármuk oszladozó holttestét és mellettük naplójukat megtalálják. Ebből megtudták, hogy a pogányok ismét mindenüket ellopták. Sem gyógyszerük, sem élelmük nem maradt – mártírok lettek. Nem sokkal később a kapitány fia és barátai az elhunytak sírjához közel missziói állomást létesítenek és hirdetik Isten szeretetét. Ennyi hitnek, ilyen krisztusi indulatnak láttán a tűzföldi indiánok nem tudtak ellenállni és keresztyének lettek.

Hiszem, hogy hálás szívvel emlékezhetünk ebben a vonatkozásban KISS Jánosra, a főtí kántorképző intézet hosszú ideig volt vezetőjére. Az ő szeretetből való szolgálata új életet indított el sokakban. Hány gyülekezetünkben szolgálnak olyanok, akik az ő szeretetének gyümölcsei! Aki ismerte, látta életét, tudja sokszor nem volt könnyű megmaradni az intézetben és vállalni annak gondját és baját. Ehhez neki bizonyosan ez adott erőt: Szeresd az Istent és szeresd felebarátodat.

A legnagyobb parancsolat így a legnagyobb jó is a magam és a másik számára is. A filmek, regények, életrajzok mind egyet is értenek ezzel. Mi tudjuk, hogy ez csak Jézussal válhat valósággá,

hiszen ennek a parancsnak a teljesítésére különösen igaz: Nélkülem semmit sem tudtok cselekedni. (Jn 15,5.) „Ha szerettek engem, megtartjátok az én parancsolataimat.” Jn 14,15.

Breboszky Gyula

Szentháromság ünnepe utáni 19. vasárnap

Mt 9,1-8

Jézus beteggyógyításai szinte soha nem „sima” esetek. Összekapcsolódnak a hittel, a bűnbocsánattal, a szombat értelmezésével, vagy valamilyen tanítással az Isten országáról. Máténál Jézus „programbeszédé” után különböző típusú gyógyítások következnek. A leprás meggyógyításánál Jézus akarata dominál, a kapernaumi százados szolgálja esetében megcsillan a lehetőség a zsidóságon kívüli üdvösségre, a gadarai megszállottak meggyógyításakor Jézus és a gonosz lélek (sátán) közti erőviszonyok tisztázódnak.

A leprás meggyógyításakor először hangzik Jézus szájából a „megbocsáttattak bűneid” kifejezés és ezzel együtt először keveredik konfliktusba az írástudókkal, illetve a farizeusokkal. Nyilván itt kell történetünk eredeti mondanivalójának lényegét keresnünk.

A szinoptikusokat összehasonlítva Máté a legrövidebb, legszárazabb. Ő nem beszél a tömeg miatt tetőt bontogató hordágyvívókról, és az álmélikodó tömeg szavait sem idézi. Viszont nála található a „bízál fiam” kifejezés, amely külön hangsúlyt ad a bűnbánatkor szükséges teljes ráhagyatkozásnak. Talán nem véletlen, hogy Máté szerkesztésében közvetlenül egymás után kerül a tenger lecsendesítése, a gadaraiakból a gonosz kiűzése, valamint a bűnbocsánat a béna esetében. Az első esetben az elemeken való uralkodás, a második esetben a Sátánon való uralkodás, a harmadik esetben pedig minden emberi lelken való uralkodás látszik kidomborodni. Így utólag nézve talán még a szentháromság titkára nézve is mondhat nekünk valamit e három történet egymásutánisága. Aki akkor először olvasta Jézus történetét, mindenképpen kapott egy „listát” Jézus uralkodási területeiről, mégpedig fokozva.

A katolikus új fordításban a 2. versben „bocsánatot nyerne bűneid” szerepel. Ezzel nemcsak a befejezettséget gyengíti és a homályos jövőbe mintegy kilátásba helyezi, hanem a passzív szerkezetet is erőtlenné teszi. Azt a passzív szerkezetet amely mögött mindig Isten illetve az ő megmásíthatatlan akarata rejtezik. Ugyanez a probléma az Apostoli Hitvallás ún. ökumenikus fordításával is. A Jézus mellett levő latrot valóban megfeszítették, meghalt és eltemették; Jézus azonban megfeszítettet, meghalt és eltemettetett. Ez nem egyszerű nyelvi ízlésbeli probléma.

Érdemes még kiemelni, hogy Jézus a beteghordozók hitét látva gyógyítja meg a beteget. Jézus tehát más hitét is elfogadja ahhoz, hogy egy másik személyen segítsen. (Természetesen ez csak a földi életre vonatkozó megállapítás, és semmiképpen sem érvényes a végső elszámolásra) Lényegében a kapernaumi százados és a kánaáni asszony esetében is ez történik. A sok oldalról megkérdőjelezett gyermek-kereszttség mellett szól az a tény, hogy Jézus azon is segíteni akar, aki akkor és ott még passzív marad.

A 3. versben az „en heautoisz” fordításánál helyesebb a „magukban”, mint az „egymás között”, ahogyan ez a 4. versből világosan kiderül.

A zsidó várakozások szerinti messiás sokmindenre feljogosítva érezhette volna magát, de a bűnök megbocsátása nem tartozhatott a hatáskörébe. Jézus itt is azt a módszert alkalmazza, hogy nem önmagáról tesz tanúbizonyságot, hanem az egyik féle hatalmát felhasználja egy másik féle hatalom gyakorlásának jogosságára. Pl. Keresztelő János kérdésére adott válasz. Minthogy a „Mit könnyebb kimondani...” kérdésére nem kap választ, gyógyításával bizonyítja, hogy az előtte kimondott bűnbocsánathoz

is joga volt.

Az igehirdetéshez – A helyes sorrendre Jézus tanít

Akik Jézushoz vitték a bénát, ezt nem azért tették, hogy Jézus a bűneit bocsássa meg. Az ő sorrendjük más: előbb a gyógyulás aztán még jöhet az „egyéb” is. Hitüket nem lehet megkérdőjelezni, Jézus sem kérdőjelez, hanem hitüket kijavítja, talpára állítja. Jézus szeretetét mutatja, hogy *valóságosan* akar segíteni az emberen és nem csak felszíni, látszattmegoldásokat adni. Jézus nem látványosságra törekszik, ezt az utat már a második megkísértés-kor elutasította. Ő nálunk jobban tudja, hogy ha valakinek csak a teste gyógyul, nem kap megoldást az életére.

Sorolni lehet az olyan helyzeteket, ahol „jóhiszemű” keresztyének a sorrendet felborítják. Ahol a test gyógyulása, kényelme, megelégtése az első és a századik cél, azután jöhet a lélek is, ha még van rá idő, erő, hit. Sokszor nem könnyű felismerni azt az összefüggést, hogy a test azért nem tud gyógyulni és megelégedett lenni, mert a lélek beteg. A szent sorrend felboríthatatlan. (Mt 6,33)

Jézus hatalmi területe az egész ember

A világi törvényekben világosan el kell egymástól határolni a hatásköröket. Munkaköri leírásokat kell készíteni a dolgozóknak, hogy a kötelességét mindenki maradéktalanul elvégezze, ugyanakkor senki se kaszáljon bele a másik hatáskörébe, területére. Jézus hatásköre a teljes ember: a lelke és a teste. A farizeusok és az írástudók jobban örültek volna, hogyha Jézus csak a test gyógyításánál marad. Ma is sokan örülnének ha Jézus csak szók keretek között mozoghatna, és nem az egész emberen lenne hatalma.

Kényelmetlen, hogy Jézus belelát az emberbe, mint ott az írástudókba, a gondolatokat, szándékokat, mozgató rugókat tisztán látja. A világi gondolkodást ma is rendkívüli módon zavarja annak a lehetősége, hogy valaki komplexen beláthat az egyes ember minden magánterületére. Például a személyi szám eltörlése. Jézus azonban személyi szám használata nélkül is pillanat alatt átlátja a megánszféra minden zugát. Nem azért, hogy visszaéljen ezzel a hatalmával, hanem hogy segítsen. Bár meg kell jegyezni, hogyha farizeusi gondolkodáson – amely magát tartotta egyedül igaznak – Jézusnak sem akkor, sem most nem sikerült úrrá lenni. A farizeusi gondolkodás, akár bennünk van akár másokban, ma is a legnagyobb akadálya Jézushoz jutásnak.

Nagy „szerencsénk”? hogy Jézus hatáskörébe testünk-lelkünk beletartozik, mert akár az egyik, akár a másik kimaradna, féloldalas lenne a gyógyulásunk.

Kivel találkoztam?

Úristen, kivel találkoztam, ki lehet ez? – teheték fel magukban a kérdést a beteghordók, akik talán még magukban sem mertek ekkora hatalmú embert elképzelni.

Úristen, ki lehet ez? – tették fel a kérdést a farizeusok, hogy Istent káromolja és Isten mégis igazat ad neki a betegségen levő hatalmával. Ki ez aki jobb nálunk, aki jobban szeret mint mi szeretünk, aki népszerűbb, mint mi, akit az Isten jobban igazol, mint minket?

Úristen, ki lehet ez? – kérdezi a körülálló tömeg akik még csak odáig jutnak, hogy az Isten ilyen hatalmat hogyan adhat embereknek. Mai kívülállók ők, akik nem Krisztust látnak, hanem vonzó, rejtélyes hatlamú Jézust. Jézus azonban már megérintette őket. Neki nem szimpatizánsokra nem szurkoló-táborra van szüksége, hanem munkásokra.

Úristen, ki lehet ez? – kérdezheti végül magában a béna, akivel azonosítsuk most magunkat. Ki ez, aki megszólított, aki meggyógyított, ki ez, aki megszólított, ki ez, aki belelát az életembe, ki ez aki kiválasztott, ki ez, aki halálba ment értem? Ki az, akinek ilyen hatalma van rajtam ma is?

Ha ezt sikerül végiggondolni, ugyanúgy megjelenik a szívkben a dicsőítés mellett a félelem is, mint ott, egykor a körülállóok szívében.

Mekis Ádám

Szentháromság ünnepe utáni

20. vasárnap

Mt 22,1-14

Exegézis

A nagy vacsoráról szóló példázatot Mt és Lk evangéliumában olvassuk. Valószínűleg ugyanaz az alap-példázat van mindkét szöveg mögött, ezt nem ismerjük. A rendelkezésünkre álló szöveget Mt és Lk is változtatta a szöveg összefüggésének és leírás történeti helyzetének megfelelően. A rabbinista irodalomban is olvassuk egy gazdag emberről, aki lakomát rendezett a tanácsosok számára. Mivel azok nem mentek el úgy rendelkezett, hogy jöjjenek a szegények és egyenek. Ennél a történetnél még érthető a vendégek rejtélyes magatartása. A vendéglátó ugyanis vámszedő volt, aki azért rendezett lakomát, hogy a meghívott előkelőségek társadalmilag befogadják őt. A meghívottak azonban mintha összebeszéltek volna, nem mennek el, s ezzel mutatják ki megvetésüket. A meghívó dühében koldusokat hivat az asztalához. Elképzelhető, hogy Jézus ismerte ezt a történetet, és ez van az ő eredeti példázata mögött. Jézus is átfogalmazta, az ő mondanivalójának megfelelően, Mt és Lk tovább változtatnak a szövegen a saját koncepciójuk szerint.

Exegetikai szempontból a Mt szöveg jóval nehezebb, mint Lk feldolgozása. Itt a példázat jóval nagyobb szabású és több az érthetetlen vonása. A nagy vacsorából királyi menyegző lesz. A meghívottak egy része megöli a király szolgáit. A király kiírja a gyilkosokat és felégeti városukat. A király azért hív új vendégeket, mert a meghívottak nem voltak méltók. Mt külön említi, hogy a szolgák jókat és gonoszokat „egyaránt” hívnak.

Mégis kifogásolja a király, hogy az egyiknek nincs menyegzői ruhája, s emiatt igen súlyosan megbünteti. A 14. vers befejező logionját sem könnyű megértenünk. Mi lehet az oka a szöveg ilyen nagymértékű megváltozásának? Az exegeták szerint ennek oka az ősegyház sajátos helyzete. Misszionáló egyházzá kell lennie, mert elmaradt a parúzia. A missziót végezni kell a pogányok között is. Indokolni is kell, hogy miért fordulnak a pogányokhoz. Azért, mert a választottak, Izráel népe elutasította Isten meghívását. Elutasította a próféták szolgálatát, elutasította a Keresztelő bűnbánatra hívását, végül elutasította Jézus személyét és az apostolok munkáját. Ez az elutasítás nem elvi állásfoglalás, hanem olyan drasztikus nem, amelyet Jézus keresztje és a mártírok vére jelez. A misszió másik indoka, hogy a király mégis mindezek ellenére megtartja a menyegzőt. A nagyforgalmú útkezesztdésekre küldi szolgáit, ahol már mindenféle idegen népek is vannak. Ezek a jók és gonoszok már nem a Lk által említett elesettek.

A pogányok közül jött idegenek megjelenése azonban komoly problémákat is felvet. A misszionáló egyház azt tapasztalja, hogy az Isten ingyen kegyelméről való tanítást sokan félreértik és félremagyarázzák. Mintha nem lenne fontos a meghívottak magatartása, erkölcsi elkötelezettsége (Róm 3,8; 6,1, 15 Jud 4). Ebben a missziói helyzetben ezért kell Mt-nak az eredeti példázatot kiegészítenie egy másik példázattal (11-13). A kiegészítő példázat legnehezebb része a menyegzői ruha értelmezése. Nehéz helyzetben vagyunk, mert a megkérdezett hallgat. Semmit nem felel, nem indokolja, hogy miért nincs megfelelő ruhája. A példázaton ezt a részét többféle módon próbálták megmagyarázni. Az egyik magyarázat szerint a meghívottakat a meghívó ajándékozta meg ünnepi ruhával. De nincs bizonyíték arra, hogy valóban ez volt Jézus idejében a gyakorlat. Van olyan értelmezés is, hogy ez nem különleges, ünnepi alkalmakra szolgáló öltözet, csak kimosott, tiszta ruhára kell gondolnunk. A vendég nem gondolt arra, hogy legalább kimossa a ruháját. Hasonló értelmű a rabbinista magyarázat. Eszerint ez a tiszta ruha: a bűnbánat. „Térj meg egy nappal a haláloed előtt!” – mondták ők. S mivel a haláloed idejét nem tudod, élj mindig bűnbánatban. Egy másik magyarázat ótestamentumi eredetű. Ézs 61-re gondol, amely kedves ígéje volt Jézusnak. Itt ezt olvassuk a 10. versben” ... víg örömmre indít Istenem, mert az üdvösség ruhájába öltöztetted, az

igazság palástját terítette rám, mint völegényére, aki fölteszi fejdíszét, mint menyasszonyra, ki felrakja ékszereit. „Isten a megváltottakat felöltözteti az üdvösség fehér ruhájába. Hasonló értelemben olvasunk a Jelenések könyvében a fehér ruháról (3,4-5,8) fényes, tiszta gyolcsról (19,8), amelyet Isten fog a megváltottaknak ajándékozni. A fehér ruha az Istentől ígért igazság és a megváltottakhoz tartozás jelképe. A tékozló fiú hazatérésekor is a legszebb ruhát hozatja elő az atya. Ott is az atya szeretetének, megbocsátásának a jele az ünneplő ruha.

Az ősgyülekezet komolyan vette, hogy a parúzia késése nem annak elmaradását jelenti. S ezért figyelmezteti a gyülekezetet, hogy mindig legyen készen a visszatérő Úr fogadására.

Meditáció

Isten lakodalmi asztalt terít meg nekünk Jézus által. Bűnbocsánat, öröm, új élet, üdvösség – ilyen étkek várnak ránk az asztalon. Isten jól tudja, hogy mindezekre nagy szükségünk van. Ezért hívogat olyan fáradhatatlanul asztalához. Összeszámoltuk-e már, hogy hányszor hívott Isten. A példázatabeli kétszeres meghívásnál sokkal nagyobb szám jön ki. Mégis gyanakodva fogadjuk ezt a meghívást. Miért? Részben azért, mert emberek által történik. Ember-szolgák keresztelnek, tanítanak, prédikálnak nekünk. Emberek irányítják Isten felé a gondolatainkat, életünket. Szolgálatukban emberi oldaluk is megmutatkozik. Mi pedig „istenibb” személyeket és módszereket várnánk. Az is megtéveszt minket, hogy ez a király nem erőszakoskodik. Eltűri, hogy semmibe vegyük a meghívást. Pedig ő előre, kellő időben szól, hogy elrendezhessük ügyeinket. A büntető expedíció „kilóg” a példázatból. Az evangélista nem azt akarja igazolni, hogy jogos a király haragja és a büntetés. Inkább azt akarja megmutatni, hogy milyen oktalanság volt Izráel engedetlensége. Ennek egyik komoly következménye a büntetés lett, de a másik az, hogy engedetlenségük miatt Isten a pogányokhoz fordul.

Isten meghív, de a meghívást vissza lehet utasítani. Mt nem indokol, nem magyarázkodik. Nyíltan, egyenesen megmondja: nem akartak elmenni, nem törődtek vele. Ami egy lakodalmi megszervezésénél elképzelhetetlen, az itt megtörténik. Mindenki egyértelműen visszautasítja a meghívást. Jézus nemcsak a lélek tani hatás miatt alkalmaz ilyen éles kontrasztokat. Az is döbbenetes, hogy ilyen meghívást vissza lehet utasítani. A meghívó haragja és bosszúja is érthető. De az megmagyarázhatatlan, hogy ilyen csúfos kudarc után újra kiküldi a szolgáit, hogy hívjanak be válogatás nélkül mindenféle embert. Mintha nem tudná, hogy ezután is sokan lesznek, akik nem veszik komolyan, elutasítják a meghívást. Az ügyszó mértén felháborító, pimasz módon. A szolgák tevékenységének egyik legnehezebb része, ennek a sok mellébeszélésnek a meghallgatása. Kevesen mondják meg nyíltan, hogy nem érdekel ez az ügy, nem törődöm vele. A többség azt mondogatja, hogy szép, komoly, hasznos, mi is szívesen résztvennénk benne, de ... Amikor az útkeresztözdeésből mindenki egyaránt jöhet, az is veszély, hogy igen alacsony lesz a követelmény-küszöb. A közösség részéről pedig fennáll az alacsonyabb szintű kielégítésnek a veszélye. Ez történhet kényelemből, elvtelen megértésből, önmagunk iránti igénytelenségből. Valaki szövetkezeti igazgató volt éveken át. Akkor nem mert (akart?) a gyülekezethez tartozni. Most, hogy enyhülés jött egyházi adót akar fizetni. Meglepődik, hogy ez milyen alacsony. Ahova eddig tartozott, ott sokkal magasabb tagdíjat kellett fizetni. Templomba ezután sem kíván járni, hiszen valójában nem is nagyon hisz. Arra nem gondol, hogy a befogadó közösségnek eddig is fenn kellett tartania magát. S arra sem, hogy élete példájával családjában erkölcsileg kivégezte azt az ügyet, amelyet ez a közösség képvisel. 10-12 éves gyerekek szégyellni kezdi, hogy nincsenek megkeresztelve, mert a többiek pogánynak csúfolják őket. Szorgalmasan járnak hittanra, s őszintén megmondják, hogy szerintük nincs Isten. Csodálkoznak, hogy a papjuk miért csinál lelkesítő kérdést abból, hogy megkeresztelje őket... Feltupfrozott fiú lelkesen meséli a TV-ben, hogy miért lett az új zenei irányzat követője. Egyszer csak olyasmit mond, hogy ő senkinek sem tesz rosszat, mert fél a pokoltól. Nagy zűrzavar van a fejekben s a gyakorlatban a király ügyével összefüggésben. Ezért kell odafigyelnünk arra, amit a második példázat tanít. A meghívás elfogadása komoly elkötelezéssel jár.

Aki a király asztaláról már kapott valamit, aki a menyegzőre készül az nem élhet akárhogyan. Nem arról van szó, hogy frissen hegyezett törvény-karókkal újabb utat jelöljünk ki. Azt kell megértenünk, s tanítanunk, hogy Isten igazi segítséget tud adni. Olyan belső megújulást, amelyből külső élet-átalakulás fakad. Ha a fordítottját akarjuk tenni, akkor csak becsapjuk önmagunkat és megtévesztjük egymást.

Nagyon alapos, jól használható feldolgozás a Lelkipásztor 1975. szeptemberi és 1982. júliusi számában. Ez kiegészítés.

Vértesy Rudolf

Szentháromság ünnepe utáni 21. vasárnap

Jn 4,46-54

Jézus meggyógyított egy haldokló gyermeket. Túl azon, hogy csodatevő hatalmát újra megmutatta és segítő szeretetét nyújtotta egy nyomorultnak, ezzel a csodával Jézusnak különös célja volt: JELKÉNT tette. A jel útmutatás, figyelmeztetés. Jelen esetben a HIT számára történt a jel: Jézus azért cselekedett, hogy a hitet igazzá tegye. A mai gyülekezetet is ezért szólítja meg Jézus csodatelele.

1. Hitünket megtisztítani akarja Jézus. Nem „megrögzött” hitetlenekhez szól, hanem „helytelenül” hívőkhoz. Pl. reménytelen a hitünk. A kapernaumi királyi tisztviselő nem kételkedett, nem félt; tudta, hogy Jézus segít. Jézus reménységre akarja tisztítani a hitünket. És felelősségérzetre. Gyermekre íránt való szeretete nem bizonytalan megoldások felé vitte, hanem Jézushoz. Félreértett felelősség helyett az igazi hit Jézusnál talál beteljesedést. Türelemre is nagy szüksége van a hitünknek. Jézus nem azonnal segített a beteg gyermekre. Az apa ezt elfogadta. A mi hitünk egyik megölője az, hogy az időpontokat nem tudjuk Jézusra bízni. Talán azért sem, mert télenül nem szeretünk várakozni, s megfélekedünk arról, hogy a hit nem semmittevő várása Krisztus szeretetének, hanem nagyon is „tevékeny valami”. Jézus engedelmségre is meg akarja tisztítani a hitünket. Az apa nem mérlegelte a helyzetet, amikor Jézus azt mondta neki: „Menj el...” Azonnal elindult.

Végső soron teljes bizalomra akarja tisztítani a hitünket Jézus, hogy „jelek és csodák” nélkül is higgyünk ígéjének, magának Jézusnak. Mégis kegyelem, hogy ma is kapunk jeleket. Az ige a legfőbb jel, de sok más eseményt, embereket, stb. felhasznál Jézus arra, hogy általuk jeleket mutasson, s tisztítsa hitünket. Az a baj, hogy nem veszünk észre jeleket, vagy nem értjük, esetleg félre értjük. Ezért a következő, amit Jézus tenni akar a jelekkel:

2. Hitünket értelmessé tenni. Amikor az apa „megállapította”, hogy abban az órában hagyta el fiát a ház, amelyben Jézus az ígéretet tette, sok mindent megértett. Pl. azt, hogy mennyire senkik, porszemek vagyunk mi emberek. Mit ért az ő hatalma, tenni akarása, amikor benuktan kellett szemlélnie a szenvedést. Egyedül Jézus hatalmas és erős, aki egyedül tud segíteni. Megbizonyosodott az is, hogy érdemes volt imádkoznia. Nem hiába ment Jézushoz, kérése nem talált süket fülekre. Krisztus teljessítette kérését. Sokszor azért erőteljes az imádságunk, mert nem merünk Jézus hatalmában bízni. Pedig sokszor meg akarta „értetni”, hogy megtartja ígéretét: meghallgatja imádságunkat. Egészen világos lett az is, hogy Jézus azt adta, amire szükség volt. Mindig így tett: az éhezőnek kenyeret, a betegnek gyógyulást, a bűnösnek bocsánatot adott. Mi sokszor a legszükségesebb helyett mást várunk. Jó, hogy Jézus jobban tudja, mire van szükségünk, s a jelekkel ennek megértésére is tanítgat bennünket.

Jézus minden szavával, cselekedetével életet ad. A földit is ő adja, de azért, hogy benne „megértesse” velünk, hogy végső célja az örök élet ajándékozása. Ennek érdekében ad olyan jeleket is (pl. betegség), amelyekben valóban csak a hit tudja fölfedezni a szeretetét. Hit nélküli keserűség és zúgolódás jár ezek nyomában. Az „értelmes” hit mindenben megtalálja Isten mentő kegyelmét.

– Nyitogatja Isten a szemünket különféle jelekkel. Az Ő ajándéka az is, ha megértjük ezeket. Járjunk hát nyitott szemmel. Vegyük észre a jelekben a jelek adóját. Örüljünk és adjunk neki hálát.

3. Hitünket gyümölcsözővé is akarja tenni Jézus. Történetünkben a királyi tisztviselő „egész házanépe” hitre jutott. A közvéleményben, sőt hivatalos megnyilatkozásokban is, sokszor halljuk azt a véleményt, hogy a „vallás magánügy”. Bizonyos megközelítésben, különösen az elmúlt évtizedekben, volt ebben bizonyos „egyházmentő” tendencia. De ha a hívő ember lelke benső ügyének, „magánügynek” tartja a hitét, akkor alaposan rászorul arra, hogy ettől a tévedéstől Jézus megtisztítsa. A hit gyümölcsstermése nemcsak a saját életünk megújulását jelenti, hanem kell, hogy hatása legyen a környezetünkre is. Családokban, munkahelyeken ma is vannak példák arra, hogy hitben járó emberek „vonzanak” másokat is Krisztushoz. Persze, csak ott, ahol a hit nem marad „lelki magatartás”, hanem szeretetben valósul. Ahol ez nincsen meg, ott inkább taszít a „vallásos” meggyőződés hangzatosága. A templomba járók mindennapi élete a mérték a kívülálló szemében Isten és egyháza megítélésében. „Eredmény” elérni nem tudó keresztények szokták emlegetni, lelkiismeretük megnyugtatóására, hogy a hitet Isten teremti. Mi hiába próbálkozunk megnyerni az embereket, ha Isten nem teszi őket alkalmassá. Ez így igaz. De az eredménytelenség nem tehet télenm, sőt még több erőfeszítésre kell, hogy késztessen bennünket. Sok a panaszunk az emberek közönyére, mozdíthatatlanságára is. Ebben is sok igazság van. Van azonban olyan tapasztalat is, hogy ott mozdíthatatlanok az emberek, ahol nem a bizonyágtéves erejére, hanem az eredményhajszolásra teszik a hangsúlyt. Lelkészek erőszakossága, gyülekezeti tagok stüreglő-dése egyaránt tapasztaltatják velünk ezt a ténnyt. Amikor szolgálatunk eredménytelensége miatt panaszkodunk, komolyan szembe kellene néznünk azzal a kérdéssel, hogy vajon nem miattunk mozdíthatatlanok-e az emberek. – Hitünk gyümölcsstermésének sokszor az is az oka, hogy féltünk az emberektől. Közvetlen hozzátartozóink, barátaink jól ismernek bennünket, bűneinket, mulasztásainkat is. Hogyan mernénk bizonyosságot tenni arról, amit magunk sem élünk. Mások az emberek gúnyolódása fojtja belénk a szót. A jelek komolyan vételének éppen itt kellene érvényesülnie. Krisztus jelei éppen annak a bizonyosságai, hogy ő nagyobb mindennél: bűneinknél is, félelmeinknél is.

Szabad észrevennünk azokat a jeleket is, amelyek a hit gyógyelmét, gyümölcsstermését mutatják. Nem saját dicsőségünk táplálására, hanem erőforrásként. Alkalmatlanságunk bűntudata nem köthető meg a hitünket. Sok jel mutatja, hogy alkalmatlanságunk ellenére Krisztus fölhasználhat bennünket mások hitre jutásában. Imádságunkból ne hiányozzék a könyörgés: Isten tegye hitünket gyümölcsözővé mások üdvösségére.

A királyi tisztviselő fiának meggyógyítását Jézus „második” jelként cselekedte. (Az első a kánai menyegző történet.) A mi életünkben vajon hányadik jelnél tart Jézus cselekedete? Könyörögnünk nyitott szemért, hogy észrevegyük a jeleket, s azok ne legyenek hiábavalók a számunkra.

Bárány Gyula

Szentháromság ünnepe utáni 22. vasárnap

Mt 18,23-35

Minden Isten kölcsöne?

Jó hogyha a példázat adósságjellegét az első hitágazat hívő fölismerésével enyhítjük. Isten ugyanis eredetileg szeretetéből adott nekünk mindent. De mivel nem az Ő akarata és rendje szerint élünk a kapott javakkal, ezért adósság lesz belőle. Önmagam, szeretteim, embertársaim, a teremtett világ javai nem indítanak köszönetre, hálára, boldog továbbadásra. A számonkérés és elszámoltatás folyamatában lassan mindenki az én adósom lesz.

Gyermekek szinte felelősségre vonják szüleiket, nagyszülőket: minek nektek a kényelmes lakás? Mi szükségetek van még új ruhára, berendezési tárgyakra? Milyen könnyen vagytok, mi pedig keményen küzdünk a holnapért! – Máskor alkalmas időben mutatott kedvességgel elérik vérszerintiek, ismerősök takarékoságából gyűlt pénzét, javait. Azután már tájukra sem mennek. – Fordítva is megtörténik. Rossz szülőnek akkor kellene gyermek-e, amikor jól kereső ember lett.

Nemzetek és nemzetiségek között is fölizzik a földi ország területének, javainak, kultúrájának egyoldalú értékelése. „Tö-lünk kaptatok, vetetek el mindent egykor. Jövevények, hazátlanok, csavargók vagytok!” Népek osztozkodnak a föld természeti kincsein, energiáin, mintha az csak egyiké, vagy másiké volna. Gigantikus terveket készítenek és műveket építenek, azután: „Fizessétek meg, amit nektek építettünk!”

Történelmi és gazdasági fordulat idején a régmúlt birtokviszonyai, másfelől a hatalommal, vagy szakértelemmel szerzett javak jogossága lesz társadalmi vitakérdés és egyéni indulatok témája. – Itt lehet különösen lemérni, milyen súlya van gondolati, szóbeli és tettei bűneinknek. Mi dúl a szívek mélyén? Mi fertőz, gyújt és éget az ajkakon! A kártevő tettek, a helyrehozhatatlan sérelmek és veszteségek csak a jéghegy csúcsa.

„Könyörülj!”

Tele vagyunk panasszal. Könyörtelen adósságláncolatban élünk. Ahhoz, hogy mai emberhez méltóan éljünk gyakran adósságba verjük magunkat. Pénzkölcsöneink kockázata kecsegtető és szorongástkeltő. Zsonglőrök, hazárfrozók, ügyeskedők és kalandorok kopasztyják a 100 dénárral adósok, befektetők bőrét. A modern kölcsönzés személytelen, de annál következetesebb behajto. A pénz törvényeinek könnyen vétele egzisztenciális nyomorhoz vezet. A pénz hatalmának képviselői és végrehajtói nem érznek, vagy nem érezhetnek lelkiismeretfurdalást a csődeljárás során.

Kidíltanak az Istent ismerők, akik idején fölismerék adósságukat. Kiáltanak a pénz haláltáncában kimerültek, a gyorsan aláhullók kíméletért és adósságütemezésért. Néha azt hisszük mi aprópénzesek, hogy a „pénzt, egészséget, sikert” birtoklók sosem fognak kiáltani, hiszen sokszor süketek a megalázkodók könyörgésére. A Zsoltárok sora szól fájdalmasan a rajtavesztettek esedezéséről. De a bukott Dávid, a nagymenők és a „hatalom” emberi is porba zuhannak, térdre esnek Isten előtt. Családi otthonok és kapcsolatok romjain osztozkodók, munkahelyi részvényesek papírjaikkal, „magasabb kategóriába” tartozók talán a „legbelsőbb” szobában könyörögnek, mielőtt törvény, számonkérés elé menne, vagy új helyet keresnek. Mert már a státusszimbólumos helyről való elmozdítás is kétségbeeséssel jár: „Kapálni nem bírok, koldulni szégyeltek.” (Lukács 16:1-12.) Jézus az ókor satrapáinak élet-halál urainak eljárását idézi: rabszolgává aláztak mindenkit. Ma elég a teljes vagyoneklobzás és utcára tevés, ami ritkán fordul elő... Ha mégsem lesz koldussá a dúl, akkor újra fölveszi a régi mellényt, dölyföt és megint magas lóra ülhet. Ezért is szigorú Isten végső ítélete.

Ezért kis és nagy adósok kiáltanak mindig az Úrhoz: „Uram, könyörülj!” (Zsoltár 4:1, – 6:1-4, – 27:7-9, 51. – 57: 1-4. – 69:14., – 130., – 143:1.2.1)

Megbocsátani?! – Időben!

A kiáltás lehetősége abban van, hogy Isten igazsága Jézus óta nem megtorló, hanem hosszútűrésével együtt van. Az Ószövetség korában csak azt tudták, hogy „önmagáért” könyörül. Jézusban eljött haragja és törvényes megfizetése kiengesztelésének új korszaka. A Fiú áldozata alapján „nem örül a bűnös vesztén, hanem azt akarja, hogy megtérjen és éljen.” Ezért hallgatja meg a megtérő és bűnbánó könyörgését. Ez azonban nem jelenti, hogy vele, bocsánatával játszani lehet.

Jézusunk nagy árat fizetett a vasúti szerelvényi arannyal példázott adósság elengedésért. Őt vetkőztették ki mindenéből. Őt adták át a „kínzóknak.” Őt taszították ki az emberek közül, „a városon kívül” és az életből. – Ő a megalázott felebarát, aki némán tűr. Miatta türelmes az Atya és szeretete nagy. Bár „nem hagyja egészen büntetés nélkül a gonoszt.” (4. Mózes 14:18.)

Elvárja a valóságos megtérést és az új élet egymást elfogadó, egymásnak megengedő tetteit.

Ezért 1. A kegyelmi időt nyert ember ne fecsérelje el azt, amit kapott. 2. Adjon „kölcson”, illetve szfvből tovább az ingyen elnyert kegyelem alapján mindenből, amit „ráadásul” azon fölü is kapott. 3. Ne viselkedjen úgy, mintha ő volna mások szuverén parancsolója és kénye-kedve szerinti ura. Lelki-szellemi-anyagi-szociális értelemben bármit adnék a másoknak, az csak töredéke annak, amit Istentől kaptam. 4. Isten türelme a Jézus szenvedésért való kiengesztelés alapján áll fönn. De ez a kiengesztelés az egymás közti emberi ügyeinkben való igazi megbocsátásban gyümölcsözik. Ezzel a megbocsátással együtt jár a türelm Jézustól kapható több vonása: A megtéréssel befogadott kegyelem fordulatot jelent az embertársakhoz való magatartásban:

1.) Mivel Isten elfelejti adósságomat, én sem rovom föl, ami kárt és sértést okozott embertársam. Mert ha ezt nem tenném meg, lejár számomra a kegyelem ideje. Ez halálom előtt is megtörténhet. De visszafordíthatatlan lesz halálommal. A „még meg nem fizeti neki” mondat nem a halál és végső ítélet közötti idő, vagy hely, mely kiengesztelési lehetőséget jelent. (Szentek imádsága, tisztító eljárás nincs.) Új viszony kezdődik az „adósok” között. Nem egy kikövetelt megalázkodás, nem is gögös felülke-rekedés. Egymáshoz hajló megengesztelődés.

2. Bűnös természetünk miatt továbbra is egymás türelmes és elviselő megértése a bocsánatkéréssel, – adással rendeződött kapcsolatban. Máságunk megmarad, régi emberünk is föltűi fejét...

3.) Így oldódik lassan a félelem és gyanú a régi harcokra emlékezés kísértéséig. Ézsau így bocsát meg Jákobnak, bár tudja, hogy az elsőbbség eldőlt. József nem földi apjára tekintettel volt türelmes, testvéreinek nincs mitől félnie a temetésnél. – Zakeust nem rabolják ki és tapossák agyon a hamis hasznot visszakövetelők.

Mert mindenünk Isten kölcsöne. Jól ismeri megfizethetetlen adósságunkat, de Jézusért könyörült. Meg kell bocsátanom időben, mert lejár a kegyelem ideje.

Bödecs Barnabás

Reformáció ünnepe

Róma 10,4-11

Őseink régi ünnepe, hol van már a te fényed? Kinek szívében pirosbétűs ünnep október 31? Hányakkal történik meg még, hogy ezen a napon szabadságot vesznek ki, vagy legalább néhány órára elszöknek munkahelyükről? Vannak-e még tele templomok ezen a napon? Luther győzelmes himnuszát harsogják-e még egy szürke októberi hétköznap reggelén?

Szeretjük-e igazán egyházunkat? Vagy érzünk-e legalább részvétet iránta? Nem kell-e pirulni, mentegetőzni, ha a sajtó a lutheránusokat emlegeti? meg tud-e újulni igazából egyházunk, nem úgy, hogy kullog a hatalmas társadalmi változások és más felekezetek után, hanem belülről megtisztulva, igaz megtéréssel és ébredéssel?

Csaknem fél évvel Reformáció Ünnepe előtt from ezeket a sorokat. Nem tudhatom, hogy ezek az aggódo kérdések ilyen formában napirenden lesznek-e még, de az biztos, hogy pusztán hagyományörzésből nem tudunk megélni, s a gyökeres egyházi megújulás ekkor is gyötrelmes harc lesz sokak számára.

Az ígéről

Mai perikópánk valóságos teológiai kisszótár! A szöveg csak úgy hemzseg az olyan terminus technicusoktól, mint *dikaiosz-né, pisztis, nomosz, küriosz, kériuszszó, egeiró, telosz, sótéria* és hasonlók. A bőség zavarával kell megküzdőnünk. Óvakodnunk kell attól, hogy sokat markoljunk, de attól is, hogy tömény teológiát vigyünk a szószékre. Ebben az esetben prédikációnk

hatásfoka ugyanis olyan lehet, mintha a telefonkönyv valamelyik oldalát olvasnánk fel. A teológiát, e számunkra legszentebb tudományt művelni kell szüntelenül, ám a hívőknek nem teológiát kell hirdetnünk, hanem az élő Istent. Nem is krisztológiát, hanem a meghalt és feltámadott Krisztust.

Pál is éppen ezt teszi: ősi teológizálással szemben Krisztust hirdeti, akinek megjelenésével és váltásművével teljesen átértékelődik az ember és a törvény viszonya. Mert a törvény *telosza* Krisztus (4.vers). Döntő jelentőségű ennek a szónak a fordítása, hiszen az valaminek a végét és célját egyaránt jelenti, s bizonyos összefüggésben ezek egymást kizáró fogalmak lehetnek. Új fordítású Bibliánk mégis meghagyja ezt a kettősséget, olymódon, hogy az egy szót kettővel adja vissza. Tény, hogy az Újszövetségben a *telosz* gyakran a vég értelemben szerepel, pl. Jel. 21,6-ban és 19.30-ban: „Én vagyok a kezdet és a vég”, ugyanakkor a szó eredeti értelme a célt jelöli meg (vö. teleológia). Talán helyesebb, ha a *teloszt* nem is vég-nek, nem is cél-nak, hanem *beteljesedésnek* fordítjuk, ami nyelvilag és tartalmilag egyaránt helytállóan tűnik. Lk 22,37 pl a *teleo-t* használja, ebben az összefüggésben: „be kell teljesedni rajtam annak, ami meg van írva”, továbbá 1 Péter 5.8 szerint is a Krisztus-hit *telosza* (beteljesedése) az eszhatologikus üdvösség. János 19,30 *teteleszthai* szava is ebben az értelemben, győzelmi kiáltásként értelmezhető: elvégeztetett, teljességre jutott. Mindez pedig a Hegyi beszéd törvény-értelmezésével is összefüggésben van – amit pedig gyakran szembeállítanak Pál törvényfogalmával –, hiszen mind a két esetben Krisztus az, aki a törvényt beteljesíti.

E reformációi „teológiai kiesszótár” többi kifejezését is hasonlóképpen meg lehetne vizsgálni.

Teológiai csomópontok

Feljebb azt írtam, hogy nem teológiát vagy krisztológiát kell prédikálnunk, hanem az UR Krisztust – ennek érdekében azonban komoly, elmélyült teológiát kell művelnünk az íróasztalunknál. Az alábbi fogalom párokat érzem a legfontosabbnak:

Törvény és evangélium: Éppen reformáció ünnepe és éppen a Római levél kapcsán lehet igen nagy a kísértés, hogy a törvényt és az evangéliumot megpróbáljuk kijátszani egymás ellen. Maga Pál többször ír arról, hogy a törvény jó, csak én, nyomorult ember vagyok rossz. A Galata-levélben nevelőnek, „pedagógusnak” nevezi a törvényt, aki Krisztushoz vezet el bennünket. (Bár e hely kapcsán is meg szokták említeni, hogy nem valami jószágos tanító bácsiról van itt szó, hanem képzett, de durva rabszolgáról, aki bizony bántalmazza is a gyermeket.) A páli törvényértelmezés lényege, hogy a törvény jó – de nem a megigazulás szempontjából! A hívő ember számára a Krisztus-esemény által véget ér a törvény, mert betöltötte hivatását.

Hit és cselekedet – Az előbbiekből következik, hogy nem a törvény cselekvése tesz igazzá Isten előtt, hanem a hit a megváltó Krisztusban. E két fogalmat sem szabad azonban kijátszani egymás ellen, hiszen Jézus példázataiban egyértelműen a cselekvő szeretet az, amely valakit üdvözíthet (Máté 25 stb.). Itt egyfelől igaz Luther mondása: „A hit nem kérdezi, kell-e jót cselekedni, hanem mielőtt kérdezné, már megcselekedte azt”; másfelől tudatosítanunk kell a harmadik teológiai fogalom párt jelentését, amelynek értelmében nem használhatjuk váltófogalomként a megigazulást és az üdvösséget.

Megigazulás és üdvösség – a megigazulás a mindenkori jelen aktusa: mivel „non posse non peccare”, saját cselekedeteimmel nem állhatok meg úgy Isten előtt, hogy ő igaznak tartson engem. Viszont hit által, Krisztusban valósággá válhat ez a megigazító, kiigazító aktus. Az üdvösség viszont az eszhatologikus jövő területe – amely persze már a jelenben megkezdődik –, s ott, az utolsó ítéletben valóban az lesz a kérdés, hogy megcselekedtük-e mindazt a legkisebbekkel is...

A szószéken

Pál apostol Római levele több alkalommal vált az Istentől rendelt ébredés, eszmélődés eszközévé. Augustinusnak nemcsak személyes életét változtatta meg a vele való személyes találkozás, de elkötelezést is adott neki az evangélium terjesztésére és az egyház szervezésére. Luther számára is földcsuszamlás-jelleget jelentett a páli igékkel való szembeállítás, teológiája sarokkövévé

tette a Római levél üzenetét. Századunkban Karl Barth híres Római levél kommentárja újította meg radikálisan a teológiai gondolkozást.

Mindehárom felsorolt személynél komoly vívódás előzte meg a nagy felismerést, amelynek birtokában aztán igazából a hit emberei lettek. Együtt vallhatták mai igénkkel: „aki hisz Őbenne, nem szégyenül meg” (11.vers). Az egyik legmegalázóbb állapot vagy helyzet a szégyen. Gyerekkorban rossz pedagógiával megcsúszott valakit, sok helyen használtak szégyenpadot vagy szégyenpályát. Amikor Kennedy elnököt megölték, az amerikai tévé képernyőjén hosszú időn keresztül csak ez a felirat volt olvasható: sohasem – szégyen. Népek vagy nemzetiségek megcsúszása mindig felháborító. Az elmúlt évtizedekben nagyon sok templomba járó keresztyént próbáltak megcsúsztatni munkahelyen vagy iskolában. Augustinus, Luther vagy Barth azonban elsősorban nem az emberektől való megcsúszástól félt, hanem attól, hogy Istennel szemben maradnak szégyenben. A győtrődő lélek ugyanis kétségbeesetten tapasztalja: Ő nem igaz Isten előtt, és saját erejéből nem is tud igazzá válni. A törvény cselekvése nem is tesz igazzá, de Krisztus igen. Igénk arról tudósít, hogy ez a Krisztus közel van hozzánk.

Közel van hozzád az Ige, a te szádban és a te szívedben”!

1.) Közel van az Ige

A kisbetűs Ige (a Szentírás) és a nagybetűs (Krisztus) egyaránt közel van hozzánk. A reformáció ajándéka egyrészt a Biblia kézbeadása, magyarázása, terjesztése – egyszóval felfedeztetése, másrészt a solus Christus nagyszerű elve, amely feloldoz a törvénykegyességek béklyójából és görcséből.

2. A szádban: Úrnak vallod Jézust

Reformáció mindig a hitvallásosság ünnepe is. Nem a betanult, gépiesen mondott hitvallásoké, hanem a dadogó, esendő, egyedül Istennek kiszolgáltatott hitvallásosságé. Hányszor hallgattunk, amikor szólni kellett volna, félve a szégyentől, bukástól, leégestől...

3.) Szívvel hiszünk

Hittünk nem elmélet, hívős teológia, hanem átélt, átérzett, személyes kapcsolat Istennel. Nem intellektuális hit, hanem egzisztenciális. Ezért is lehet reformáció ünnepe újra „pünkösdi ősszel”.

Ha száddal úrnak vallod Jézust, és szíveddel hiszed, hogy Isten feltámasztotta őt a halálból, akkor üdvözülsz – ez igénk központi gondolata. A hit tartalmát jelöli. A két párhuzamos állítás belső egységet alkot. A feltámadás nemcsak csodálatos esemény, hanem szoterológiai tény, üdvösségünk alapja is.

Meg lehet erre kérdezni: ugyan, kit izgat ma még, napi gondok közepette, az üdvösség kérdése? Hol találkozzunk az egyháztörténelemből megismert vajúddal, kínlóddal, Istennel? Hol vannak az imádságos életek, a romlás elmúlásáért sírva könyörgő Monicák? Hol vannak a lutheri formátumú győtrődő szerzetesek, s hol vannak azok a teológusok, akiket saját igehirdetéseik átélt kudarca, a visszhangtalanság érzése új vissz az igéhez?

Reformáció ünnepe: „pünkösdi ősszel”. Isten Lelke által megújulhat hitünk, újra égethet az üdvösség kérdése, és bennünk aléltásából újra élédhet egyházunk.

Fabiny Tamás

† Bártfay Kelló Gusztáv

(1912-1991)

Szarvason, Tessedik városában született. Édesapja hosszú évtizedeken át lelkesze volt az ó-templomi gyülekezetnek. Nekem is keresztelős és feledhetetlen konfirmáló lelkeszem. Köztiszteletben, közszeretletben álló személy. A család szlovák hagyományos kegyességi élete és a helyi evangélikus gimnázium szellemi háttére együttesen érlelte meg benne a lelkeszi pálya iránti vonzalmat. Amikor teológus lett, már az előző években is csapatostul indultak fiatalok Sopronba, a Hittudományi Karra. Teológiai tanulmányait 1930-34 között végezte úgy, hogy közben egy évet Erlangenben is tölt. A fiatal, ambiciózus segédlelkész magához vette a Deák-téri gyülekezetben való szolgálatra Raffay Sándor püspök. Csóváron és Pencen, mint parókust nagy szeretettel veszik körül hívei. Egy évtizedet tölt köztük, de jellemző, hogy húsz évvel később, amikor házat épít Rákócziútfőn, a munkából derekas részt vesz egykori híveinek nagyobb csoportja is. Temetésére külön autóbust bérelve mentek el, hogy megadják egykori szeretett papjuknak a végső tisztességet. Szülővárosában csak néhány évig volt lelkesz. Külső körülmények kényszerítő hatására szüneteltette egy ideig a szolgálatait. S átmenetileg világi pályán kereste meg a kenyerét. Újra szolgálataiba állva Tiszaföldváron kapott beosztást. Innen is ment nyugdíjba tíz évvel ezelőtt. Sok keserves csalódás után olyan baj érte a lábát, hogy szinte mozgásképtelenné vált. Magános éveiben jóbarátja, egykori évfolyamtársa vígasztalta, erősítette s gyakran ellátta a szent útravalóval, az úrvacsorával.

Bártfay Kelló Gusztáv a család felvidéki származására való tekintettel vette fel a kettős előnevet. Nyíltszívű lelkesz, akit őszinte judicium, mindenkivel szemben megbocsátás és jóindulat vezetett. Utolsó lehelleltéig érdekelt egyházunk sorsa, a gyülekezetek élete. Türelmesen hordozva egyéni élete nehéz keresztjét, csendesen hunyt el és tért meg atyáihoz. Porrészeit a halandóság útján őt megelőző szerettei porai mellé helyezték el a szarvasi ó-temetőben. Ravatalánál a vígasztalás evangéliumát Takács János hódmezővásárhelyi lelkesz hirdette.

„Azt tartom, hogy a jelen szenvedései nem hasonlíthatók ahhoz a dicsőséghez, amely láthatóvá lesz rajtunk.” (Róm 8,18.)

Pásztor Pál

Lelkeszi szolgálat kórházban betegek között

Életünk, világunk megváltozott körülményei új lehetőségeket kínálnak, de új kihívások elé is állítják az egyházakat. Ezeknek a területeknek egyik fontos része a kórházi lelkeszi szolgálat, amelyben az indulás nehézségei után a betegek növekvő igényével kell számolnunk. E terület három főbb kérdése, a teljesség igénye nélkül: a kórházi istentiszteletek, a lelkipásztori beszélgetések, a munka buktatóinak problémája.

Az Országos Ideg- és Elmegyógyászati Intézet egyházi szolgálatának közös tapasztalati anyaga, és részben az Országos Traumatológiai Intézetben, valamint a Korányi Frigyes és Sándor Kórházban szerzett tapasztalatok képezik e munka hátterét.

I. Kórházi istentisztelet

Az istentiszteleten sok lehetőség nyílik a pásztori munka megkezdésére. Az istentisztelet előtt lelkesz és gyülekezet egymásnak történő kölcsönös bemutatkozása fontos esemény minden alkalommal, mert a gyülekezet tagjai változnak. A bemutatkozást el lehet mélyíteni azzal, hogy a jelenlévő betegeket megkérjük, hogy pár szót szóljanak magukról, gyülekezetükről (ha van), családjukról, problémáikról. Ebben a helyzetben nagyon fontos a szelíd hangnem és annak hangsúlyozása, hogy mindenki annyit mond magáról, amennyit óhajt, és ha úgy látja jónak, akkor hallgat. Lényeges, hogy a betegek érezzék, hogy a bemutatkozás lehetőség: egymás megismerésére és az istentiszteletre való felkészülésre, nem pedig kínos kötelesség. Ennek a kezdő lépésnek az előnye, hogyha a beszélgetés kialakul, a betegek egymást is bátoríthatják, az alkalom után megkereshetik egymást. Ezzel a kórházi helyzetben kialakuló magány, félelem is csökken. A beteg, a betegtárs elhordozásában, meghallgatásában küldetést, feladatot kaphat, ami szintén sok erőt adhat. A fokozott egymásra figyelésben, a társ szenvedésének észrevételével sok kórtermi konfliktus megoldható. Az igehirdető lelkesz számára lényeges pont az ismerkedésben, hogy nem légtüres térben mondja el az igehirdetést, hanem a jelenlévők számára személyesen, de nem személyeskedve tudja hirdetni az evangéliumot. Lelkigondozói szempontból a bemutatkozások vagy a kiterő hallgatás értékes támpontot jelent, hogy az istentisztelet után kikre kell fokozott figyelmet fordítani. A bemutatkozás során azzal a veszéllyel számolhatunk, hogy egy-egy beteg bőbeszédűvé válik. Ezt valójában nem feltétlenül kell tapintatlanságként kezelni, hanem jelként. Figyelemfelkeltés, bizonytalanság lehet a háttérben. Tapintatos irányításra van szükség, hogy az istentisztelet

megkezdése, jó rendje és benne az igehirdetés-célkitűzése elérhető legyen. Az igehirdetés legyen rövid és közérthető kevés teológiai műszóval, mivel a beteg ember sokkal szűkebb határok között tud koncentrálni az állapota miatt. Az idősebb generáció általában sokkal komolyabban veszi a megszokott istentiszteleti formákat, ezért ki lehet hangsúlyozni, hogy a kórházi istentiszteleten más szabályok a mérvadók, ha valaki rosszul érzi magát, nyugodtan jelezze, ezzel nem történik semmi megbotránkoztató. A mozgásokban korlátozott betegeket lehet bízni az ülvemaradásra az igeolvasás és a hitvallás alatt. Az istentisztelet végén a búcsúzásban jó lehetőség adódik, hogy a betegeket a saját gyülekezetük felé orientáljuk. Ehhez kapcsolódik egy kényes téma, az adakozás kérdése. Úgy gondoljuk helyesnek, hogy a kórházi szolgálatban pénz nem foroghat! A betegek, ezt általában nehezen értik meg, mert az adakozást a szeretet motiválja, és az adomány elutasításában a saját elutasításukat élethetik meg. Sokszor szükségessé ilyenkor a határozottabb, nyomatékosabb hangvétel és az értelmes magyarázat. Vannak olyan esetek, amikor nem pénzről van szó, hanem mondjuk egy szép almáról, vagy egy imakönyvről, amit a lelkesznek akarnak ajándékozni. Találkoztam olyan beteggel, aki hosszabb rendszeres foglalkozást igényelt, és ennek végén egy „Ma így imádkozzatok!” kötetet ajándékozott meg. Ilyen gesztusok visszautasítása, nemcsak tapintatlan, hanem az emberi gesztus elutasítása is lenne. A búcsúzásnál, ha van rá keret és mód a lelkesz nyugodtan adhat valami apró ajándékot. A legjobb az olvasni való. Evangélikus Élet, imafüzét, ökumenikus énekfűzet, evangéliumi irodalom stb.

II. Lelkipásztori beszélgetés

A lelkipásztori beszélgetések a betegek jelentősen különböző alaphelyzete miatt (baleset, krízis, pszichés megbetegedés) különböző problémákat jelentenek. A lelkesz viselkedése legyen: aktív meghallgatás! Az aktív meghallgatás, elsősorban a lelkesz koncentrációját jelenti a beteg szavaira (hangjára, tartalmára), viselkedésére. A másokra figyelés a Szentírásban is hangsúlyos keresztyén alapszabvány. A kérdés gyakorlati következményei, összefüggései miatt érdemel külön kiemelés. A lelkipásztor első benyomásait a betegről, nagyon sok tényező befolyásolja, ezért az első benyomások nem mindig helyesek. Ezek a tévedések kiküszöbölhetők, ha végighallgatjuk, amit a beteg mond és információi segítségével alakítjuk ki a beteg problémájáról a valós képet. Létezik, bizonyos fokú hivatásbeli rutin, de „az ilyen esetem már sok volt” alapállásban könnyen elvethetjük a hozzánk forduló embertársunk sajátos problémáját.

A balesetet szenvedett és műtétre váró vagy műtéten túljutott betegek alapproblémái mindig megjelennek többé-kevésbé rejtetten a beszélgetésben. Ilyenek a baleseti sokk, a halálfélelem, az elmúlás gondolata műtét előtt. Néha számolni kell egy-egy baleset háttér okaival is. Volt egy nő beteg, akit

villamos gázolt el. A háttérben rendezetlen, széthulló családi élet és lánya alkoholizmusa állott. Állandóan ezeket a témákat járta körül gondolataival, így került a villamos alá. Így vetődött fel a kérdés, vajon a baleset figyelemcsökkenésből eredt-e, vagy öntudatlan öngyilkossági kísérlet? Ebben az esetben a beteget gyülekezete további gondozásába juttattuk. A kórházak egy részében a beteg általános és speciális kontaktus-igényét a velük foglalkozók (ápolók, orvosok stb.) nem képesek kielégíteni, részben sokrétű feladataik és túlterheltségük, részben a beteg speciális igénye miatt. A lelkész jelenléte önmagában, általában és hivatásában is igen fontos.

A suicidiumot megkísérelt betegek, vagy akik krízis állapotban vannak (családi problémák, alkohol, munkahelyi konfliktusok stb.) az első 5-10 percben felszínre tévőkkel foglalkoznak. „Én csak érdeklődöm, meséljen valamit a tisztelendő úr...”, Mi a véleménye a politikai helyzetről, lélekvandorlásról, időjárásról) ezek tartalmi szempontból irrelevánsak). A mellékes témákkal való foglalkozás mélyén a beteg a lelkészt vizsgálja meg. Ezeknek a témáknak a tartalmi jelentése: „fogadj el”. A türelmes, nyugodt, semleges válaszok a lelkész részéről azt juttatják kifejezésre, hogy „készen állok, várom a beszélgetést”. A semleges témák másik jelentősége, hogy a beteg nagyon nagy szégyent és büntudatot él át azért, amit elkövetett, azért nehezen kezd a beszélgetésbe. A semleges válaszok után a lelkész finoman jelezheti a betegnek, hogy az ő problémái érdeklik és erről nyugodtan, szabadon beszélhet, ahogy jön.

A beszéd megkezdését segíti a gyónási titoktartás pusztá megemlítése is. A beszélgetés megkezdése után nyugodtan meg kell várni a beteg további megnyilatkozásait életéről. Az első benyomásokat itt is nyugodtan félretehetjük, mert az alap problémát a beteg sokszor csak rejtetten körüljárva vagy hosszabb idő után mondja ki. A többszöri beszélgetésnek ezekben a helyzetekben is nagy jelentősége van, mivel egy beszélgetésből nem lehet pontos képet kapni a beteg problémájáról.

Az Országos Ideg- és Elmegyógyászati Intézetben a legnehezebb, legidőigényesebb a beszélgetés a pszichés betegségek jellege miatt. A klinikai módszerek ismertetésére e cikk keretében nincs lehetőség. Fontos viszont megemlítenünk, hogy a lelkigondozói munkában feltétlenül szükség van a terápiás környezettel való együttműködésre. Nap mint nap megtapasztalható, hogy a lelkigondozásban jelentős szerep jut a lelkigondozó személyiségének. Így az önmagán végzett belső munka (önismeret, önkontroll, kompetencia határok stb.) szinte munkaeszköz a lelkigondozásban, de ezeket át felismerhetők, hogyan munkálja bennünk Isten az alázat mélységein át, a hivatás szolgálatát. A *pszichiátriai osztályokon lelkészi vezetéssel működő bibliakörök bizonyítják*, hogy az igemagyarázat, az ígéről való beszélgetés nagyon jó alkalom a közösség építésére, az alvó hit ébresztésére vagy a hit elmélyítésére megfelelő irányítás mellett.

III. A szolgálat buktatói

Sokszor szembe kell találkoznunk az elmúlt 40 év következményeivel, amely első sorban a hitbéli ismeretek durva hiányát jelenti. Az emberek tudatát általában féligazságok töltik ki, áltudományos közhelyek, a természettudományok felszínes, hamis ismeretében gyökeredző gőg. Ennek ellenére jelentkeznek vágyak és igények a transzcendencia felé, gyakran az álmisztika köntöskében, ami magyarázza, hogy fogjaivá válhatnak a különböző okkultista irányzatoknak (sátánizmus stb.) is. A lelkigondozó szempontjából fontos, hogy a teológia fogalmi készlete, kifejezései, azok tartalma az emberke részre előre homályos, ismeretlen és így érhetetlen. *Sok kudarc árán tanulja meg a lelkész az egyszerű fogalmazást!* A lelkigondozónak feltehetnek olyan kérdést, ami a maga számára is tisztázatlan még vagy csak részben átgondolt.

A lelkigondozó bizonyágtételében, a Szentírásra alapozott Jézusra mutatás az elsődleges. Az embert csak Jézushoz vezethetjük, ez elsődleges küldetésünk. Ezt a küldetést a szeretet teszi hitelessé, a teljes odaszánással vállalt szolgálat, hogy ne a küldött, hanem a *Küldő* legyen érezhető. Veszélyes pont ez, amelyen megfordul a szolgálat érvénye. Szolgálatunk hitelességéhez hozzátartozik az ökumenikus munka, az egyetlen Krisztus közös szolgálata is, különböző egyházakkal együtt és egymást segítve az emberért.

Befejezésül egy kéréssel fordulok azokhoz a lelkészársaimhoz, akik hasonló szolgálatot végeznek és betegeket rendszeresen látogató testvéreimhez. Szükségét érzem, hogy egyházunkban ne szigetelődjünk el egymástól. Tapasztalatcserére, tanulásra, a helyzetek együttes végiggondolására, továbbképzésre, a közös szolgálat barátságára gondolok. Mindenkitől szívesen venném módszereit, tanácsait, ötleteit, hogy a magam területén integrálni tudjam vagy érdeklődőknek tovább adjam. A testvéri tanácsolásoknak, bátorításnak, együttlétnek is nagy szükségét érzem.

Fodor Viktor

Mire jó az egyháztörténet ismerete

Elekes Lajos megfogalmazása szerint „A történelem a nagy, átfogó emberi, társadalmi távlatok törvénytudománya. Sok része lehet fontos, tanulságos önmagában is. Legfőbb fontossága azonban egészének tanulmányában áll, abban, hogy ősidőbe vezető kezdeteitől máig vezető, jövőt ígérő hatalmas ívben képes megragadni, érzékeltetni, serkentő tanúságtétellel szólítani az emberiség felemelkedésének törvényszerű menetét, távlatos életútját. Ez az, amiben semmiféle más tudomány nem helyettesítheti, s ez az, amiért semminémű igazi emberi művelt-

ség, művelődésigény nem nélkülözheti.”

Az egyháztörténet, mint a történelemtudomány egyik ága, foglalkozik a Krisztus által alapított látható egyház térben és időben való megjelenésével és kiteljesedésével. Részint teológiai, részint történelmi tudomány. Mint ilyen, alkalmazza a történelemtudomány módszereit, miközben feldolgozza az egyház az emberi társadalomban kibontakozó történetét. Sajátos többlet, hogy megismerése a történelem igazi mozgatórugóinak megragadására teszi képessé az embereket. Olyan aspektusba helyezi az egész történelmi folyamatot, hogy lássuk, az nem csupán a termelési és társadalmi mozgások eredménye, hanem Isten akaratának a földön való megvalósulása, Isten cselekvése is egyben.

Az emberiség és ezen belül az egyház történetének ismerete rendkívül fontos az emberi személyiségnek, hiszen az egyén az emberi kultúrában való részesedés alapján válik személyiséggé, művelt emberré. A történelmi ismeretek formálják a gondolkodást, alakítják a szemléletet, erősen befolyásolják az érzelmi-akarati világot, annak harmóniáját. Az ember múltja jelenének és jövőjének gyökere, öntudatának lényeges alkotója. Akit ettől megfosztanak, az többé nem lehet egészséges. Az egyház történetének ismerete igen fontos a keresztény, az evangélikus egyház történetének ismerete az evangélikus keresztény ember öntudatának kialakításában, hiánya bizonytalan, gyenge keresztény személyiséget eredményez.

Mi történt az elmúlt 40 évben? Az egyháztörténetet kiiktatták a történelemből, vagy éppen csak azokat a mozzanatait emelték ki, amelyekkel az egyház retrográd szerepét bizonyíthaták. Hazug tanítások a válás haladás-ellenességét hirdették, letagadták, hogy az emberiség mennyi jót köszönhet az egyháznak, amely olyan sokat tett az egyes népek, nemzetek felemelkedéséért. Sokszázezer embert mélyen megaláztak, személyiségének legmélyebb rétegeiben, hitében, Istennel való kapcsolatában sértettek meg. A felnövekvő új és új generációkban pedig tartalmatlan, sötét gyűlöletet ültettek el minden ellen, ami egyházzal, kereszténységgel összefügg.

Az idősebb generáció ugyan nem tudott azonosulni ezekkel a tanokkal, de bennük is súlyos torzulások, kétarcúság alakultak ki. Lelkük mélyén ragaszkodtak hitükhöz, egyházukhoz, de mindezt megtanulták szégyellni, leplezni, s ennek következtében állandó súlyos büntudattal küszködtek. Pályám kezdetén mindez igen erősen megpróbált engem is. Hogy túljutottam a nehéz válságon, azt az állandó igehallgatáson kívül az egyháztörténetnek is köszöhetem. A Deák téri gyülekezetben ezekben a nehéz években Keken András, Háfenschner Károly és Takácsné Kovácsné Zelma együttes munkálkodásában az egyik igen fontos vonulat az egyháztörténeti előadások voltak. A múlt és a jelenkori egyháztörténet kiemelkedő személyiségeiről, eseményeiről szóló megemlékezések, szemléletes, megragadó előadások mély nyomokat hagytak a hallgatókban, s engem, személy szerint is hozzásegítettek ahhoz, hogy keresztény, illetve evangélikus öntudatom össze ne roppantsa az ellenpropagan-

da.

Úgy gondolom, hogy mivel nem sok, a Deák térihez hasonló műhely dolgozott ezekben az években az evangélikus egyházban, ez is magyarázza, hogy ma, a megpróbáltatások évei után van ütöképes katolikus vagy református értelmiség, de evangélikus alig. Úgy érzem, ezt nem lehet csak a számarányunkkal magyarázni, inkább azzal, hogy az összes többi történelmi egyháznál liberálisabbak lévén, nálunk sikerült a legjobban az önazonosságot és tartás összeroppantása. A katolikus öntudatot erősíti a statisztikai főlény országos és világviszonylatban. Impozáns világszervezet, világhatalom, a liturgia szélsőséges, de vonzó vonásai is ezt eredményezik. A reformátusok ragaszkodnak az eredeti, reformáció-korabeli szövegekhez, őrzik a prédikáció és ima hagyományait, egyháztörténetük ápolása is igen erős támasza öntudatuknak.

Mi, evangélikusok, teológiánknál fogva nyitottak vagyunk minden új gondolat felé, ezért védtelenek. Próbálunk korunk kérdéseire korszerűen válaszolni. Az ökumenikus gondolkodás is bennünk a leg erősebb. Mindez eredményezi, hogy a nem eléggé megalapozott hitű és gondolkodású evangélikusok öntudatukban bizonytalanok válnak. Hozzájárul még ehhez az is, hogy az elmúlt időszakban hitoktatásunk minden figyelmét a Bibliára összpontosította, mert ez volt megmaradásunk léte alapja. Így a külső támadások és belső gyengeség eredményeként a mai generációk a speciális evangélikus értékek irányában nem fogékonyak.

Mire való az egyháztörténet? Nehéz időkben megtartó erő. Hitpaszatlatot ad az egyéneknek, hogy hitét még áldozatok árán is érdemes megtartani. Megerősít abban, hogy Isten a legreménytelenebb helyzetből, a pusztulásból is ki tudja szabadítani népét.

Az egyháztörténet méltó helyére, az egyetemes emberiség történetébe való visszahelyezése lebontja a falakat, amelyeket 40 év torzításai emeltek az egyház és a társadalom közé. Betölti azt az űrt, amely sokak műveltségében, így személyiségében is benne volt, bár nem tudtak róla. Az egyháztörténet megtanít arra, mennyi érték és szépség teremthet egy hit, minden korban és a föld minden pontján renkdívtüli tettek, halhatatlan alkotásokra ihletett. Az egyház történetével foglalkozva azt is észrevehetjük, mennyi jó, nemeset köszönhet az emberiség az egyháznak, amely nemcsak az egyén, de a népek, nemzetek megjobbításának fáradozóva előmozdította haladásukat.

A magyar egyháztörténet tanítása különösen is alkalmas a magyar evangélikus öntudat megerősítésére. Csak egy példát említek: a 16.sz. prédikátorainak, Bibliafordítóinak és zsolnárszerzőinek nem kevesebbet köszönhet a magyarság, mint nyelvében való megmaradását, létét. Az a történelem-szemlélet, hogy a népek, nemzetek történelmének egyedüli ura Isten, ma is nagyon aktuális.

Hiába lázad ezellen a 20.sz. „felöltő”

embere. Egyre inkább be kell látnia, hogy amit létrehoz a tudomány és technika területén, lehet, hogy pillanatnyilag megkönnyíti munkáját, életét, de hosszú távon tönkreteszi környezetét, életfeltételeinek természeti adottságait. A 20.sz. emberének nincsenek eszményképei. A Biblia és az egyháztörténelem pozitív alakjai alkalmasak arra, hogy eszményképek legyenek. Hogy példát mutassanak arra, hogyan lehet visszatérni az igazi erőforráshoz, a Krisztushoz. Hogyan lehet elrontott, kilátástalan életeknek újjászülteni, hitet vesztett, megcsömörlött embereknek megváltott, boldog életet élni.

Trajtler Gáborné

Lelkeszi csendesnapra készülve

Ez év november 11-14. között lelkeszi csendesnapokra készülünk és hívünk minden lelképásztor kollégánkat a budapesti Ráday Kollégiumba!

A csendesnapok főelőadója Dr. Samuel T. Kamaleon (Kalifornia, USA) lelkész lesz, a „World Vision” nemzetközi missziói társaság alelnöke. Dr. Kamaleon hosszú évek óta vezetett ilyen jellegű csendesnapokat lelkészek számára a tahi református lelkészútlőben más neves előadókkal együtt. E csendesnapokat szervező és látogató testvérek egyértelmű értékelése és véleménye alapján esett Dr. Kamaleon atyánkfőre a választás. Indiai ember, aki széleskörű európai műveltséggel rendelkezik; újszövetségi tudományokból szerzte doktorátusát, és benne sajátosan ötvöződik a harmadik világ megterheltségén, nyomorán nevelődött emberi átérzőképessége az európai kultúrában otthonos teológiai elmélyültséggel.

S. Kamaleon testvérünk elfogadta meghívásunkat, készül magyarországi szolgálatára, amelyért máris nagyon sokan imádkoznak világszerte velünk együtt.

Miért van szükségünk lelkeszi csendesnapokra?

1/ A reformáció (első vagy második generációs) egyházi lévén az Ige egyházi vagyunk. Az Isten Igéjének megújult felismerése hívott életre bennünket és ennek küldetése minden egyéb tennivalónk között is elsőrendű elkötelezettségünk volt és marad minden időben.

Néptünkért érzett felelősség tudatunk a mai kor változásai, kihívásai közepette egyre súlyosabban terhelődik sokunkra. Nagyon sokrétű, sokszínű kezdeményezések tanúsítanak arról a felelősségérzetéről, amely az egyházi embereket országszerte cselekvésre készíti. A szinte általános megújulásra való törekvés - bármilyen formában jelentkezzék is - mind ugyanebből a gyökérből eredeztethető.

Felelősségünk elsődleges színtere azonban az a hely, ahol Igét hirdetünk. Isten Igéje

meggyógyítja a népeket, - az Ige igazságától való eltávolozás pedig a népek megromlását, elstüllyedését jelenti. Ennek a stüllyedésnek vagyunk ma tanúi európaszerte. Igét, igét az emberek közél! - ez ma elsődleges dolgunk és felelősségünk. Ebben a szolgálatban nem szabad csak a nagy, látványos megmozdulásokra, tömegangélikációkra gondolnunk. Az a szó szoros értelmében vett hősiesség, ahogy egyik másik szórványban az igehirdető lelkész 8-10 gyülekezetet, maroknyi közösséget lát el rendszeresen az Ige szolgálatával, talán nagyobb súlyú a megtartó Isten szemében, mint egy eredményekben gazdag evangélikáció, - holott semmiképpen sem akarám lebecsülni ennek értékét. (Az Egyház Úra azonban az a Jézus, aki a szegény özvegy két filléréjét többre becsülte a gazdagok adományainál. Senki sem menthet fel bennünket annak súlya alól, hogy a minden emberek és népek teremtő Istene első sorban az Igét bírta ránk és ezt fogja számon kérni tőlünk „ama napon”).

2/ Itt jelentkezik viszont az a probléma, hogy feszített szolgálatunk mellett nem jutunk megfelelő csendhez; mi magunk vagyunk igen gyakran az Ige jótékony hatásának leginkább híjjálat. Most első rendben nem arra a szükségletre gondolok, hogy az ige szolgálatának szakmai igényességgel és hozzáértéssel kell a Biblia szövegével bánnia és ebbeli ismereteit, jártasságát minden nap csiszolnia. De az Ige erejétől hatott egzisztenciális megszólítatáshoz ezek mellett is nehezen jutunk el, pedig e nélkül a belső érintettség nélkül nincs hiteles igehirdetés, üzenetátadás. „A lelkigondozóilag leginkább elhanyagolt réteg az egyházban: a lelkészek maguk” - mondta valaki nemrégben és ebben az értelemben adhat mindnyájunknak felütlést, alapos igei átnösdást ez a néhány nap. Mi magunk, az Ige szolgálói szorultunk rá első sorban arra, hogy az Ige nekünk is szolgáljon.

3/ Végül: égető szükségünk volna az evangélikáció-missziói 3/ szolgálatra felszabadító, tisztázott igei-teológiai perspektívával Rengeteg zavaros nézet tölti ki jelenleg ezt a területet és terjed el evangélikációs erőtlenségünk, passzivitásunk miatt. Azért imádkozunk, hogy a Szentlélek Isten tegye Igéjét felszabadító és felhatalmazó erővé ezekben a napokban közöttünk! A magyar evangélikáció ügyét nem adhatjuk ki bérletbe jószándékú külföldi missziós testvéreinknek. Ezt a népet azoknak kell hitelesen megszólítani az evangélium üzenetével, akik vele együtt szenvedték végig az elmúlt idők minden terhét és viszontagságait; akiknek testén ugyanazok a sebhelyek fellelhetők, amely egész néptünk testébe beleégtek a mögöttük lévő évtizedek alatt. Ezekben a novemberi napokban minden protestáns felekezet lelkészével, igehirdetőjével vagyunk egy közösségben az Ige alatt. Ez különleges jeleget ad együttléttünknek: félre-téve most felekezeti sajátosságainkat arra akunk emlékezni, hogy egy nép előtt vagyunk egy felelősséggel, az Ige súlyával megterhelt szolgatársi csapat. Egy hajóban ülünk és együtté tartozunk ebben a küldetésben. Ezt az egységet szabad átélünk ezekben a napokban, elkérünk és elvárunk, hogy Isten népe közösségét munkáló Szentlélek ajándékozzon meg mindnyájunkat új erővel és örömmel.

Ébredést, Istenhez fordulást várunk magyar földünkön! Ennek az ébredésnek mi kell, hogy szolgálj legyünk. Senki sem veheti át tőlünk ennek a nehéz és mégis olyan édes szolgálatnak terhét hacsak mi magunk hűle-

nekké válva, megüresedve el nem süllyedtünk az evangélium küzdőterének színhelyéről nemtörődőségünk, hidegszívűségünk bűne miatt, hogy az Úr kénytelen legyen az idegek közül, „a kövekből fiaikat támasztani” az ébredés ügyének Magyarországon.

Az Ökumenikus Evangélicizációi Munka-közösség nevében:

Dr. Hecker Frigyes

Legyetek irgalmasok...

Rádiós igehirdetés – Lk 6,27-36

Kedves Testvéreim!

Jézus mindnyájunkat megszólít és ígében arra tanít, miként tudjuk elrontott emberi kapcsolatainkat helyreállítani a megbocsátás és a szeretet erejével. Ebben mindnyájan érdekeltek vagyunk, mert indulataink milyensége hatással van környezetünkre – vagy úgy, hogy épít, vagy úgy, hogy rombol. A harag, a gyűlölet a szeretet vagy megbocsátás önmagában fogalmak csupán, melyek mindennapi döntéseinkben, egymáshoz való viszonyunkban telnek meg étellel és alakot öltenek.

Nietzsche, a keresztyénség egyik ellenfele azt mondja, hogy Jézus tanítása az ellenség szeretetéről, a gyengék védekezése az erősekkel szemben. A jézusi etika és a természet parancsa – a létért való küzdelem – összehétközhetetlen egymással, és azért megvalósíthatatlan. – Az ember azonban nem csak a természet része, hanem Isten egyetlen teremtménye, aki képes föltülemelkedni önmagán. Tudjuk, hogy az agresszió velünk született tulajdonságunk, a szeretet viszont nem az. Azt meg kell tanulni! Ez pedig nem könnyű feladat. Jézus tanítványai is nehezen tanulják meg ezt a nem könnyű leckét. Gondolunk a kardot rántó Péterre vagy arra, hogy a tanítványok tüzet kérnek az őket elutasító samaritánusok falujára. „Nem tudjátok milyen lélek van bennetek” ... mondja nekik Jézus. – Hát ilyen! Bennük is és bennünk is!

A gyűlölködés Jézus korában sem volt ismeretlen és ma is gyakori jelenség. Közösséget vállalunk azokkal, akikkel közösek az érdekeink, de ellenséges magatartást tanúsítunk azokkal, akik érdekeink útjában állnak, akik terhünkre vannak, vagy egyszerűen csak mások. Úgy gondoljuk, hogy ezekkel szemben legfeljebb korrekt magatartásra vagyunk kötelezhetőek. „Élni és élni hagyni!” – Így szól a sokat hangoztatott és ajánlott életbölcesség. Jézus ennél többet követel tőlünk. Szeretetet még az érdemtelenek iránt is, még az ellenségünk iránt is! Jézus nem passzív ellenállásra biztat, hanem cselekvő szeretetre indít. Nála a szeretetnek nem csak érzelmi töltése van, mert a szeretet irgalmas cselekedetek sorozata. Szeressetek, jót tegyetek, imádkozzatok, adjatok! – és amit szeretnétek, hogy az emberek veletek cselekedjenek, ti is úgy bánjatok velük.”

Vitás ügyekben az érdekel minket, ki a hibás, ki kezdte, vagy ki a felelős? De ebben az ígében, nem az igazság kiderítéséről van szó, hanem arra kapunk választ Jézustól, hogyan lehet a szétört kapcsolatokat helyreállí-

Gondolatok Bételben

A FÉBÉ Diakonissza Egyesület feloszlása után (51-56-ig) bányászüdülő, majd egyházunk szellemi foyatékos gyermekotthona.

Ma Bétel evangélikus missziói otthon

A bibliai Bétel, Jákób nagy Isten-élményének a színtere. Testvére elől menekülve itt aludt a pusztaság földön, fejét egy nagy kőre hajtván és látta az égig érő „létra” látomását, angyalok jelenésével, és hallotta az Úr ígését: „Ezt a földet amelyen fekszel néked adom és a te magodnak.” Miután felébredt, vette a követ és szent oszlopnak állította Isten-élményének emlékjelül és fogadalmat tett arra, ha békében visszatérhet, ez a hely számára csak-ugyan Isten háza lesz.

A piliscsabai Bételben egy álom valósult meg „angyali” segítséggel. Az egyik angyal szakállas volt: Ernst Dehlinger német lelkész. Miután több mint húsz alkalommal szállított hozzánk ételmezt, ruhát, gyógyszert a menekülteknek és nincs olyan szeretetotthonunk ahol ne segítene volna, állt elő az ötlettel: helyezzük át Nürtingen-Enzenhart fatemplomát Piliscsabára. Hamarosan összehozott a nürtingeni „angyalokkal”, akik új kőtemplomot szerettek volna építeni a régi helyére, de ugyanakkor a régit sem akarták elkötyve-tyélni.

Minden vágyuk az volt, hogy a lebontásra kerülő templom valahol újra felépüljön, Bétel (Isten háza) maradjon. Nem kellett sokáig várni. A gyülekezet lelkésze Schöllkopf telefonon felhívott és közölte: miénk lehet a templom ha lebontjuk, hazaszállítjuk és újra felállítjuk. Heten utaztunk ki és egy hét múlva megérkezett elemekre bontva a templom. Június 14-én szentelte föl Dr. Harmati Béla és Szebik Imre püspök az örvendező nürtingeniek jelenlétében.

Közben jöttek a bajor evangélikus gyülekezetek „angyalai”. A Lutheri Evangélikus Diakóniai Intézet lelkésze Nagelsbach Nürnbergből szervezte az offertóriumok összegyűjtését Piliscsabának, hogy a templom mellett legyen több lakószoba, konyha, ebédlő, új csatornahálózat. Az elkészült építészeti és gépészeti tervek úgy melengette mint a sajátját.

Azt szeretnénk, hogy ez az Otthon, egyházunk missziói munkájának bázisa legyen. Egy darabka az elveszített Édenből, ahol találkozni lehet az Úristennel, ma köztünk élő „angyalok” szolgálatában. De Piliscsaba nem több mint egy jó kezdet. Ahogy Jákóbnak is később meg kellett harcolni a maga harcát Peniel mellett, hogy Izrael legyen úgy nekünk is. Egyre több magyar „angyalt” szeretnénk itt látni akik „föl és alájárnak”, aktívak Isten nevében. Így van reményünk, hogy épülhet Isten temploma, olyanokból is akik számára Isten ma még elképzelésük szerint sincsen.

Bolla Árpád

Szeretettel kérjük, hogy akik az 1992-es évben Piliscsabán konferenciát kívánnak rendezni, ez irányú szándékukat időpont megjelölésével 1991 november 1-ig közöljék.
Bétel Ev. Missziói Otthon – 2081 Piliscsaba, Széchenyi u. 8. 2081

tani, a felgyülemlett feszültségeket oldani és a belénkívódott „ellenségképet” megváltoztatni. „Nem a Holdat vágyom én elémi, csak ellenségem ajtaját...” írja Túrmezei Erzsébet egyik versében. Sajnos a Hold elérése a könnyebb feladat, mert ellenségünk ajtaja messzebb van tőlünk, mint földi bolygónk. A közel és távol nem csak fizikailag meghatározható, hanem lelkileg is. A szeretet képes legyőzni a nagy távolságokat és lehet gyűlölködni egy fedél alatt is. Tóth Árpád így vall erről „Lélektől lélekig” című versében: „Ó csillag, mit sírsz! Messzebb te sem vagy, Mint egymástól itt a földi szívek! A Szíriusz van tőlem távolabb Vagy egy-egy társam, jaj, ki mondja meg? Ó, jaj barátság, és jaj, szerelem! Ó, jaj, az út lélektől lélekig! Küldözzük a szem csüggedt sugarát, S köztünk a roppant jeges úr lakik!” Ezt a „roppant és jeges úrt” kell átlépünk egyszer, mely elválaszt minket egymástól, de csak szemünk csüggedt sugarával üzengetünk egymásnak, ahelyett, hogy lépni, ha kell hát elsőnek, feladva vélt vagy jogos sérelmünket, öngazságunkat, sértettségünket.

Nem könnyű elfogadni Jézus tanítását és lehet felhozni ellenérveket az ellenség szeretetének parancsa ellen. Sőt, lehet Jézus szavának igazságát éppen az igazság nevében megkérdőjelezni. Mert van igazság abban is, hogy nem lehet a bűnt büntetlenül hagyni s úgy tenni, mintha mi sem történt volna. Vannak dolgok, amelyeket elfelejteni nem lehet és nem is szabad. Vannak sebek, amelyeket az idő múlása sem tudott teljesen meggyógyítani: és vannak vétek, amelyeket jóvátenni már nem lehet, de lehet megbocsátani.

Megrendítő volt annak a sokat szenvedett idős embernek vallomását hallani, aki könnyes szemmel, de Istenben megbékélt lélekkel tudta elmondani egy riportfilm végső tanulságaképpen: „bennem már nincs se harag, se gyűlölet. Mert valahol el kell kezdeni a megbékélést és valakinek be kell fejezni a gyűlölködést, lehetőséget adva a másikkal, hogy jóvá tegye azt amit vétett ellenem. De erre csak akkor lesz képes, ha újra bizalmat kap és szeretetem palástjával fedezem el vétkeit.

Németh László „Irgalom” című regényének főhőse Ágnes, a fiatal doktornő annak az irgalomnak megtestesítője, amit Jézus hozott és képviselt. Ágnes együttérző szeretettel bánt a környezetével: a szegénykórház betegeivel éppúgy, mint szerencsétlen sorsú édesapjával, vagy helyzetével megbékélni nem tudó anyjával. A regény írói vallomás arról az igazi humánumból, amit keresztény és nem keresztény egyaránt vallhat, hogy egyedül az irgalmas szeretet az az erő, amely hitet tud adni az életnek.

Nem tudom, hogy az író kiről mintázta Ágnes alakját, ki volt a regény hősnőjének a modellje, de úgy érzem, hogy Ágnes a krisztusi ember vonásait hordozza, az irgalmas emberét, aki a szeretet útján jár és akire ma is nagy szükség van. Róluk mondja Jézus, hogy a Magasságos Fiai, mert képesek megtagadni önmagukat és irgalommal hordozzák a méltatlanokat is.

Jézus ezt az utat járta végig. Ő nem csak beszélt megbocsátásról vagy az ellenség szeretetéről, hanem bemutatva azt a keresztet. Annak a hatalmas drámának ami a Golgotán történt amelynek szerzője az Isten, ezt a címet is adhatnánk: Irgalom. Csupa nagybetűvel. Főhőse pedig az Isten bányája, az Agnus Dei,

Jézus Krisztus, aki hordozza a világ bűnét. Jézus nem átkot szór hóhéraira, hanem imádkozik értük: „Atyám bocsáss meg nekik mert nem tudják mit cselekszenek.”

Jézus a keresztien is azokra gondol akik a kereszt alatt vannak, azokra, akik keresztet hordoznak, azokra, akik bűnüket haragszának egymásra vagy átkozzák egymást engesztelhetetlenül. Mert éppen ők azok, akik leginkább rászorulnak a megváltásra.

Jézus Krisztus keresztje Isten irgalmáról tanúskodik, miképpen igénk is arra az Istenre mutat, aki nem érdemeink szerint bánik velünk, hanem megbocsátja bűneinket és elfedezi vétkeinket. Isten kegyelméből élünk mindnyájan mert Ő jóságos a hálátlanok és a gonoszok iránt.

„Legyetek irgalmasok! – mondja Jézus. Úgy hangzik ez mint parancs. Ugyanakkor az ember nagy lehetősége arra, hogy a szeretet által Isten gyermeke legyen. Mert akik tudják, hogy kegyelméből élnek és az irgalom cselekedeteit gyakorolják, azok a Magasságos fiai, az Isten gyermekei. Ámen.

Veczán Pál
Diósgyőr

Vendég a kocsinkon

Ap Csel 8,26-31

Egy ember dőcög a tűző napon kocsiján. Mért nem vár alkonyatig? Sokkal kellemesebb lenne az utazás. De Jeruzsálemtől Etiópiáig 2000 km van előtte. Bár főember, – ő a Kupa Mihály Etiópiában – várja otthon a sok munka.

Talán egy mondatra vágyott, – ezért jött Jeruzsálembé. Ami fogódzó lehet számára. Egyéb kérdések közt mély seb volt az életében az euucháság (a királynő közelében ez volt az előírás).

A zsidók Istene is csak félig áll szóba vele emiatt. Mennyit várt ettől az úttól! Azt a vilámszerű megvilágosító mondatot nem kapta meg. Most hazafelé még lázasan kutatja a drága pénzen vásárolt biblia-tekerécsét.

Hivatlan vendég kérdzkedik fel kocsijára. Szavai nyomán átél valamit, megkapja azt az „egy mondatot”, – és örömmel folytatja hosszú útját.

Vendégek a kocsinkon... Visszagondolhatunk, hány Fülöp szállt fel életünk kocsijára. Milyen sokat kaptunk szüleinktől, visszaemlékezem öreg falusi tanítómra, – néha felszállt mellém egy-egy jó teológiai könyv, egy megragadó zenedarab, kedves regényírómról... Hattott tudatos vagy tudatalatti énemre. Hála nekik.

Minden istentiszteleten az ige hirdető kérdzkedik fel életünk kocsijára. Jövünk valamiféle „Jeruzsálemből.” Tudnak-e valamit mondani? Azt az egy mondatot. Nemcsak egy 2000 éves cserépdarabot tartanak elénk? Valaki azt mondta: a lelkes feltesz a prédikáció elején egy fontos kérdést, – az ember nekidől hallgatni, mi a válasz erre 20 perc alatt. „Nyugodj meg, intézményesített unalom következik.” Kopott, sercegő lemez a bűnről, a megtérésről. Mintha a gazdag Istennek csak ez az egy poénja lenne.

Tud a kereszténység ma valamit mondani ebben az új világkorszakban? (Emlékeztet, hogy Földünk 2000 év után a Halak csillagképe után a Vízöntőbe lépett.) Braziliában, a világ legnagyobb katolikus országában óriási tömegek mozognak, de liturgia és prédikáció nélkül. A misén jelen volt 3-4 ember, de misa után jött vagy 100 ember, egy-egy nagy család felállt az oltárterbe fényképezkedni. Templom, – de csak fotózásra. November 1-jén a temetőben óriási tömeg vonult a sírok között libasorban. Néziem, hova mennek. Egy egyszerű asszony volt a célpont: az odaérkezéskor mondott neki halkan pár szót, az asszony pár szóval megáldotta az illetőt. Talán elmondta „azt az egy mondatot”?

Ma sokszor udvariasan letessék el a kereszténységet a kocsiról. Mert nincs mondani- valója. Az emberek friss forrásvízre vágnak, s kapnak állott ciszternavizet. Hiszen minden emberben ott a vágy: megtapasztalni, átélni valamit az emberfölből világból. Tele vannak kereséssel az emberek. (Nem igaz, hogy csak testiek és materialisták.) Kocsijukra felveszik a buddhizmust, a spiritizmust, a rózsakeresztet. A könyvesboltok tele vannak okkult és parapszichológus könyvekkel. A vallások nagy piacán járunk. Mert a kereszténységnek már nincs meg a „nagy-mondani- valója”. (Sok ige hirdetőt megnyugtatót a lukácsi lakónikus mondat: „hirdette neki Jézust”). Most meg-nőtt, az új történelmi szakaszban az ige hallgatók száma. Sokuknak még újszerű minden. Félek, hogy lemorzsolódnak a tartalmatlan prédikációk miatt.

Ha most nekem szegeződik a kérdés: te mit mondasz a kritikád után, – mi a te „egy mondatod”, – akkor az utolsó évek tusakodásai a következő gondolatokhoz juttattak.

1. Meg kell újulnia a kereszténységnek (persze, ez nem új gondolat). Tanításában el kell dobnia azokat a homokszákokat, melyeket Isten elé rakott, megnehezítve a közelébe jutást. Évszázadok alatt komplikáltá tette az egyház a dogmatikáját. Lelkészkollégáim, akikkel többszáz teológiai könyvet olvastam el, – meg fognak verni, ha az én „egy mondatom” két tétel: 1. testvér, Van Isten, – még ha ennek sok minden ellentmond is; és: 2. Van örök élet.

2. Le kell szállni a hierarchia magas lováról, tudván, hogy a történelem tanítása: az erős hierarchiával együttjár a társadalom primitívsége. Az egyház csak eszköz, miként egy autóbusz, hogy elsegítsen Isten mágneses terébe. (De lehet menni magánautóval is, gyalog is.)

3. Személy szerint keresnem kell esengő vágyakozással a kapcsolatot a láthatatlan világgal. Ahogy kerestem régebben rádiómmal – erős zavarások között is – nyugati adást, hogy tisztábban lássak. Szükséges a belső csend. Merek kérdőjelet tenni a Bibliában itt-ott. Gyűjtöm az „adatokat” Isten jelenlétéről. Meglátni azt, hogy Isten kérdzkedik fel kocsinkra. Ő magyarázza meg, miért a próba, s hogyan ne rontuk el életünket.

S hogyan folytathatjuk életünket örömmel. A börtönben minden alkalmon ott volt egy sovány, fiatal etióp fiú. Egyszer azt kérte, feleljek egy mondatban arra: van-e jövője ezek után? A missziósok válasza félóra volt, tele ezzel: „feltéve, ha”. Egy szóval feleltem: „Igen”. Azóta kiszabadult, s reptőlővel tette meg örömmel azt az utat, amit az a régi etióp főember.

Görög Tibor

Ébredést! Kinek?

„Legyetek éberek és imádkozzatok!” – Mt 26,41

Jézus tanítványaihoz intézi ezt a felhívást. Azok között is a legközelebbiekhez. Támogatásukat kéri. A vele való együtt-tusakodásukra szeretne számítani. – Ha esetleg Péter, Jakab és János módjára mi is magára hagytuk volna Jézust, tőle várva azt is, amire minket kért, most fogadjuk egészen hozzánk szólónak felhívását: Legyetek éberek és imádkozzatok!

A lelki ébredés, az egyház megújulásának munkásai vagyunk. Imádkozunk érte. Várjuk. Mégis egyre kéri. Miért? – Esetleg azt várjuk, hogy mások ébredjenek. Azért imádkozunk, hogy közönyösök, hitetlenek térjenek meg. Vajon mi magunk éberek vagyunk-e igazán?

Lunde Albert püspök, áldott norvég evangélista mondta, hogy mikor evangélizációs körutat tett, az ébresztő összejövetelek előtt sokszor kellett az Úr elé borulnia: „Uram, rázz föl először is engem! Te tudod, hogy magam se vagyok igazán éber, amikor másokat kellene ébresztenem.”

Itt kell kezdődnie az ébredésnek. Mindenkinnek, aki a nagy lelki megújulás után vágyakozik, először magáért kell könyörögnie: „Uram, először is engem ébressz föl!” Remélni sem lehet maradandó áldást addig, amíg a papok, igehirdetők, a gyülekezetek alszanak. Ébresztő összejöveteleket rendezhetünk kulturházakban, szórakozóhelyeken, – ezt nem is kerülhetjük el, ha a megszokott igehallgatókon kívül másokat is el akarunk érni, – de addig nem remélhetünk nyilvánvaló életújulásokat, amíg a gyülekezeti közösség hideg és felelősség nélkül marad. Vajon kicsoda szül gyermeket azért, hogy halott anya hideg mellére helyezze? Ilyen anya nem tudja táplálni újszülöttet.

A gyülekezetnek kell először felébrednie! A templombajáróknak, a bibliaolvasóknak, az imádkozóknak, a hívőknek kell visszatérniük az első szeretethez. Különben az Úrnak panasza van ellentünk Jel 2,1-7. Ha pedig a gyülekezet ellen panasza van az Úrnak, hogyan bízhatna rá ébresztő szolgálatot? A Szentlélek nem munkálkodhat ott, ahol a hívők folyamatosan szomorítják engedetlenségükkel és titkos bűneikkel. Az Úr népének azért csak így lehet imádkoznia: „Uram, adj ébredést és kezd el rajtam! Kezdd el még ma, ott, ahol vagyok!” Ezt az imádságot nem szabad megvonnunk, addig, amíg a hívők fel nem ébrednek. A Szentlélek fog gondoskodni azután a hitetlenek ébresztéséről is.

Imádkozunk elsősorban a magunk ébredéséért, Isten Lelkének bennünket, a legközelebbieket eltöltő erejéért, felelőségre ébredéséért, az eltévedtek, leszakadtak hitüket veszítettékért, gyülekezeti közösségek megelevenedéséért, az egyházak összefogása önzetlen és őszinte törekvéséért elveszett lelkek mentésére.

Könyörögjünk éber lelkiismeretért a hívőknek, ébresztő erőért az igehirdetőknek, lelki ébresztésre igyekezetért a hitoktatásban, ifjúsági munkában, lelkész-képzésben!

Csepregi Béla

Egyházfórum

a zsinati megújulás
teológiai folyóirata
Megjelenik negyedévenként

A nemzetközi szerkesztőbizottság elnöke:

DDr. Paul M. Zulehner (Bécs)

tagjai:

Boros István (Kalocsa) Gáspár

Csaba László (Budapest)

Dr. Dévény István (Luzern)

Máté-Tóth András (Szeged)

Wildmann János (Luzern)

Utóbbi számaink tartalmából:

Keresztények világtalálkozója a békéért, igazságosságért és a teremtés megőrzéséért – Miként polítizál az egyház? – Körkép a Kölni Nyilatkozatról – Piaccgazdaság az egyházban is? – Liberalizmus és fundamentalizmus az egyházi gondolkodásban – Felnőttképzés Európában és Magyarországon – Az egyház klérusa, avagy a klerikális egyház

Az egyes számok ára 90,- Ft

Évi előfizetés 300,- Ft

Paptestvéreknek és határainkon kívülvél élő előfizetőknek egy évre 2 intenció

Egyházfórum könyvek

1. Tatjana Goriceva: Istenről beszélni veszélyes (50.- Ft)
2. Jerzy Popieluszko (50.-Ft)
3. Bulányi György: Egyházzrend – Erény-e az engedelmesség? (80.- Ft)
4. G. Lohfink: Milyennek akarta Jézus a közösségeit? (100.-Ft)
5. Zulehner-Fischer-Huber: „Népem leszek”
6. Rudolf Schnackenburg: Krisztus követése – ma
7. Karl Rahner: Hit-szeretet-remény
8. G. Lohfink: Jézus utolsó napja – Nem a halálé az utolsó szó (Előkészületben)
9. Karl Rahner: Az egyház szerkezet-változásai
10. Herwig Büchele: Keresztény hit és politikai értelem
11. Bedrnhard Häring: Tapasztalataim az egyházzal

MEGREDELHETŐ:

Egyházfórum, 1158 Budapest, Thököly u. 74.

MEGVÁSÁROLHATÓ:

A Szent István és Szent Gellért Kiadók könyvesboltjaiban.

Egyházfórum

A felelősen gondolkodó, felnőtt keresztényekért az egyházak közösségi megújulásért

Megjegyzések

Többek kérdésére közöljük, hogy a II. János Pál pápa Magyarországi Látogatása című tanulmányi anyagot, ami az Ökumenikus Tanulmányi Központ gondozásában jelent meg a következők írták: Dr. Almásy Tibor lelkipásztor (Hajdúböszörmény), Dr. Hafenschner Károly ny. ev. lelkész (Budapest), Karasszon István ref. teológiai docens, Dr. Kovách Attila ref. püspök (Veszprém), Dr. Tóth Károly ref. püspök (Budapest). A nevek helyett az ügyet tartottuk jelentősnek és a nagy érdeklődés azt mutatta, hogy jó szolgálatot végezhetünk a fizetettel.

Az Ökumenikus Tanulmányi Füzetek sorozatban a második füzet már készült: a karizmatikus mozgalmakkal, az independens gyülekezetekkel és mai szektákkal foglalkozunk népszerű módon, de szilárd teológiai alapon.

A protestáns sajtóban teljes terjedelmében Római Katolikus sajtóban részben megjelent Nyilatkozat szövegét a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa elnöksége kérésére és megbízásából (1991. június 17. megbeszélés alapján) Dr. Kocsis Elemér ref. püspök és Dr. Hafenschner Károly c. teol. tanár, lapunk szerkesztője készítette 1991. június 4-én.

II. János Pál pápa köszöntésének szolgálatát a debreceni nagytemplomban 1991. aug. 18-án Dr. Kocsis Elemér végezte, majd a vegyesházasságok és etikai kérdések ügyében beadott memorandum szövegét Dr. Hegedűs Lóránt ref. püspök adta át, ezek szövegére még a következő számok egyikében visszatérünk.

LELKIPÁSZTOR

Evangélikus
Lelkeszi
Szakfolyóirat

Felelős szerkesztő:

Dr. Hafenschner Károly

Felelős kiadó:

Dr. Nagy István

A szerkesztés munkájában a szerkesztőbizottság vesz részt. Tördelőszerkesztő: Frankó Mátyas Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3.

☎ 163-6451

Eng. sz. EL/11/1976

Készült az Evangélikus Teológiai Akadémia ofsettel gépén. Eng. sz.: 4335
Felelős: Dr. Nagy István

Előfizetés havi 70.- forint, fél évre 420.- forint
egy évre 840.- forint
Nyugati terjesztésben: DM 6

ISSN 0133-2821

Az Állami Biztosító Rt. évtizedek óta az Evangélikus Egyház biztosítója!

Rohamosan változó világunkban egyre nagyobb jelentősége van a korszerű vagyonbiztosításnak.

Ezt a biztosítást megkötjük:

templomokra, kápolnákra,
minden istentiszteletet szolgáló helyiségre,
valamint gyülekezeti termekre
és azokban elhelyezett vagyontárgyakra.

Kiegészítő biztosítást köthetnek:

harangöntésre, üvegtörésre,
betöréses lopásra és rablásra.

Szíves figyelmükbe ajánljuk további biztosításainkat:

Családi Otthon Biztosítás,
Aranyfonal Életbiztosítás,
Vagyonbiztosítás,
ÁB Extra Casco Gépjárműbiztosítás.

Bennünk holnap is biztos lehet!

ÁLLAMI
BIZTOSÍTÓ RT.